

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Bc. Klára Semeráková

**Obraz života Boženy Němcové v umělecké tvorbě
autorů 19. a 20. století s přihlédnutím k regionální
literatuře Českoskalicka**

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila pouze uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne 5. dubna 2017

Bc. Klára Semeráková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat panu Mgr. Danielu Jakubíčkov, Ph. D., za vstřícný a ochotný přístup, který po celou dobu vzniku diplomové práce projevoval. Rovněž mu děkuji za výbornou komunikaci a odborné rady, které mi po celou dobu poskytoval.

Dále bych chtěla poděkovat panu PhDr. Vlastimilu Havlíkovi, Ph. D., který mi zprostředkoval některé regionální sborníky a knihy.

Obsah

Úvod	5
1. Spolková činnost v Českoskalicku a blízkém okolí v 19. století	8
1.1. Zpěvácké a divadelní spolky	8
1.2. Studentský spolek Krakonoš	10
1.3. Čtenářská beseda Boženy Němcové	12
1.4. Jiřinkový spolek v České Skalici	14
2. Biografie regionálních autorů Českoskalicka	22
2.1. Josef Myslimír Ludvík	22
2.2. Karel Josef Pleskač	31
2.3. Jan Klos	35
2.4. Anna Baudyšová	40
3. Obraz Boženy Němcové v prozaické regionální literatuře Českoskalicka	44
3.1. Rodiče a narození Boženy Němcové	44
3.2. Ratibořické údolí a babička Marie Magdalena Novotná	46
3.3. Vzdělání	51
3.4. Pobyť na zámku ve Chvalkovicích	54
4. Obraz Boženy Němcové v básnické tvorbě Anny Baudyšové	61
Závěr	72
Zdroje	74
Anotace	78

Úvod

Hlavním tématem diplomové práce bylo seznámení čtenáře s kulturním životem na Českoskalicku v 19. a na počátku 20. století, přiblížení vybraných regionálních autorů a analyzování motivů ze života Boženy Němcové. Cílem práce bylo na základě analýzy a srovnání děl autorů Českoskalicka zachytit obraz života Boženy Němcové, která své mládí trávila v Ratibořickém údolí ve východních Čechách. Ratibořický pobyt z velké části ovlivnil její pozdější uměleckou tvorbu. Mimo jiné na Českoskalicku působili další regionální autoři, kterým se diplomová práce věnovala. Jedná se o Josefa Myslimíra Ludvíka, Karla Josefa Pleskače, Jana Klose a Annu Baudyšovou. Prostřednictvím rozboru děl Karla Josefa Pleskače a Anny Baudyšové se diplomová práce snažila více osvětlit mládí a další životní kapitoly Boženy Němcové a zjistit motivy, se kterými je osobnost autorky úzce spjata.

Diplomová práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. První kapitola pojednává o kulturním a společenském životě v Českoskalicku a blízkém okolí v 19. století a na počátku 20. století. Kulturní život byl nedílnou součástí tehdejší společnosti a značně ji ovlivňoval. Občané se setkávali na kulturních akcích, ale především se jednalo o hierarchicky uspořádané spolky. Spolky jsou rozděleny do jednotlivých podkapitol, které je podrobně popisují. Můžeme jmenovat náhodské zpěvácké spolky Bor, Libuše a ochotnický divadelní spolek v Žernově u České Skalice. Ve své době byl velmi oblíbený studentský spolek Krakonoš v Náchodě, který zaštiťoval seskupení východočeských studentů. V rodišti Boženy Němcové, v České Skalici, vznikl významný spolek, který sdružoval obyvatelstvo napříč generacemi a podporoval rozvoj čtenářství. Podle významné spisovatelky byla pojmenována Čtenářská beseda Boženy Němcové. Pokud se budeme zabývat spolky z hlediska významnosti pro Boženu Němcovou, nesmíme zapomenout zmínit Jiřinkový spolek. Jednalo se o sdružení zahrádkářů a nadšených pěstitelů jirín, kteří se zasloužili o uspořádání první Jiřinkové slavnosti za účasti čerstvé novomanželky Boženy Němcové, kterou zvolili za ozdobu a královnu Jiřinkového plesu. Ples symbolicky ukončil idylické mládí Boženy Němcové strávené v Ratibořickém údolí a započal nešťastnou kapitolu jejího života po boku Josefa Němce. Diplomová práce se nevěnuje nešťastnému období po sňatku, ale naopak podrobně rozebírá léta mládí Boženy Němcové prostřednictvím děl lokálních autorů.

V druhé kapitole se diplomová práce věnuje regionálním autorům působících na Českoskalicku v 19. a na počátku 20. století, v jejichž dílech je reflektován život Boženy Němcové. Prvním rozebíraným autorem byl Josef Myslimír Ludvík, který se narodil

ve východočeských Dolanech a proslul především díky dílu *Památky hradu, města a panství Náchoda*. Diplomová práce se věnovala jeho životním kapitolám, autorova tvorba nebyla využita při analýze motivů spojených s Boženou Němcovou. Dalším literátem byl pedagog Karel Josef Pleskač, pro kterého byla Božena Němcová inspirací k sepsání několika článků a prozaického díla *Ratibořická idyla*, jejíž rozbor je součástí diplomové práce. Třetím spisovatelem byl Jan Klos, jehož díla nebyla v diplomové práci analyzována. Ačkoliv nebyla díla J. Klose a J. M. Ludvíka hlavním předmětem pro rozbor, jejich životopisy dotváří celkový obraz významných spisovatelů Českoskalicka v 19. a na počátku 20. století. Poslední podkapitola je věnována jediné autorce, Anně Baudyšové, která psala výhradně poezii. Inspirací jí byla Božena Němcová, jejíž osobnost se stala námětem pro sbírku poezie *Básně za Boženou Němcovou*.

Hlavní náplní třetí kapitoly je rozbor a srovnání dvou děl. Inspirací pro jejich napsání se spisovatelům stalo mládí Boženy Němcové. Pro porovnání byla vybrána díla *Ratibořická idyla* od Karla Josefa Pleskače a *Za květu mladosti* sepsané Václavem Řezníčkem. Autorka diplomové práce ve své bakalářské práci podrobně zpracovávala osobnost Václava Řezníčka, ředitele knihovny Národního muzea, prozaika, novináře, spisovatele a historika, nepovažovala tedy za důležité čtenáři předkládat informace o tomto autorovi. Využila pouze jeho prozaické dílo *Za květu mladosti* pro srovnávání s *Ratibořickou idylou* od Karla Josefa Pleskače. Na základě stěžejních motivů obsažených v dílech se třetí část práce dělí na čtyři podkapitoly. V první podkapitole je vyobrazeno seznámení rodičů Panklových se zaměřením na charakteristiku osobnosti otce Boženy Němcové, Jana Pankla a povahových rysů matky Terezie Panklové, které srovnáváme v pojetí dvou různých autorů.

Další podkapitola je věnována zobrazení Ratibořického údolí, ať už se jedná o vylíčení přírody a okolí nebo budovy Starého bělidla. Na základě mylných informací charakterizuje Václav Řezníček Staré bělidlo idylicky. Naopak v díle Karla Josefa Pleskače, který pracoval s objektivními ověřenými informacemi, se díky jeho vyobrazení dozvídáme, jak nehostinně místo skutečně vypadalo a působilo. Oba autoři věnují ve svých dílech značnou část charakteristice osobnosti Marie Magdaleny Novotné. Řezníček vychází z informací, které byly ověřené pouze z části. Naopak Pleskač pracoval s literárními zdroji, čerpal například z díla *Babička*, výpovědí pamětníků nebo *Životopisu Boženy Němcové* od autora dr. V. Tilleho.

Podkapitola vzdělání bere v úvahu tři hlavní pilíře vzdělávání Boženy Němcové. V prvním případě se jednalo o babičku, která ovlivnila její rané dětství s ohledem na národní zvyky a náboženskou výchovu. Další významnou osobností v životě spisovatelky byl zahradník Binder, který se podílel na jejím předškolním vzdělávání. Nesmíme zapomenout zmínit pedagoga Viktorína Kejzlara, jehož osobnost, ve které spatřovala ideál morálního člověka, ji ovlivnila natolik, že mu věnovala knihu s názvem *Pan učitel*, ve které jej zvěčnila.

Poslední část se věnuje odchodu Boženy Němcové na Chvalkovický zámek, kde probíhala její výchova. Zatímco Řezníček této etapě jejího života věnuje ve svém díle značnou část, Pleskač se k tématu vyjadřuje pouze okrajově.

Závěrečná kapitola diplomové práce se zabývá analýzou básnické sbírky *Básně za Boženu Němcovou* od Anny Baudyšové. Jednotlivé básně od autorky byly porovnávány s dílem Jaroslava Seiferta *Vějíř Boženy Němcové* a básnickou sbírkou Františka Halase s názvem *Naše paní Božena Němcová*.

1. Spolková činnost v Českoskalicku a blízkém okolí v 19. století

Utváření spolků a seskupování se je pro člověka, bytost společenskou, přirozené. První organizovaná sdružení vznikala především v oblasti výroby a prodeje zboží za účelem stanovení a dodržování pravidel při výrobních procesech a následném prodeji (cechy). V revolučním roce 1848 došlo k uvolnění společenského a kulturního života, který byl však záhy omezen vlivem Bachova absolutismu. Situace se opět uvolnila vydáním prvního spolkového řádu ze dne 26. listopadu 1852, který dovoloval vytváření veřejně prospěšných spolků a sdružování pro podnikatelské účely, seskupování k politickým účelům bylo veřejně zakázáno. Prosincová ústava z roku 1867 se zasloužila o uvolnění politického a značné oživení veřejného života. Vznikaly nové spolky, které byly podřízeny okresnímu hejtmanství podle spolkového zákoníku č. 134 ze dne 15. listopadu 1867, jehož platnost trvala až do roku 1948.

O rozvoj spolkové činnosti se snažila především církve, politické strany a živnostenská společenství. Hlavním cílem jednotlivých spolků (lokálních podnikatelů, představitelů samosprávy, místní inteligence) bylo především zkvalitnění veřejného života v daném městě, zastupovat zájmy svých spoluobčanů při řešení otázek obecních, národních nebo státních. K dalšímu rozkvětu veřejného života došlo po vzniku Československé republiky, utvářely se nové organizace a spolky, které poukazovaly na sociální skladbu společnosti, profesní a osobnostní zájmy občanů. Lidé se chtěli mnohem více veřejně angažovat a zabývat se politickými otázkami. Alois Jirásek ve svém díle *Paměti* na dobu zakládání spolků v 19. století vzpomíná takto: „*Ten, kdo dob těch zažil, rád se rozpomene na obecný ten rozruch, plný nadšení, jež přece nevzplanulo, nehořelo nadarmo, bez dobrých účinků, a v němž podnikány a vykonány i věci vážné a velké.*“¹

1.1. Zpěvácké a divadelní spolky

Hudba, zpěv a divadlo patřily již v minulosti mezi nejrozšířenější zájmové aktivity občanů. V 19. století docházelo ke značnému rozvoji právě v oblasti divadla a zpěvu. Téměř ve všech městech a obcích se 19. století stalo dobou vzniku, zániku a znovuobnovení divadelních spolků a pěveckých sborů. Pěvecké sbory umožňovaly nejenom rozvoj talentovaných jedinců a jejich následné profesní uplatnění, ale také podporovaly národní

¹ VLČKOVÁ, Věra. *Česká Skalice: osobnosti kultury, umění, vědy*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. str. 2. obr. příl. ISBN 978-80-7465-102-1.

vlastenecké hnutí českého národa. Plnily důležitou a nenahraditelnou roli v zavedení a rozšíření českého jazyka do kulturní oblasti, která byla orientovaná výhradně německy.

V Náchodě vznikla v roce 1809 společnost hudebníků, která se nazývala Hudební či Muzikální gremium. O její založení se zasloužili učitelé Jan Fišer a Jan Kadleček. Společnost se řídila vlastními pravidly, jejími členy byli profesionální hudebníci, příznivci a milovníci hudby, učitelé, měšťané, úředníci a duchovní. Muzikální gremium dosáhlo největšího rozmachu za vedení učitele Karla Kejklíčka, který v Náchodě působil v letech 1821 - 1863 a na místní škole vyučoval hudbu a zpěv, cvičil zpěváky a hudebníky na chromovém kůru. Zasloužil se především o rozvoj hudebních spolků Hron a Libuše. Organizoval a pořádal akademie, které se skládaly z hudebních a pěveckých čísel proložených deklamacemi. První představení se odehrálo dne 16. května 1848, sama Kejklíčková dcera Florentina zde přednesla silně vlasteneckou báseň *Slova první Thalie za první dobu její v městě Náchodě* pro tuto příležitost napsanou Josefem Šrůtkem. Dochovaný zápis z *Pamětní knihy městské školy náchodské* o založení pěveckého spolku Hron zní: „Dne 14. května 1861 zařídili zde někteří zpěvumilovní páni spolek zpěvácký. Téhož dne zvolili ředitele kůru Karla Kejklíčka jednohlasně za ředitele téhož spolku. Od toho dne učil každý týden dvakrát a později každý den K. K. asi 20 pánů teoreticky a prakticky zpěvu, kteří značný pokrok učinili.“²

Dne 4. srpna 1869 byl v Náchodě založen ženský pěvecký sbor Libuše. Oba spolky spolu velmi často pořádaly koncerty a to až do roku 1889, kdy se spolek Libuše po dvacetileté samostatné činnosti rozhodl nastálo spojit s Hronem. Za uměleckého vedení Stanislava Řeháka, Františka Gregory, Rudolfa Wünsche, Josefa Jelínka a Maxe Phillipa rozšířil repertoár na operní a chrámový zpěv. Pravidelně byly organizovány kulturní akce jako například Bendlův koncert či Smetanův večer. V roce 1951 ukončil činnost jako samostatný spolek a stal se členem Bendlovy pěvecké župy severovýchodních Čech a od roku 1954 přešel k Domu osvěty v Náchodě. Krátkodobě zde působily i další hudební spolky Fibich a Máj, které se zaměřovaly na komorní a moderní repertoár.

Kulturní život v Žernově u České Skalice výrazně obohatili zdejší divadelní ochotníci. Spolek vznikl zcela spontánně, skládal se z mladých žáků posledních ročníků základní školy. Žernovští učitelé se svými žáky nacvičovali příležitostně besídky, každoročně se jednalo o dvě až tři vystoupení s příslušným počtem repríz. Žáci měli možnost před veřejností často

² BAŠTECKÁ, Lydia. Z historie města: zpěvácké divadelní spolky. *Náchodský zpravodaj*. Náchod: Městský úřad, 1996, (4), str.5.

vystupovat, osvojit si základní herecké zkušenosti a dovednosti, které později ve své zájmové činnosti hojně využili. Přesný rok vzniku spolku není znám, k založení pravděpodobně došlo před rokem 1885. Divadelníci se scházeli v hostinci Josefa Schreibra. Po roce 1900 byla provedena přístavba u hostince Josefa Matyše, mimo jiné se realizovalo postavení jeviště a dalšího potřebného zařízení. V roce 1907 byly schváleny stanovy divadelních ochotníků a spolek tak začal představovat své nastudované hry nejrůznějších žánrů. Záznam z *Pamětní knihy obce Žernov* popisuje divadelní představení: „*Spolek divadelních ochotníků sehrál 3./6. a 10./6. 1928 divadlo v přírodě „Pasekáři“ od spis. Sokola Tůmy, které bylo velmi pěkně provedeno za osvětčené režie pana Josefa Justa. Divadlo provedeno na dvorečku pana Joudala hostinského na Ryzmburku. Účinkovalo přes 50 osob. Čistý výtěžek byl za obě hry 2596 Kč. Úpravu místa na které pracovalo 54 osob dobrovolně a peněz za vykonanou práci darovali všickni na památník.*“³ Zájem o žernovské ochotnické divadlo postupem času upadal v důsledku vzniku biografu. „*Činnost divadelní jeví se již po oba roky slabší. Není to snad vinou ochotníků, snaha a chuť do hry by byla, ale slabé návštěvy obecnstva. Nebyla žádná zvláštnost, že se k mnoha hrani doplatilo, ač jejich výprava nebyla nic nákladná. Snad i ty divadla jsou přežitá v dnešní moderní době, kdy máme již zvukové biografy. Jako hlavní příčina jest to však citelný nedostatek peněz. Roku 1933 sehrána jedna divadelní hra a pořádán Josefský večírek.*“⁴ Poslední záznam o fungování spolku je znám v letech 1951 - 1954, kdy ochotníci odehráli pouze pět her.

1.2. Studentský spolek Krakonoš

Studentský život v Náchodě neměl před založením reálky žádnou tradici. Mnozí studenti ze zámožnějších měšťanských rodin obyčejně po studiích v Hradci Králové nastoupili na vysoké školy v Praze, ale studentský život a spolky nezakládali. První datovaná studentská vystoupení v Náchodě v roce 1901 - 1902 vedená tehdejšími kvintány (nejvyšší třídou reálky) byly studentské taneční hodiny. Tanečníci byli později přijímáni do společnosti a mohli se účastnit přehlídkových plesů. Na žáky kvinty vzpomíná ředitel státního dívčího reálného gymnázia v Prostějově. „*Byli to tvůrčí lidé, studenti vesměs starší, vlasatí*

³ *Pamětní kniha obce Žernov I.* [online]. 1923 - 1990, [cit. 10.11.2016]. SokA Náchod. Dostupné z WWW: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-nachod/?adresar=CZ_225103010_413_x1&strana=29&nadpis=Pam%C4%9Btn%C3%AD%20kniha%20obce%20%C5%BDernov%20I.%201923-1990. str. 29.

⁴ Tamtéž, str. 48.

*a vousatí, budící u nás malých velkou úctu. Měli skvělé vzory ve svých profesorech a jejich vstup do společenského života byl událostí v malém městě.*⁵

V roce 1904 v Náchodě proběhly první maturity a řada náchodských studentů nastoupila na Českou techniku v Praze. Praha byla pro studenty velmi inspirativním městem, studentský život zde byl velmi rušný, silně citelný, s nádechem nacionalismu a pokrokového hnutí. Někteří náchodští studenti vstupují do sociálně demokratického spolku, jiní upřednostňují statoprávní klub, většina se stává členy nepolitického, krajinského studentského spolku Krakonoš. Spolek měl velkou tradici, shromažďovali se v něm studenti z celých severovýchodních Čech. V předsednictví se střídali studenti jednotlivých krajů dle domluvených turnusů. Ředitel státního dívčího reálného gymnázia v Prostějově, Karel Littloch, vzpomíná na spolek následovně: *„Život v Krakonoši byl jako v jiných krajinských spolcích studentských, jednak pražský, jednak prázdninový. Život prázdninový býval ovšem nejčilejší v kraji, jehož studenti ovládali předsednictvo Krakonoše. Největší událostí prázdninového života bývala „Všestudentská slavnost“, jež byla postupně pořádána v jednotlivých městech. /.../ Byla nejen manifestací studentského života, nýbrž i propagací studentských požadavků, a její výtěžek býval věnován Husovu fondu, který byl studentům institucí životního významu.*⁶

V roce 1908 došlo k velikému úpadku studentského náchodského života. V Krakonoši se shromažďovalo pouze několik málo studentů, kteří se snažili o udržení spolku na poli veřejného společenského dění. K. Littloch formuluje příčiny úpadku následovně: *„Pomalu jsme si ujasňovali příčiny úpadku studentského života v Krakonoši, byly mnohé. Naši předchůdci se nestarali o studentský dorost na reálce. Studentský život se omezoval na Náchod a nedovedl připoutat studenty z okolí. Studenti se věnovali příliš jednostranně sobě a snad ještě městu, ale nevěnovali účinné pozornosti kulturním a politickým poměrům na venkově.*⁷ Studenti se rozhodli změnit vnitřní organizaci spolku, zrušit střídání měst v předsednictvu a zaměřit se na znovuoobnovení spolku, který by se orientoval pouze na Náchod. Dne 13. června 1909 se sešla ustavující valná hromada v Praze a dala vzniku Náchodského studentského spolku Bor, jehož činnost trvala do skončení druhé světové války, k jeho následnému obnovení po válce již nedošlo.

⁵ LITTLOCH, Karel. Počátky studentského života v Náchodě a založení akademického spolku „Bor“: hrst vzpomínek. In. *Almanach studentského spolku „Bor“ pro Náchod a okolí*. V Náchod: Rydlo, 1934, str. 20.

⁶ Tamtéž, str. 21.

⁷ Tamtéž, str. 20.

1.3. Čtenářská beseda Boženy Němcové

O rozvoj čtenářského kulturního spolku se v České Skalici zasloužilo i několik dalších uskupení (filharmonický sbor, českoskaličtí divadelní ochotníci), která vytvořila ideální prostředí pro rozvoj kultury a čtenářství malého města, jež bylo ve 20. až 40. letech 19. století považováno za významné regionální středisko kultury a obrozeneckých aktivit.

Původcem myšlenky pro založení čtenářského spolku byl kaplan českoskalického kostela Václav Šrám. Spolu s dalšími šestnácti zájemci o členství na ustavující schůzi v zasedací místnosti městské radnice založil dne 17. října 1879 Čtenářskou besedu Boženy Němcové. Členové spolku se později scházeli v domě č. 19 na náměstí v hostinci Vilemíny Pitašové *U Zeleného stromu*, kde beseda setrvala po celou dobu své existence, i když se majitelé a název hostince během let několikrát pozměnili. Členové besedy uvedli v městských stanovách za svůj hlavní cíl následující: „*Přispívati k společenskému vzdělání občanstva Česko Skalického a státi se středištěm společenských zábav, ducha i mrav občanstva ušlechťujících.*“⁸

Prvním předsedou besedy se stal v roce 1881 Karel Přepechal, majitel domu v České Skalici. Mezi zakládající členy dále patřili MUDr. J. Vlček, ředitel továrny Jindřich Böhm, obchodník Hynek Bíl a bývalý řídící učitel Josef Kolisko, který se podílel na dalším rozkvětu kulturního života v Českoskalicku ve čtyřicátých letech 19. století založením školní knihovny, publikováním odborných článků ve významných českých novinách a propagací české literatury. V *Památní knize školní knihovny českoskalické* vzpomíná na dospělé i děti, kteří se měli zájem vzdělávat a obohacovat: „*Knihy se půjčují nejen školním dětem, nýbrž vzrostlejší, a tím musejí přiměřené býti. Radost je to dobrá naděje, že se u nás nejen dobrých Čechů, ale také mravných a vzdělaných občanů dočkáme, an pozorujeme, že od té doby, co se otevření knihovny v našem farním chrámu Páně z kazatelny oznámilo (dne 27. července 1845), lid dospělý i mládež v určitý čas pilně a v mnohotném počtu pro knihy přicházejí a je doma na místě darebného aneb hříšného času mrhání čtou.*“⁹

Spolek se zaměřoval především na odebírání a shromažďování novin, časopisů a knih. Výběr publikací měli na starost příslušníci výboru, který se skládal ze sedmi osob místopředsedy, jednatele, knihovníka, pokladníka, správce domu a člena výboru bez portfeje.

⁸ HORKÝ, Roman. *Ke 120. výročí vzniku Čtenářské besedy v České Skalici*. In: Rodným krajem: Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráka, Boženy Němcové a bratří Čapků. Červený Kostelec: Vlastivědný spolek, 2000, str. 15. ISSN 1210-6135.

⁹ Zakládání a činnost společností a spolků. BAŠTECKÁ, Lydia. *Jak se žilo na kladském pomezí: čtení ze starých pamětí a kronik*. Červený Kostelec: Pavel Mevart, 2004, str. 192. ISBN 80-86818-07-1.

Příjmy Čtenářské besedy Boženy Němcové tvořily pouze členské příspěvky, jiných možností, jak získat další finanční zdroje, nebylo mnoho, jelikož platné spolkové právo těmto organizacím svými aktivitami dovolovalo vydělávání peněz výhradně pro dobročinné účely. Beseda se tedy z dostupných zdrojů zaměřila na rozvoj kvalitní knihovny, která by obsahovala dostatek publikací pro různorodé čtenáře. Ačkoliv nebyly podmínky pro vedení bibliotéky za daných okolností ideální, myšlenka vlasteneckého uvědomování občanů dodávala hlavním iniciátorům vzniku knihovny sílu a odvalu pro vyvíjení dalších činností. A. Kolisko vyjadřuje díky svým přátelům za jejich podporující činnosti v *Památní knize školní knihovny českoskalické*. Ukázka působí velmi úderně a v poslední části také naléhavě. Autor žádá o ochranu bibliotéky před její možnou záhubou, ve které symbolicky spatřuje možný zánik vlastenectví a obrozujících činností. „*Díky, srdečné díky Tobě, ó Bože, za to, žeš mi ráčil přátele pro věc tuto, jižto jsem již tak dávno horoucí tužbou v mysli choval, udělití. Díky vám, spanilomyslní přátelé za vaši snahu a oběti, jižto jste zde z vlasteneckého myšlení a lásky a z náklonnosti pro věc dobrou učinili. Ty však, milý Bože, račiž naši knihovnu ode všeho pádu chrániti a uděl jí svého požehnání.*“¹⁰

Mimo svoji literární činnost spojenou se založením knihovny se spolek dále zabýval pořádáním a organizováním kulturních akcí. Jedním z prvních přání výboru bylo uspořádání kulturní události, které by se mohly účastnit také dámy ze širokého okolí, jelikož spolkové akce byly do té doby výhradně pánskou záležitostí. Jan Chaloupek, student lékařství, pocházející z České Skalice, v jednom ze svých dopisů napsaného pravděpodobně v roce 1881 vzpomíná na kulturní události Čtenářské besedy Boženy Němcové. „*Není tomu ještě mnoho přes rok, co naši ondy tak „české“ Skalici dostalo se spolku tak důstojného, jako jest zajisté Čtenářská beseda. Mladistvý spolek tento překonal mnohé překážky, které sotva že do života vstoupil, v cestu se mu kladly, sprostil se v poslední době některých vad, které snad přílišné ohlednůskářství vůči některým pp. členům naň bylo uvrhlo, a přišed k pravému poznání svého účele, jest nyní jaksí ohniskem veškerého maloměstského ruchu u nás. V městě našem nebylo doposud žádného spolku, který by věc užitečnou a zábavou tak úzce spojoval, jako právě naše beseda, a není tedy divu, že mnozí, kteří sobě nového spolku z počátku valně nevšímalí, později rádi k němu přistupovali.*“¹¹

¹⁰ Zakládání a činnost společností a spolků. BAŠTECKÁ, Lydia. *Jak se žilo na kladském pomezí: čtení ze starých pamětí a kronik*. Červený Kostelec: Pavel Mevart, 2004, str. 192 - 193. ISBN 80-86818-07-1.

¹¹ HORKÝ, Roman. Čtenářská beseda Božena Němcová v České Skalici a její role v kulturním životě maloměsta. In: *Stopami dějin Náchodska: sborník Státního okresního archivu Náchod*. 6. Náchod: Státní okresní archiv, Velké Poříčí: Tiskárny B.N.B., 2000, str. 114. ISBN 80-902158. ISSN 1211-3069.

S rozvojem veřejných knihoven a čítáren docházelo k utlumení zájmu o čtenářské besedy a jejich role kulturních středisek ztrácela na významu. V období první republiky byl zakládán nespočet nových spolků, ve kterých se chtělo obyvatelstvo veřejně angažovat. Došlo tak k rozptýlení se po organizacích různého typu, pořádání literárních přednášek, kulturních akcí a besed tak převzaly dobře organizované odbory Sokola v České Skalici. K rozpadu Čtenářské besedy Boženy Němcové došlo dne 29. dubna 1948 v důsledku řízeného zanikání spolků. Závěrečný zápis z poslední schůze spolku zní: „*Tím rozhodnutím Čtenářská beseda Božena Němcová, která plnila kulturní službu veřejnosti téměř 70 let, zaniká a likviduje se...*“¹² Obecní knihovna převzala od besedy knižní tituly a zařadila je do svého fondu.

1.4. Jiřinkový spolek v České Skalici

Tradice Jiřinkových slavností v období 19. století k České Skalici neodmyslitelně patří. Počátky českého jiřinkářství sahají do třicátých let 19. století, kdy se rostlina objevila na našem kontinentě pouze jako rarita v botanických zahradách nebo v zahradách zámožných občanů. O rozšíření jiřiny, dahlie, v našem kraji se zasloužil dašický farář Josef J. Turek. Doktor Karel Cejp o jeho práci uvádí: „*Inseráty v Květech nabízel zájemcům semena a hlízy za levnou cenu; že se pěstování jiřin věnoval s nevšední pílí, o tom svědčí, že poměrně brzo, již roku 1834, inseroval 771 druhů jiřinek...*“¹³ Spolu s Josefem J. Turkem se o propagaci pěstování květin zasloužil také tehdejší osvícený nakladatel a knihkupec Jan Hostivít Pospíšil z Hradce Králové, který ve svých obchodech v Praze, Plzni, Litoměřicích, Budějovicích a Hradci Králové poskytoval čtenářům seznamy nabízených druhů. Snahám východočeských jiřinkářů o ustanovení spolku guberniálním radou Josefem Reylem a zahájení slavností se úředně dostalo až v roce 1837, kdy se v České Skalici konala první Jiřinková slavnost. Ačkoliv se můžeme domnívat, že došlo k oficiálnímu ustanovení jiřinkářského spolku, nemůžeme pojmu spolek přikládat jeho současný význam. Nejednalo se totiž o hierarchicky a logicky uspořádanou společnost, nýbrž o přátelské seskupení pěstitelů jiřinek. Vlastimil Vaněk uvádí: „*Můžeme předpokládat, že se pěstitelé mezi sebou velmi dobře znali. Ti z míst od sebe méně vzdálených byli ve vzájemném osobním styku, vzdálenější si alespoň dopisovali.*

¹² HORKÝ, Roman. Čtenářská beseda Božena Němcová v České Skalici a její role v kulturním životě maloměsta. In: *Stopami dějin Náchodska: sborník Státního okresního archivu Náchod*. 6. Náchod: Státní okresní archiv, Velké Poříčí: Tiskárny B.N.B., 2000, str. 130. ISBN 80-902158. ISSN 1211-3069.

¹³ *Almanach celostátních jiřinkových oslav v České Skalici 1837- 1937*. Česká Skalice: Prac. Výbor. Výst., 1937, str. 30.

/.../ Vzájemný styk pěstitelů, ikdyž nešlo o žádný spolek nebo organizaci v dnešním slova smyslu, vyvrcholil myšlenkou uspořádat velkou výstavu a valný sjezd pěstitelů jiřinek. “¹⁴

Mezi členy jiřinkového spolku byli nejenom vážení občané České Skalice a okolí, ale také duchovní, národní buditelé, profesori, nakladatelé, správci dvorů, zahradníci a další. Uvedme si několik z nich: farář Josef Turek z Dašic na Pardubicku, hronovský farář a náhodský děkan Josef Regner - Havlovický, dramatik a profesor gymnázia Václav Kliment Klicpera, knihkupec a nakladatel Jan Hostivít Pospíšil, několik zahradníků a správců dvorů ve Vranově u Opočna a v Ratibořicích. Předsednictví ve spolku patřilo Josefu Reylovi, místopředsednictví vykonával Václav Kliment Klicpera. Alois Jirásek o myšlence vzniku Jiřinkových slavností a hlavních aktérech referuje takto: „*Vzduch jasný, slunce zářilo. Krása a pan Havlovický se těšil na dnešní den. V srpnu dostal psaní, kterýmž mu P. Hurdálek v Skaličce oznámil, že navštívil v Hradci přítele profesora Klicperu, podíval se na jeho a Pospíšilovy jiřeny, že uviděl i jiřeny pana krajského, také velikého milovníka této květiny, a ten že se projevil, že by se mohlo odbývat takové veleslavné vystavení jiřen, které tady doma, od zdejších pěstitelů ze semena byly vyvedeny, aby se z těch semínek, a těch bude jistě několik set, ty nejspanilejší a nejvýtečnější vybraly a při té slavnosti u něho, u P. Hurdálka se ocenily. “¹⁵*

Josef Myslimír Ludvík, studnický farář, otiskl dne 12. října 1837 v časopise *Květy* obsáhlý článek, ve kterém čtenáře upozorňuje na blížící se slavnosti a detailně vyobrazuje jejich plánovaný průběh: „*Nasse milá Čechie mužným ku předu postupuge krokem i w oswetě dussewnj i w wzdělanosti promyslné a wsselikém sslechtěnj a zwelebowánj, gakoš toho spolu důkazem letossnj schůzka zpytatelů přjrody slowutných z půl Evropy, w městě Libussině shromážděných, důkazem i schůzka- milownjků krásných giřenek we wsi Skaličce... “¹⁶*

Místem, kde se slavnost každoročně konala, byla zájezdní hospoda U Bílého/Českého Iva, kterou v roce 1824 postavil na rozvalinách maloskalické tvrze Josef Steidler. Za zakladatele slavností je považován František Hurdálek, který stál u zrodu jiřinkového spolku královéhradeckého kraje sídlícího v České Skalici. Hostinského Josefa Steidlera požádal o přistavění sálu nad kočárovnu, realizoval tak svoji myšlenku propojení nadšení pěstitelů jiřin spolu s obrozeneckými kulturními událostmi. Jaroslav Žďárek vzpomíná na Jiřinkové slavnosti: „*Dubovým listím a jiřinkami nádherných barev vyzdobený sál, v němž*

¹⁴ VANĚK, Vlastimil. *Jiřinky*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1966, str. 12. Rostlinná výroba.

¹⁵ JIRÁSEK, Alois. *U nás: nová kronika*. Kniha třetí, Osetek. 9. vydání. Praha: Otto, 1929, str. 474- 475.

¹⁶ LUDVÍK, Josef Myslimír. Slavnost giřenek. *Květy: národnj zabawnjk pro Čechy, Morawany, Sowáky a Slezany*. Praha: Pospíšil, 1837, 4(41), str. 327. ISSN 1801-3007.

tato slavnost se konala, jakož i každý předmět vkusně dahlíí ozdobený, zvyšovaly půvab slavnosti i zábavu; krásně dekorované stoly nabízely v poledne společnosti sedmdesáti osob rozmanité prožitky, které zvyšovány hudbou a čtyřhlasým mužským zpěvem dvou básní k slavnosti se vztahujících, na večer pak pestrou květenou jiřinkovou okrášlil bohatý dámský květ při tanci a nádherném osvětlení.¹⁷ Zamyslíme-li se nad hlavními cíly slavností, můžeme konstatovat, že přednostní nebyly pouze snahy o sdružování občanů a probuzení vlasteneckého citění, ale také poukázání na umělecké hodnoty prostřednictvím výjimečných slavnostních dekorací a výzdob. Jiřinkový sál v návštěvnicích evokoval ráj plný květin, tance a zpěvu, který nikdy neutichne. Subjektivní emocionální prožitek návštěvníka slavností uvedl ve svém díle Vlastimil Květenský: „*Ted' se ženu s ostatním proudem nahoru do sálu, kterýžto se- radostné překvapení a užasnutí ten cit a to mínění ve mně vzbudilo- v ten nejutěšenější a nejsvátečnější chrám bohyně Květeny byl proměnil. Tu bylo růženců a pletenců, tu chocholů a kytek rukou a okem krasocitným poutaných, a to všecko z jiřinek, z nichž by ta na cenu nejposlednější klobouk aneb ňadra té nejspanilejší dívky byla mohla krásiti.*“¹⁸

Vlastenecké smýšlení pěstitelů jiřin se odráželo v pojmenování nových výpěstků. Využívali typická česká mužská a ženská jména. Alois Jirásek myšlenku vlastenectví spojeného s českými jmény podporoval a vložil do úst hlavním představitelům slavností: „*Havlovický se ohlížel po hostiteli, faráři Palečkovi, uslyšel, že je ve vedlejším pokoji s panem krajským a profesorem Klicperou. „Je tu!“ zvolal Havlovický mile překvapen. „Pospíšil ne?“ „Ne, nemohl přijet. Ale jiřiny poslal na vystavení.“ „Co Klicpera, zdravý, a-“ „Pane, jak býval, není,“ odpovídal Rojek, „a jak taky. Byla to rána na jaře: Ztratit paní, a ostalo pět dětí.“ „Pět?!“ „Přivezl krásné jiřiny, krásné,“ pochvaloval horlivě malý, tlustý farář. „A všechny mají česká jména, každá jiřena pěkně česky: Děvana, Milosta, Těšenka, Vlasta, taky Bolemir, jo a Těšenka a Černobělka.“*“¹⁹

První datovaná Jiřinková slavnost se konala dne 14. září 1837 v novém Jiřinkovém sále, který nechal postavit Josef Steidler. Prostory byly využívány také k veřejným akcím či svatbám. Dva dny před slavnostmi byla v sále svatební hostina Barunky Němcové s Josefem Němcem. Václav Tille a Miloslav Novotný o svatbě a hostině B. Němcové uvádí: „*Z kostela odjeli k obědu do Steidlerova hostince U Bílého lva s děkanem Palečkem,*

¹⁷ [Staidlerův hostinec „U Českého lva“]. ŽDÁREK. Jaroslav. *Průvodce po České Skalici a okolí*. Česká Skalice: Okrašlovací spolek, 1907, str. 19 - 20.

¹⁸ KVĚTENSKÝ, Vlastimil, ed. *Jiřinkové slavnosti 1837/1847*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství, 1964, str. 114.

¹⁹ JIRÁSEK, Alois. *U nás: nová kronika*. Kniha třetí, Osetek. 9. vydání. Praha: Otto, 1929, str. 479.

kaplanem Vítem a P. Hurdálkem. Svatbu však oslavili teprve druhého dne na první Slavnosti jiřinek.²⁰

Program Jiřinkových slavností se skládal z prohlídky zahrad pěstitelů, hodnocení nejlepších výpěstků, výstavy jiřin a uzavíral jej slavný Jiřinkový ples. Josef Pešek čtenáři program prvních slavností popisuje takto: „Dne 13. a 14. září až do poledne projížděly se zahrady a prohlížely jiřinky. Nejlepší semenáče se uřízly, jménem pěstouna poznamenaly a v hostinci na velké tabuli vyložily. Vzdálenější, jako farář Turek, sami vybrali zdárnější semenáče a je sem dovezli. Celkem se jich sešlo na 300. Pěstitelů pak jiřinek bylo asi 42, z nichž se čtyři znáči vyvolili za cenitely, mezi nimiž byl Bernkop, zahradník hraběte Mongyho z Kladska. Cenitelé brali jeden semenáč po druhém a zařazovali do třídy první nebo druhé (anebo také zavrhovali). Potom oznámili jméno pěstouna z rozvinutého papíru, který byl k semenáči přiložen. Nových jiřinek bylo takovýmto způsobem vybráno 125, které se od dosavadních lišily a které také zasluhovaly zachování a rozmnožení.“²¹

Královnou plesu se v roce 1837 stala mladá Barunka Němcová. Alois Jirásek manželský pár popisuje následovně: „V té strakatině fraků a dámských šatů mihla se také uniforma pomezní stráže, zelený kabátec žlutých výložků. Dobře slušel vysokému muži, dobrému třicátníku, snědé tváře, černých vlasů i očí, v jehož rámě zavěšena líbezně se nesla urostlá mladičká paní v bílých, prostých šatech, s vlasy hladce na čele přičísnutými. Paní, ale jako panenka; rozkošné dítě.“²² Jiřinkovým plesem symbolicky uzavřela B. Němcová svoji kapitolu idylického dětství stráveného v Ratibořickém údolí a s nevolí byla nucena přijmout začátek nového a nelehkého života začínajícího v malém městečku Červený Kostelec.

Jiřinkový ples se stal pro mnoho autorů symbolikou tragického konce doposud šťastného života mladého děvčete. František Kubka a Miloslav Novotný popisují nastávající změnu velice dramaticky: „Večer, dne 13. září 1837, se loučila Barbora Němcová se svým mládím na Jiřinkovém plesu. Byla královnou bálu, nejkrásnější ze všech a nejvášnivější v tanci. Protančila noc. Sen byl dosněn. Do raného jitra dne 14. září vyšla tancem znavená

²⁰ TILLE, Václav a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová: nové kapitoly o Boženě Němcové*. 4. vyd. Praha: Družstevní práce, 1938, str. 35.

²¹ PEŠEK, Josef, ed. Slavnosti „jiřinkové“. In: *Božena Němcová: 1820- 1862: sborník statí o jejím životě a díle*. Red. Václav Černý. Praha: Šolc, 1912, str. 81.

²² JIRÁSEK, Alois. *U nás: nová kronika*. Kniha třetí, Osetek. 9. vydání. Praha: Otto, 1929, str. 493.

žena. Na cestu utrpení. Za novými ilusemi. Za slávou.“²³ Aby zdůraznili emotivnost daného okamžiku znamenajícího přerod naivní dívky v dospělou racionálně uvažující ženu, využili slov V. B. Nebeského:

„Jdeš? Zdali pak víš, kam jde tvá cesta?
Žhoucí ženo, hravé děcko!
myrtou pokryto je všecko,
ty však zvadneš, zchřadneš a spadneš...“²⁴

Jiřinkovým slavnostem se dostalo uznání nejenom na našem území, ale také v zahraničí, kde o nich bylo hojně referováno, což poukazuje na jejich nadnárodní význam. Z pamětní knihy města České Skalice se dozvídáme, že se k slavnostem dne 16. února 1839 vyjadřuje nejmenovaný, říšsko - německý list, který se čtenářům snaží přiblížit podstatu a význam každoročního sjezdu jiřinkářů v České Skalici. „Před 4 lety (tedy r. 1835) utvořil se v sousedních Čechách, zvláště v kraji král. - hradeckém a chrudimském spolek mužů, který si obral za úkol rozmnožovati a pěstovati jiriny či dahlie. Za tím účelem scházejí se členové tohoto spolku každého roku ve Skalici, volí si ze svého středu za soudce cen tři odborníky, z nichž třetí bývá brán z hrabství Kladského a tito rozhodují pak s veškerou přísností i přesností o jirínách ze semena vypěstěných a k výstavě předložených...“²⁵

Slavnost se podruhé konala dne 18. září 1838. Josef František Smetana, bratranec Bedřicha Smetany, složil pro významnou událost báseň *Ku slavnosti jirinek ve Skalici nad Úpou dne 16. září 1838*, která obsahovala šestnáct slok věnujících se oslavě jirinek. Zaměřoval se především na využití rozličných jmen, která posuzovatelé jirinkám dávali. Před samotným přečtením básně bychom se mohli domnívat, že se autor bude pyšnit českými jmény jirin, která evokují vlastenectví, po jejím přečtení však zjišťujeme, že v ní převládají jména cizího původu. J. F. Smetana se patrně nechtěl věnovat hrdinskému povzbuzování národa, nýbrž prostému popsání události a vytvoření stručného rejstříku jmen květin. Za zajímavé můžeme považovat symbolické přirovnání květin k milenkám návštěvníka výstavy.

Hlavní přínos básně pro širokou českou veřejnost však spatřujeme v podílu na počestění slavnosti, což bylo jedním ze stěžejních cílů autora. Dílo se stalo natolik úspěšným, že se jej bratři Josef a Karel Geislerovi rozhodli zhudebnit a spolu s kolektivem

²³ KUBKA, František a NOVOTNÝ, Miloslav. *Božena Němcová*. Praha: V. Neubert a synové, 1941. Knižnice Kořeny; sv. 1, str. 61 - 62.

²⁴ Tamtéž, str. 62.

²⁵ [Staidlerův hostinec „U Českého lva“]. ŽDÁREK. Jaroslav. *Průvodce po České Skalici a okolí*. Česká Skalice: Okrašlovací spolek, 1907, str. 19.

jiřinkářů zpívat při slavnostním banketu. Báseň provázela několik dalších slavností a vzhledem k jejímu popisnému charakteru se stala hymnou jiřinkového spolku.

*„Blaze tomu, jež milují
Blahoplné květky,
Jehož život oslazují
Lepotvárné jiřinky.*

*Krásnějších on v celém světě
Nenalezne milenek;
Ať projíždí v zimě, v létě
Sbory módních fiřenek.*

*Dodd's Marie mu objevuje
Libovolně vnady své;
Lady Holland poskytuje
Vše, co k milování zve...“²⁶*

Mezi každoroční významné návštěvníky oslav patřili Jan Hostivít Pospíšil, Václav Kliment Klicpera a Ignát Lhotský. V roce 1839 na počest svinišťanského rodáka, profesora plzeňského gymnázia, historika a přírodovědce J. F. Smetany, spolek uspořádal již třetí Jiřinkovou slavnost. Dne 16. září 1839 otiskl v *Květech* Josef Hostivít Pospíšil článek, který upozorňoval na blížící se událost. „*Dako w předessjn letech, tak i letos dne 16. zářj bude sbjрка nevzdařitegssich semenáčů čili giřinek domácjch, z lonsského semene wykwetlých, do městečka Skalic we Králowéhradecku snessena a dle uznánj pp. znatelů kwětiny té zewrubně posouzena; ku kterémujto shromážděnj se negen páni znatelé ale i milowníci kwětin a zwlástě giřinek (Beorginen Dahlien) wlidně zowau. O slussné pohostěnj se taměgssi držitel hostince p. Steidler wssemožně postará.*“²⁷

Slavnosti se později účastnil také Bedřich Smetana, který byl myšlenkou Jiřinkových slavností a obrozeneckými aktivitami spolku natolik nadšen, že se v roce 1841 rozhodl jako vzpomínku na krásně prožité chvíle v České Skalici složit *Jiřinkovou polku*. Dalšími váženými návštěvníky byli v roce 1840 zakladatel spisovného slovenského jazyka, politik, básník a jazykovědec Ludovít Štúr, který na slavnosti v listě pro J. H. Pospíšila vzpomíná následovně: „*Předevčirem vyjeli jsme s Vaším velectěným p. otcem do Skalice, kde jsme vesele čas i užitečně, možno říci, strávili. Byl den utěšený. Já na krásném okolí a milých*

²⁶ KVĚTENSÝ, Vlastimil, ed. *Jiřinkové slavnosti 1837/1847*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství, 1964, str. 10.

²⁷ Pospíšil, Jan Hostivít. Slavnost giřinek dne 5. září 1839. *Květy*. Praha: Pospíšil, 1839, 6(36), str. 288. ISSN 1801-3007.

vyhlídkách oči pásl, v Skalici na krásných jiřinkách...“²⁸ a roku 1844 Božena Němcová, která se svými dětmi zavítala do Ratibořic za vidinou odpočinku. Opětovný pobyt v Ratibořicích na B. Němcovou blaze působil, vrátila se do dob svého mládí a snového života. Vlastimil Květenský považuje návrat B. Němcové do míst svého dětství za stěžejní pro její budoucí lidovou vlasteneckou tvorbu. „*A byly to právě Jiřinkové slavnosti spolu s jejím pobytem v milovaném kraji, které Němcové znovu připomněly všechny krásné prožitky z dětství i mládí. Kraj i celé prostředí ji znovu okouzlo. Tehdy asi také poprvé vznikla u ní již zcela konkrétní touha vyzpívat lásku ke kraji i k jeho lidu tak, jak se s ní setkáváme po jedenácti letech v Babičce...*“²⁹ Jiřinkové slavnosti navštívila se svým doktorem a přítelem dr. J. Čejkou, který v časopise *Česká včela* svůj dojem z události vyjádřil takto: „*./.../ Tenkrát wedla mě cesta k skromnějším wlnám Cidliny a Úpy. Skalice chystala květomilowným přátelům swým daleko široko rozhlášenou wýroční slavnost bohyně Dahlie. ./.../ Kdo w tajemství jiřinkowého pěstowání zaswěcen není, diwil by se, že práwě tato bezwonná kwětina, která jako žena marnotratná, wšecku sílu svou na lesknawé barwy zewnějšiho hedwábu wynakládá, takowého zalíbení došla...*“³⁰ Autor se v celé recenzi věnuje podrobnému popisu průběhu slavnosti, jmenuje vítězné výpěstky a zmiňuje některé známé osobnosti, které se sjezdu pěstitelů účastnily.

V roce 1846 byla slavnost přesunuta v důsledku ohromného požáru ze Steidlerovy hospody do náhodského hostince U Zlatého slunce. V České Skalici se pořádala poslední Jiřinková slavnost dne 20. září 1847, ve stejném roce zemřel pořadatel František Hurdálek. Důvodem zániku slavností bylo nejenom nečekané úmrtí obětavého organizátora, ale také vliv Bachova absolutismu po roce 1848, který nedovoľoval národní slavnosti ve veřejném životě občanů. Na konci 50. a v 60. letech 19. století se ve Steidlerově hostinci uskutečnilo několik Jiřinkových plesů, které však neměly kulturní a vlastenecký ohlas. Jiřinkové slavnosti byly obnoveny v roce 1925. Před začátkem druhé světové války se v České Skalici konaly ve dnech 22. srpna až 4. září 1937 při příležitosti stého výročí Celostátní jiřinkové slavnosti. Od roku 1947 byly Jiřinkové slavnosti s výjimkou několika let každoročně připomínány výstavou jiřin a Jiřinkovým plesem.

Vzpomínkou na obrozenecké Jiřinkové slavnosti je pamětní deska na zdi Muzea Boženy Němcové, bývalého Steidlerova hostince, v České Skalici. Slavnostní odhalení

²⁸ KVĚTENSKÝ, Vlastimil, ed. *Jiřinkové slavnosti 1837/1847*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství, 1964, str. 68. Tamtéž

²⁹ Tamtéž str. 84 - 85.

³⁰ ČEJKA, Josef. Ze Skalice nad Úpou. *Česká včela*. Praha: Háze, 1844, 3(77), str. 307- 308. ISSN 1801- 3449.

proběhlo dne 22. srpna 1937. Na desce z žíhaného mramoru je odlitá bronzová kytice jiřin od akademického sochaře Mirka Stejskala. Deska je ozdobena slovy: „*Zde na jiřinkové slavnosti tančila Božena Němcová 1837 a 1844.*“ Další připomínkou Jiřinkových slavností je bronzová plastika sedmnáctileté Barunky Němcové v parku před Muzeem Boženy Němcové od akademické sochařky Marie Uchytlové - Kučové. Dílo bylo slavnostně odhaleno dne 13. září 1970.

2. Biografie regionálních autorů Českokalicka

Východočeský kraj, království Krakonošovo, hrdě se pyšníci svými přírodními krásami a historickými památkami, se stal domovem pro několik významných lokálních autorů, kteří se ve svých dílech zabývali rozličnými motivy. Mezi významné spisovatele Českokalicka v 19. a na počátku 20. století řadíme především Josefa Myslimíra Ludvíka, Karla Josefa Pleskače, Jana Klose a básnířku Annu Baudyšovou, jejichž biografie se staly předmětem následující kapitoly.

2.1. Josef Myslimír Ludvík

V rodině zámožného rolníka, držitele statku čp. 4 ve východočeských Dolanech, tehdy majetku královského věnného města Jaroměře, se dne 22. dubna 1796 narodil Josef Myslimír Ludvík. Měl dva bratry a sestru. Jana, který později převzal po svém otci správu statku a Václava, který se vyučil mlynářství a později provozoval svoji vlastní živnost. Kateřina se provdala za hospodského v Jaroměři. Jan Ježek ve svém díle přibližuje vzhled Josefa: *„Ludvík byl prostřední postavy, těla slaboučkého, tvářích pěkných i po neštovicích, jež přestál za mládí, vlasů černých, kučeravých. Dle vypravování lidí, kteří ho znali, býval prý velmi přísný na sebe i na jiné, přitom však dobrotivý a lidem přál. Záhy přijatým jménem Myslimír vyslovil povahu svou tak, že netřeba čeho dokládati. Nicméně při své uzavřenosti a při svém samotářství býval milým, ano i veselým společníkem.“*³¹

Sám Josef na svá dětská léta v Dolanech vzpomíná velmi rád, ve *Studnické knize* uvedl: *„Věk dětský utěšeně mi uplynul bez jakékoli těžkosti v domě pečlivých rodičů. Z mládí vzrůstu útlého do školy hned před statkem otcovým stojící rád jsem chodíval. V desátém roce vzala mne matka nábožná na pouť do Svatoňovic. Po mši sv. jdouc k sv. přijímání, velela mi u stolice ve chrámu posečkati a neodcházeti. Že mi však navrácení její trvalo trochu dlouho, vyšel jsem ze chrámu, maje mezi zástupy poutníků na mnoho co se dívati. Matka dlouho a starostlivě mne hledající, našla mne konečně u tamější „studánky“. Z události té vyplynul nábožný úmysl mých rodičů pro mé povolání kněžské.“*³²

V letech 1808 - 1813 nastoupil mladý Josef na benediktínské gymnázium v Broumově. Po absolvování gymnázia se rozhodl pro studia na filozofickém ústavu v Litomyšli. Zde se setkal s profesorem všeobecných dějin P. Germanem, který prohloubil Josefův dosavadní zájem o historii. Svá studia úspěšně ukončil absolvováním teologického

³¹ JEŽEK, Jan. *Josef Myslimír Ludvík: Kněz církevní a spisovatel český*. Praha: Cyrilo- Methodějská knihtiskárna V. Kotrba, 1896. str. 20 - 21.

³² Tamtéž, str. 7- 8.

semináře v Hradci Králové. Značně jej ovlivnil profesor české literatury a bohoslovenství ThDr. Josef Liboslav Ziegler, který se řadil mezi vůdčí osobnosti českého národního hnutí v severovýchodních Čechách. Josef se stal národně uvědoměným a hrdým Čechem, od Zieglera přijal vlastenecké jméno Myslimír.

Podobně jako Jaroslav Pospíšil, měl i Josef se svým obrozeneckým jménem značné problémy. V roce 1845 obdržel stížnost ze strany konsistoře, která upozornila vikariátní úřad, že studnický lokalista podepsal několik úředních listin česky Josef Myslimír Ludvík. Vikariátní úřad Josefovi naznačil, aby si již do budoucna nedovoloval podepisovat úřední listiny svým vlasteneckým jménem, ale aby je podepisoval v jazyku, ve kterém byly vyhotoveny. Jméno Myslimír se dle úřadu totiž nevyskytuje ani v římském Martyrologiu ani v Josefově křestním listu. Příkazem dostal k podepisování listin užívání titulu lokalista nebo kaplan, dle jmenovacího dekretu. Josef na příkaz Vikariátního úřadu reagoval v dopisu vikáři Regnerovi velmi rozhorčeně: *„Že bych tenkrát na jednu neb druhou žádost „Myslimír“ se byl podepsal, nevím, ano pochybuji. Stojí-li tam ale jen „M.“, tedy to znamená „Martin“, jméno mé při biřmování po dědovi obdržené; příležitostně jim (konsistoři) to oznamte.“*³³

Josefovo vlastenecké citění je patrné ze záznamu z *Kšaftovní knihy* z 15. století: *„Nic mne tak bolestně nermoutí, jako když svou milou vlast českou tupiti, její řeč utiskovati a vlastence rozličně štuchati a trýzniti vidím; kterak má vlast, tento výbor národů, tento nejkrásnější klenot v rakouské koruně, kořistí všelikých pletich se stává; když vidím, kterak tato utěšená země od svého urozenstva opuštěna a zanedbána bývá, kterak šlechtíni zastáncové její nenáviděni a pohrdáni bývají a vlastenectví za prohřešek přičítáno bývá. Tu mi krvácí srdce zeměpánu a vlasti po Bohu tak věrně oddané.“*³⁴

Jako mladý student prožil neklidné období napoleonských válek. Domníváme se, že hlubší zájem o historii v něm mohlo probudit setkání s ruskými kozáky, kteří jako součást ruského vojska v protinapoleonské koalici táhli naším krajem a v polovině srpna roku 1813 několik z nich přenocovalo na statku Josefova otce. Profesor Bedřich Profeld uvedl: *„Ludvík a jeho pět spolužáků začali nositi zelené kabáty, bleděžluté koženky, vysoké boty a ruské čapky a konečně dva z nich dali se k červeným husarům tělesného pluku cara Alexandra.“*³⁵ Ludvíkův zápis ze *Studnické knihy*: *„Kozáci, činili na nás velký dojem a velmi se nám zalíbili*

³³ PROFELD, Bedřich. *Josef Myslimír Ludvík*. In: FIKR. V. (ed.). Sborník Musejní společnosti v Náchodě, Náchod: Musejní společnost, 1934, str. 36.

³⁴ Tamtéž, str. 30.

³⁵ Tamtéž, str. 29.

*; i snad jsme tušili krev bratrskou, rod slovanský; myšlenky a řeči naše toliko k nim směřovaly, až i ke skutku přišlo. Citem jakýmsi neodolatelným nás 6 Čechů z 12 rhétorů neboli žáků šesté třídy k sobě lpělo; i stejného obleku jsme užívali, kabátu zeleného, koženek blbědžlutých, bot vysokých a čapky ruské. Ano, dva z nás; Josef Müller ze Skalice a Vend. Böhlm z Náchoda sešli se u udií a dali se k červeným husarům tělesného pluku cara Alexandra, jenž právě nalezal se v Goldberku ve Slezku.*³⁶

Dne 24. srpna roku 1819 byl biskupem Aloisem Josefem hrabětem Krakovským z Kolovrat vysvěcen na kněze. Roku 1820 se stal kaplanem v Náchodě, tuto funkci vykonával až do roku 1831. Především z vlasteneckého hlediska bylo pro Josefa významné přátelství s náchodským kaplanem Josefem Regnerem. Podobně jako později Josef Myslimír Ludvík, usiloval i Josef Regner o mravní a hospodářské povznesení českého venkova a posilování národního sebevědomí. Jejich přátelství bylo natolik silné, že jej neohrozilo ani Regnerovo povýšení na funkci náchodského děkana, čímž se stal přímým nadřízeným J. M. Ludvíka. Společně iniciovali osazení zámeckého kopce stromy šefíku, které jsou dodnes ozdobou náchodského zámku a milou vzpomínkou na zmiňované duchovní. Ve svém vlasteneckém smýšlení byl také podporován styky osobními či písemnými s mnohými českými vlastenci. S Dobromilou Rettigovou udržoval intimní přátelství: „15. ledna 1828 - Ovšem, ovšem. Za to, že panáček chutnou kýtou napapaný punčem na zdraví mé pil, mám snad zapomenout, že mně prožluklá Mára nadával a že tento název se nyní až do Prahy dostane a že jsem tak si po celý dva dni nadávat nechat musela. Věřu, to Vaše štěstí, že po mé hrozně nemoci ještě trochu slabá se cítím, sic bych Vám teprv kázáníčko udělala. K tomu již pozdě na noc a já trochu ospalá. Nechám tedy papír ležet, ponocný jedenáctou píská, přeju šťastnou, dobrou noc.“³⁷

Na Ludvíkův popud byla v Náchodě roku 1821 založena česká knihovna, která byla sponzorována bohatými měšťany. Po třech letech však z nedostatku příspěvků zanikla. Podařilo se mu uspořádat a obnovit městský archiv v Náchodě, který se nacházel ve velmi dezolátním stavu. Navštěvoval jej dva roky, četl nejrůznější dokumenty, archivoval knihy z 15. a 16. století, které byly ničeny plísni. Uspořádal knihy a spisy, které se zachovaly po požáru v roce 1663. Sbíral a seskupoval spisy a zprávy o minulosti Náchodska a jeho okolí. Nejen v archivu městském, ale také v archivu zámeckém sbíral materiál ke své historické literární tvorbě. Josefovo dílo prozaické i veršované je charakteristické svým

³⁶ JEŽEK, Jan. *Josef Myslimír Ludvík: Kněz církevní a spisovatel český*. Praha: Cyrilo- Methodějská knihtiskárna V. Kotrba, 1896. str. 8.

³⁷ PROFELD, Bedřich. *Josef Myslimír Ludvík*. In: FIKR. V. (ed.). *Sborník Musejní společnosti v Náchodě*, Náchod: Musejní společnost, 1934, str. 33.

pedagogicko - vychovatelským rázem. Aby vyjádřil podporu české literární tvorbě, stal se členem *Maticе české* jako jednadvacátý spoluzakladatel.

Svámi historickými články přispíval do *Krameriových novin*, dále do *Poutníka Slovanského*, kde zveřejnil časopis *Helvecie saská*. V *Čechoslavu* otiskl svoji *Cestu po Krkonoších*. Odborné texty publikoval v tisku *Časopis Českého muzea*, *Školník*, *Rozličnosti*, *Květy české* a *Přítel mládeže*.

V roce 1824 vydal v Hradci Králové u tiskaře a nakladatele Jana Hostivíta Pospíšila překlad knihy Leopolda Chimaniho *Utěšenky pro děti ku šlechtění srdce, s přídávkem drobnůstek ku jmeninám*. O rok později publikoval opět nákladem Jana Hostivíta Pospíšila dílo *Věrná ryzka nebo stálost lásky: Dar kráskám českým*. Ve dvou svazcích přeložil Lafontaienův román *Romulus, první král římský*. Poslední dva zmiňované tituly se přiklánějí k romantickému směru. Články a odborné texty, které nechával Josef otisknout v časopisech, se svým rázem a tematikou jeví jako pedagogicko - vychovatelské. Náměty pro svá pedagogicko - vychovatelská díla čerpal především ze své praxe školské i duchovní. Josef je autorem významné publikace, která se v době národního obrození řadila k oblíbenému žánru cestopisu *Myslimír, po horách krkonošských putující*. Úryvek byl otištěn v časopise *Čechoslav* v roce 1824. Vyprávění je považováno za první česky psaný cestopis Krkonoš, autor se snažil o počeštění převážně německého názvosloví, které se v Krkonoších vyskytovalo.

Josef vykonával činnost náhodského kaplana dvanáct let, třináct měsíců působil jako zámecký kaplan při poutnickém chrámu ve Svatoňovicích. Poté byl roku 1833 přeložen do Studnice, kde se stal duchovním správcem zvaným lokalistou. Studnickou lokální osadu tvořily vesnice a malé vsíky Studnice, Třtice, Žernov, Riesenburg, Lhotka, Starkoč, Trubějov, Zblov a Bakov. Na konci července roku 1833 byl počet obyvatelů 2281, z nichž byli dva evangelíci augšpurského vyznání (Bakov) a devět židovského vyznání (Studnice). Významným počinem je obecní kronika *Studnická kniha*, ve které sepisoval veškeré záležitosti týkající se Studnice a farnosti. Josef byl však stavem farnosti velmi znepokojen. „*Chrám Páně zdejší - věru více nežli chudý! - velice mne rmoutil, přivyklého z Náchoda na prostrannější i slušnější; ale pomoc byla těžká.*“³⁸

³⁸ JEŽEK, Jan. *Josef Myslimír Ludvík: Kněz církevní a spisovatel český*. Praha: Cyrilo- Methodějská knihtiskárna V. Kotrba, 1896. str. 10.

V tristním stavu se nenacházela pouze farnost, ale především hřbitov a okolí kostela. Josef se svým zapáleným přístupem zasadil o zvelebení celé farnosti a blízkého okolí. „*Hned v prvních dnech mého zde obcování stěžovali si mnozí osadníci na zdejší hřbitov, že do hrobů, sotva na loket hlubokých, již voda se naprýští za času deštivého, tak že ji hrobaři sotva vylévati stihnou při pohřbování, a jim že na to smutno, ba protivno hleděti.*“³⁹

Josef dokázal svými kázáními a silnou osobností vzbudit v občanech Studnice zájem o nápravu věcí, které doposud přehlíželi. „*Na tu neděli předloživ v kázání ovčičkám svým, aby netoliko modlením, ale i skutky a jednáním zásluh milostivého léta účastny se učinili, obrátil jsem řeč na hřbitov zdejší, řka; „A tak i vy, co vaši předkové již dávno a vy až podnes obmejšlíte, učinite letos na památku tohoto milostivého léta a pro památku sobě a potomkům svým; totiž zvyšte navážkou hřbitov zdejší.“ /.../ „A jestli v tom vaše vůle, ale vůle to učinlivá, zítra, dá li Bůh, začneme ve jménu Páně!“ /.../ „A hle! ráno v pondělí, dne 17. června z každé obce rychtářové s osmi až deseti dělníky, celkem asi šedesát s lopatami, motykami, a kolečky stáli u chrámu o práce přihotoveni.*“⁴⁰ V letech 1834 - 1838 se stále pokračovalo na úpravách farnosti, hřbitova, chrámu a oltáře. Při biskupské visitaci v roce 1840 se dostalo Josefovi uznání a pochvaly za pečlivě uspořádanou farnost. Vzniklo zde i dílo *Paměti duchovní osady Studnické*, které se však dochovalo pouze v Josefově rukopise. Roku 1837 založil školní knihovnu s dvanácti svazky, jejichž počet se rozrostl do roku 1847 na jednatřicet děl o čtyřiatřiceti svazcích. Josef se stal členem *Dědictví sv. Jana*, které vydávalo duchovní české spisy pod dohledem pražské konsistoře. O jeho založení se zasloužil roku 1833 exjesuita a duchovní správce v Čimeři Antonín Hanikýř.

Vedle povinností ve škole a správě farnosti se Josef často zabýval zahradnictvím. Se svým přítelem P. Hurdálkem pěstoval rozmanité druhy jiřinek, které daly vzniku Jiřinkových slavností v České Skalici. V roce 1837 vylíčil konání slavnosti v časopise *Květy*. Článek byl natolik úspěšný, že jej přeložili do německého a anglického jazyka. V září stejného roku se Josef setkal s Ludevítem Štúrem, který jako velmi výrazná vlastenecká osobnost na Josefa zapůsobil a podporoval jeho vlastenecké zájmy. „*V Skalici sem poznal našeho hodného Myslimíra, s nímž mi libě čas plynul; jest upřímná vlastenecká duše.*“⁴¹ Poznamenal L. Štúr ve svém dopise příteli Jaroslavu Pospíšilovi.

³⁹ JEŽEK, Jan. *Josef Myslimír Ludvík: Kněz církevní a spisovatel český*. Praha: Cyrillo- Methodějská knihtiskárna V. Kotrba, 1896. str. 11.

⁴⁰ Tamtéž, str. 12 - 13.

⁴¹ PROFELD, Bedřich. *Josef Myslimír Ludvík*. In: FIKR. V. (ed.). *Sborník Musejní společnosti v Náchodě*, Náchod: Musejní společnost, 1934, str. 36.

Vroucný vztah k historii se Josef rozhodl prohlubovat v náchodském archivu. Po zjištění, že je náchodský archiv v zanedbaném stavu, si předsevzal uspořádat spisy, články a studie a poté sepsat vlastní knihu, která by pojednávala o dějinách Náchodska a okolí. Obraz, který Josef po shromáždění spisů a informací o Náchodsku a Studnici získal, byl neúplný a obsahoval několik nesrovnalostí. Následovala zdloouvavá korespondence s českými historiky a vědci. Dopisy si vyměňoval s předními českými buditeli J. Jungmannem, J. E. Vocelem a především s F. Palackým.

Korespondence s F. Palackým je velmi obsáhlá a obsahuje několik otázek týkajících se historických faktů Náchodska a Studnice. Nelze říci přesné datum, kdy byl mezi Josefem a Palackým navázán kontakt, víme však jistě, že jedním z prvních dopisů pro Palackého byl list ze dne 20. června 1827, kde je zajímavá následující pasáž: *„Již po několik roků zanáším se vyhledáváním a sbíráním starověkých památek panství náchodského (i chvalkovského). Věda Vás milovníkem a znatelem dávnověkosti, žádám snažně o sdílení se mnou toho, co by Vám o zdejších panství známého bylo z jakékoliv příčiny důležitého a co by v Královu průvodci letos vyšlém obsaženo nebylo. Snad víte, v kterých spisech neb listovních a kde a jak by tyto k nalezení dostání byly, an sám takorča u pramenů českých starobylostí se nacházíte. Zvláště o rodech pánů: z Dubu a Lípy, z Kunštátů a Minsterberků, z Bernštejna Smiřických a Trčkův.“*⁴²

V roce 1847 se stal Josef farářem na Boušíně. Zde mu byla vnuknuta myšlenka sepsání dějin všech okolních farností. Z Josefova úmyslu však záhy sešlo, jelikož byla jeho mysl velmi pobouřena okolnostmi, které se udály. Dne 5. června 1848 byl za bílého dne napaden a okraden třemi zloději Špetlovými. Zloději byli boušinskými občany polapeni a za svoji krádež zaplatili nejvyšší cenou, svým životem. Několik negativních zkušeností, které Josef na farnosti zažil, se podílelo na zhoršení jeho zdravotního stavu. Rozhodl se ukončit své duchovní poslání a odejít do penze. Požádal svého přítele Regnera, aby za Ludvíka podal na konsistoř žádost o ukončení funkce. Jako důvody uvedl bolest nohou, vadu v ohryzku či jícnu, kterou Ludvíkovi léčil doktor Jelínek již před osmnácti lety, dále časté bolení hlavy, špatné zuby a především špatnou paměť: *„Paměť, nikdy schválná, krátí se a ubývá cválem,*

⁴² HLADKÝ, Ladislav. *Josef Myslimír Ludvík (1796- 1856), první historik Náchoda a Náchodska ve světle svých dopisů Františku Palackému*. Hradec Hrálové: Historický klub: Ústav historických věd PdF VŠP, 1996, 5, str. 49-50.

hlavně po dvojím nezaviněném preterirování zkormúcením.“⁴³ Dne 15. října 1848 mu byla penze přiznána a s ní také místo fundalisty v Malé Skalici.

Ocitl se ve svém rodném kraji, ve městě, které bylo kulturně i politicky mnohem více vyspělé, než chudý kraj při Kladském pomezí. Krásy východních Čech podnítily v Ludvíkovi opětovný zápal pro sepsání dějin Náchodska a okolních farností. Při sepisování čerpal z materiálů, které sbíral již dlouhá léta, ale také ze spisu *Lithographirte Katastral - Mappen-Abdrucke der zur Leibgedingstadt Jaroměř Königgrätzer Kreises gehörigen Schlossdörfer Dolan, Čáslavek, et Hořenic mit Illuminirung et Nummerirung*.

K finálnímu vydání Josefova stěžejního díla *Památky hradu, města a panství Náchoda* došlo až v roce 1857. Již 4. srpna 1846 se v Jaroměři setkal s historikem Václavem Vladivojem Tomkem, který provedl určité opravy, podal potřebné doplňující informace a odbornou pomoc. Josef litoval, že k setkání nedošlo již dříve. Obzvláště když děkan Rojek, se kterým o své knize často hovořil, poukazoval na některé jeho nedostatky. Dával mu odborné rady, aby dbal na úplné vyčerpání některých pramenů (desky z Regesty) a s vydáním počkal do uveřejnění *Poděbradovy doby v Dějinách* F. Palackého. Josef chtěl s tiskem počkat, ale vzhledem ke svému staří se rozhodl jej co nejdříve publikovat. *Památky* charakterizuje slovy: „Ovšem, psal jsem více kroniku dle starého způsobu a na patrně kriticky diplomatický spis nemohu nárok činiti; to musím zanechat budoucímu; ač kde jsem jen trochu mohl, nezanedbal jsem toho. Nechat časem opraví dobrá vůle, co nebrala dobrá vůle.“⁴⁴

V úvodu *Památek hradu, města a panství Náchoda* Jan Karel Rojek nabádá čtenáře, aby si při studování díla neopomněl přečíst dodatky na konci knihy, upřesňující některé mylně uvedené historické fakty. „Ostatně radím milému čtenáři, by oprav a dodatků - až do chvíle poslední sbíraných - na konci vytištěných, předkem povšiml sobě a je na místě patřičném vyznamenal.“⁴⁵ Předběžně se Josef snažil o vydání díla v roce 1834, kdy se setkal s Josefem Antonínem Šrůtkem, registrátorem při konsistoři a s Hostivítem Pospíšilem. Došlo k uveřejnění listu, který vyzýval k předplacení, ale náhlá autorova smrt v roce 1856 plány zmařila. Podlehl mozkové mrtvici v Náchodě na Nový rok. Dne 5. ledna byl pochován na Skalickém hřbitově naproti vchodu do chrámu. „O Sylvestru r. 1855. s bratry a sestrou vesele se bavil v Náchodě, a na Nový rok r. 1856. jsa zdráv, měl, vyžádat si toho výslovně,

⁴³ PROFELD, Bedřich. *Josef Myslimír Ludvík*. In: FIKR. V. (ed.). Sborník Musejní společnosti v Náchodě, Náchod: Musejní společnost, 1934, str. 38.

⁴⁴ Tamtéž, str. 41.

⁴⁵ LUDVÍK, Josef Myslimír. *Památky hradu, města a panství Náchoda i vlastníkův jeho. Díl I.V Hradci Králové: Lad. Pospíšil, 1857, str. 1.*

odpolední požehnání. V dobré náladě rozešel se s domácími a odebral se na lože; leč před půlnocí raněn jest mrtvicí, již podlehl.“⁴⁶

Josefovi příbuzní mu nechali zhotovit náhrobní kámen, na kterém je napsáno:

*„Zde v Pánu odpočívá
a slavného vzkříšení očekává
slovutný spisovatel český
Josef Myslimír Ludvík.“*

Josefův přítel Jan Karel Rojek, děkan v Novém Městě nad Metují, se zasloužil o shromáždění *Památek*⁴⁷ a všech spisů, které v nich chyběly. Doplnil je především o několik listin z 13. a 14. století a města Náchoda, využil i vlastní sbírky, které obsahovaly potřebné doplňující rukopisy. Neopomenul využívat tištěné spisy a především výpisy z Prahy, které mu obstarával profesor Tomek. V předmluvě k *Památkám* Rojek vysvětluje své kvapné sepisování a unáhlenou publikaci díla: *„Jelikož ale dle usilování mnohých tiskem mělo býti pokračováno, nemohl jsem jinak, než že veškeré dílo na základě jistých a bezpečných zpráv sestavoval jsem a ihned bez prodlení arch po archu k tisku posílal. V kvapu tom dusivém běželo mi ovšem pouze o podání událostí pravdivých; na řeč, sloh, uhlazenost aj. nepřebývalo, nepostačovalo chvíle. Nejednalo se tu o sepsání povídky smyšlené, ale o pravdu přesnou historickou a poněvadž mi i ta, týkajíc se podrobnějších pamětí Náchodských až po tu dobu nepřípustná zůstala, snadno uvede čtenář soudný, že jsem několik těch měsíců úplné práci té věnoval, v oběť dávaje jaro i léto.*“⁴⁸ Ke konečnému vydání došlo v roce 1857 v Hradci Králové u Ladislava Pospíšila. Byl vytisknut první díl Josefovy knihy s titulem *Památky hradu, města a panství Náchoda, i vlastníkův jeho* spolu s Rojkovou předmluvou z roku 1856 a s vyobrazením města Náchoda.

Kritiku díla a celé Josefovy práce ztěžují především přepracování od Rojka. Rojek však v dopise Augustu Sedláčkovi z roku 1872 píše o autorově nekritičnosti a bludech, které musel popírat, aby se nesetkal s negativními ohlasy. Za vyvracení se mu údajně dostalo pouze nevděku. Přesto však *Památky* byly a nadále jsou významným regionálním titulem, který si objednalo 139 předplatitelů jednotlivců především kněží, učitelů, ale i rolníků, živnostníků, obchodníků a institucí (školy a obce).

⁴⁶ JEŽEK, Jan. *Josef Myslimír Ludvík: Kněz církevní a spisovatel český*. Praha: Cyrillo- Methodějská knihtiskárna V. Kotrba, 1896. str. 18.

⁴⁷ *Památky hradu, města a panství Náchoda*

⁴⁸ PROFELD, Bedřich. *Josef Myslimír Ludvík*. In: FIKR. V. (ed.). *Sborník Musejní společnosti v Náchodě*, Náchod: Musejní společnost, 1934, str. 41.

J. Ježek na Josefovi oceňuje jeho přístup k regionální tvorbě, snaží se poukázat na historickou hodnotu spisů. „Kdyby byl P. Ludvík nenapsal více nežli výše zmíněnou pracnou monografií, dosti by byl zajisté vykonal na prospěch české literatury historické; nelze nikterak spisům podobným popřít skutečné ceny, jež byla ještě větší v době našeho probuzení; jimi nabývá vlastenecký dějepis český, jakož i dějiny kulturní patřičného objasnění. Již z té příčiny zasluhuje toho P. Jos. M. Ludvík, aby jméno jeho nevymizelo z paměti potomstva, zejména v našem kraji na Náchodsku.“⁴⁹ Oldřich Šafář srovnává Josefovy Památky s Dějinami Náchoda od J. K. Hraše: „Ludvíkovy Památky... byly po čtyřicet let jediným dílem jednajícím o dějinách Náchoda. Teprve roku 1895 přišel J. K. Hraše se svými Dějinami Náchoda, které však dlouho zůstaly torzem a nikdy vlastně nebyly dokončeny. První díl, který vyšel teprve na sklonku min. století, se zabývá dějinami do roku 1620, druhý díl, vydaný teprve po 100 letech, končí rokem 1740. Hrašovo dílo je rozpracováno do značných podrobností, staví nám náhodské dějiny přímo do života lidí, kteří je tvořili, ale po faktografické stránce mnoho nového nepřináší. A tak to zůstává stále Ludvík, který nám popisuje dějiny našeho města i panství až do poloviny 19. století. Nemůžeme, než mu být za to vděční!“⁵⁰

K vydání druhého dílu *Památek* již nedošlo. Spis měl obsahovat především dějepisný místopis. Podklady však byly velmi zanedbané, neobsahovaly několik důležitých spisů například výpis z desk zemských a dvorských. Rojek byl zprvu myšlenkou publikování druhého dílu nadšen, záhy však z neznámých důvodů od vydání upustil. Jeho vřelý vztah k Náchodu a jeho občanům v něm však nadále zůstal, což je patrné ze silně vlastenecké ukázky, kde autor využil básnické figury akrostichonu a dodal tak svým slovům údernější ráz a významovou hloubku.

„NÁCHOD_ vyznačuje cestu vzhůru, _
 A CHOD neb pouť jest život tento. _
 CHOD náš jdiž cestou věčné pravdy
 OD Vesny až po Moravu vzhůru; _
 DO nebeské vlasti budeť _ NÁCHOD.“⁵¹

Náchodským J. K. R.

⁴⁹ JEŽEK, Jan. *Josef Myslimír Ludvík: Kněz církevní a spisovatel český*. Praha: Cyrilo- Methodějská knihtiskárna V. Kotrba, 1896. str. 19.

⁵⁰ ŠAFÁŘ, Oldřich. *Památky hradu, města a panství Náchoda*. *Náš čas*, 1997, **37**(13), str. 5. ISSN 1210-6321.

⁵¹ LUDVÍK, Josef Myslimír. *Památky hradu, města a panství Náchoda i vlastníkův jeho. Díl I.* V Hradci Králové: Lad. Pospíšil, 1857, úvodní dvojstrana, nečíslováno.

2.2. Karel Josef Pleskač

„Člověk je rád vesel, rád se směje a miluje slušný žert víc než pláč. Dokud se můžeme smát, je dobře na světě. Humornista nepotřebuje namáhat svou fantazii. Život mu ji dává sám. Humor jest nejlepší koření života!“⁵²

Karel Josef Pleskač (z úvodu ke knize Humor našeho kraje)

Spisovatel a učitel Karel Josef Pleskač byl horlivým vlastencem, celý život se snažil o propagaci českokladského pomezí, především jeho literárních tradic. Narodil se dne 24. srpna 1858 v Náchodě. Pocházel z nemajetné rodiny obuvnického mistra. Matka Františka byla dcerou Václava Kapouna, ratibořického ponocného, který se později jako vrátný Kohoutek objevil v *Babičce* od Boženy Němcové. Pleskačova matka se v dětství přátelila s Barborou Panklovou a jejími sourozenci. Vzpomínky matky a jejích vrstevnic na mladou Barboru Panklovou shromáždil ve svých literárněhistorických textech *Ratibořické kapitoly* a *Ratibořická idyla*. Svatbu slečny Betty vylíčila Františka synovi takto: *„Nad bytem Panklových byla ratejna, prostorná světnice pro dvorskou čeládku, kde bydlel Šafář Bernard Martin. V ratejně u Martinů shromáždili se zvědavci, dívající se okny na velké nádvoří. Zde stály čtyři kočáry. Před jedenáctou hodinou dopolední vystoupili svatebníci po kamenných schodech na nádvoří. Nevěsta byla zastřena bílým závojem a měla skvostné hedvábné, bíleděmodré šaty; tuze jí to slušelo. I ostatní dámy byly nádherně ustrojeny: paní správcová Wisgrillová měla tylové, vespod hedvábné šaty barvy fialové, paní Hochová černé hedvábné šaty. Hosté vsedli do kočárů s premovanými kočími, nevěsta s otcem do panského kočáru taženého panskými koni, a jeli k oddávkám. Ale pověřivci mezi diváky, zvláště ženské, soudili z barvy nevěstiniých šatů hned v té chvíli, že to není dobře, a že nevěsta bude nešťastna. Panna Maria měla o svatbě také šaty oblakové barvy a byla nešťastna.“⁵³*

V letech 1870 - 1873 navštěvoval mladý Karel v Náchodě měšťanskou školu. Poté se rozhodl pro učitelské studium, na které nastoupil v roce 1873. Studoval na učitelském ústavu v Hradci Králové, kde dne 28. července 1877 úspěšně absolvoval.

Prvním pracovním počinem bylo získání místa podučitele v malém městě Úpici, kde dva roky vyučoval. Později příležitostně působil i na školách v Jizbici, ve Rtyni

⁵² PLESKAČ, Karel. J. *Humor našeho kraje*. V Úpici: V. J. Ehl, 1929. str. 5.

⁵³ Karel Pleskač: [učitel, spisovatel]. VLČKOVÁ, Věra. Česká Skalice: *Osobnosti kultury, umění a vědy*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, str. 134. ISBN 978-80-7465-102-1.

v Podkrkonoší a po složení zkoušek způsobilosti dne 1. března 1881 přijal místo ve Slatině nad Úpou. Zde se oženil s Růženou Faltovou.

Karel také aktivně participoval na veřejném životě v obci. Vedle své učitelské profese vykonával i další funkce a činy. Podílel se na založení hasičského sboru, byl členem obecního zastupitelstva, organizoval divadelní představení a veřejně přednášel na mnoha slavnostech. Roku 1896 předsedal učitelské jednotě Komenský v Náchodě a stal se příslušníkem Úředního spolku jednot učitelských v Království českém a po dva roky redigoval jeho kalendář.

Od září roku 1895 působil po dobu deseti let jako řídící učitel jednotřídky na nově otevřené obecné škole v Babí, které je v dnešní době součástí Náchoda. Karel byl velmi ambiciózní a činný člověk. Především díky aktivnímu přístupu k práci se během devíti let stala z jednotřídky trojtřídky. V areálu školy nechal vybudovat hřiště a položil základy pro školní knihovnu a sbírky (školní pomůcky). Při žákovské knihovně zřídil učitelskou a veřejnou obecní bibliotéku.

Karlovo desetileté úsilí bylo patřičně ohodnoceno. Již v roce 1903 byla škola oceněna na hospodářské, umělecké a průmyslové výstavě v Hořicích stříbrnou medailí a diplomem. Za vzorné vedení školy a výborné prospěchy svých žáků obdržel pochvalný dekret. Za svého působení ve škole uspořádal pro veřejnost několik slavností. Dne 8. září 1897 se konala národní slavnost k odhalení pamětní desky J. A. Komenského na zdi školní budovy. Povinné oslavy padesátého výročí vlády Františka Josefa I. spojil v roce 1898 s oslavami padesátého výročí zrušení roboty a stého výročí narození Františka Palackého.

V letech 1905 - 1920 působil jako ředitel na dívčí škole v České Skalici. Zde zůstal až do své penze, kterou získal v roce 1920. Po deseti letech se vrátil do rodného Náchoda, pronajal si skromný byt v domě kartáčníka Filipa v Hradební ulici. Bydlel nedaleko Oldřicha Šafáře, který na něj později vzpomínal: „*Pamatuji se, že jako chlapec jsem jej vídal přicházet do otcovy holírny jako váženého zákazníka. Vždy pečlivě ustrojený s elegantním cvikrem na nose. S úctou se o něm šeptalo, že to je pan spisovatel.*“⁵⁴

Karel byl nejenom vynikajícím pedagogem: „*Učitelská profese pro něj byla posláním a výchova mládeže „k duchovnímu zdaru a rozkvětu, nadějnému zápalu vlasteneckému a činorodé síle budoucí“ celoživotním cílem.*“⁵⁵, ale také ve své době známým autorem

⁵⁴ ŠAFÁŘ, Oldřich. *Zapomenutý spisovatel*. Náš čas 43, 28. 10. 1997, str. 5.

⁵⁵ BAŠTECKÁ, Lydia. *Náchodští autoři, spisovatelé a básníci 3.: Karel Pleskač*. Náchodský zpravodaj. Náchod: město Náchod, 2013, (3), str. 7.

literárních prací. Svě prvotiny věnoval dětem a mládeži. Jejich cíl byl čistě výchovný. Většina z nich vycházela v Praze v Nové knihovně pro mládež nákladem Františka Urbánka. Jsou to především díla *Slasti dítek v ročních dobách*, *Kde domov můj* a *Život pohanských Čechů* (1882), která byla kupována do školních knihoven.

Postupem času však Karlův zájem o tvorbu pro děti a mládež upadal a zaměřoval se na regionální tvorbu, ve které čerpal především z vlastních zážitků, pamětí, zkušeností a života příslušníků vyšší společnosti. Snažil se o věrné zpracování událostí oblasti Náchodska v 18. a 19. století, lidových humorných historek a pověstí spolu s kronikářskými záznamy. Tak vznikly prózy *Na Turýni* (1886), *Na hradě červenohorském* (1891), *Z města i ze vsi* (1895), *Písařův zálet* (1898), *Od pomezí českokladského* (1912), *Do třetího pokolení* (1916), *Českoskalicko - Krajem Boženy Němcové*, kde čtenáři přibližoval krásy východočeského kraje (1917), *Humor našeho kraje*, který obsahoval humorné historky a pověsti (1929) a selský román z josefínské doby *Svítání* (1924). Příznačná je pro ně archaická patetická mluva občasně proložena krajovou řečí a úslovími, které jsou pro nás dnes cenným dokladem typického východočeského nářečí.

Karel je autorem utopické prózy ve stylu Jula Gabriela Verneho *Život na měsíci* (1881), který je považován za stěžejní dílo české sci - fi tvorby. Dále napsal dvě divadelní hry *Poklad*, *Nalezenka* a několik povídek ze světa aristokracie, jejichž děje se většinu odehrávají v cizokrajných světech obsahující tragickou erotiku *Cizí květ*.

Nejdůležitější součástí Karlovy literární tvorby jsou četné práce a články z oboru literární historie, zabývající se převážně dětstvím a mládím Boženy Němcové a reálnými předlohami literárních postav spolu s jednotlivými ději z díla *Babička*. Postavou bláznivé Viktorky z *Babičky* se zabýval v povídkovém souboru *Knih práz* (1935), jednu část věnoval skutečnému životnímu osudu Viktorie Terezie Židové, která se stala Viktorce předlohou. V roce 1920 vydal útlou knihu s názvem *Ratibořická idyla*, která vycházela z pamětí Karlovy matky a především tchána. Pro úplnost doplnil i vlastní informace získané dlouholetým průzkumem s ratibořickými pamětníky, kteří dožívali ve vesnicích nedaleko Ratibořic. Dílo je přínosným doplněním *Babičky*, snaží se o dokreslení a zlidštění dějů. Titul se dočkal dvojího vydání, což nebylo dříve běžné. Poprvé bylo publikováno v roce 1920 jako vzpomínka na sté výročí narození Boženy Němcové a roku 1937 jako připomínka na sedmdesátépaté výročí jejího úmrtí. Další ratibořické kapitoly vydal ve sborníku *Božena Němcová*, o jehož založení se zasloužila v roce 1912 Učitelská jednota Komenský v Náchodě.

Vedle svých autorských prací se také věnoval přispívání do novin a časopisů. Své texty otiskl nejenom do regionálních časopisů *Od kladského pomezí*, *Podkrkonošský kraj*, ale také do *Národní politiky* a *Národních listů*. Ke sklonku svého života uveřejnil v regionálních *Náchodských listech* několik článků charakterizujících typické „figurky“ z Náchoda a jeho okolí, které se podílely na vytváření atmosféry prostředí daných let. Karel velmi obdivoval spisovatele Julia Zeyera, zajímal se především o jeho pobyt v Hoříčkách nedaleko Náchoda. V Časopise *Českého muzea* publikoval korespondenci Julia Zeyera s hoříčským rodákem Václavem Vitouškem.

Ke konci svého života se v roce 1930 vrátil do svého rodiště k ovdovělé dceři, u které dožil. Zemřel dne 3. listopadu 1937.

2.3. Jan Klos

Regionální historik, učitel, archivář a kronikář Jan Klos se narodil dne 13. srpna 1841 v České Skalici. Pocházel z chudých poměrů obuvnického mistra Jana Klosa (psaného také Glosa), který později ukončil podnikání v obuvnictví a zabýval se výrobou vaty. Ke konci roku 1852 koupil otec domek od Jana Bíla čp. 7 naproti staré školy (nyní Barunčina škola), do kterého se s rodinou přestěhoval a zřídil si zde kupeckou živnost.

V České Skalici navštěvoval základní školu, na které vyučoval buditelský učitel Josef Arnošt Kolisko, přítel Karla Havlíčka Borovského. Řídící učitel Josef Kolisko měl na Jana značný vliv nejenom z hlediska vlastenectví, ale také z hlediska znalostního, přiměl jej ke studiu německého jazyka.

Nižší německou reálnou školu mladý Jan navštěvoval v Náchodě v letech 1856 - 1859. Po jejím absolvování byl přijat na učitelský ústav v Hradci Králové, kde v roce 1861 obdržel vysvědčení učitelské způsobilosti pro české obecné školy.

Prvním učitelským místem byla pozice podučitele v jednotřídní škole ve Žďáru nad Metují. Ve svém životopise později vzpomínal na počátky své učitelské profese. Z některých částí je patrné, že postavení tehdejší školy a učitele nebylo jednoduché. *„Má štace obnášela stravu u stolu učitele, byt ve škole, 50 zl. na penězích od místní obce, 10 zl. od přiškolené obce České Metuje na boty za tu povinnost, v době zimní po šest měsíců (od 1. listopadu do 30. dubna) každého odpoledne (čtvrtek vyjímaje) docházeti do Metuje a zdejší školní dítky vyučovati. Patronát pantsví polického vyplácel mi roční příspěvek 21 zl. ročně. Zvláštního bytu jsem neměl. Bydlel jsem v učebně. Tu postavil jsem si postel, při ní kufr a mezi postel a školní tabuli klavír.“⁵⁶*

V roce 1864 byl přemístěn do dvoutřídní farní školy v Machově. Pobyt v Machově byl Janovi příjemnější a ve svých vzpomínkách pěkně popsal tříkrálovou sbírku, kterou měl při svém povolání na starost. *„První můj výkon po příchodu do Machova byla tříkrálová koleda. Se dvěma žáky - zpěváky obcházel jsem všechny v Machově příbytky, kde jsem ve světnici na podvoji dveří psal začáteční písmena sv. Tří králů a to: K+ M+ B. 1864. a při psaní zpíval s hochy koledu. /.../ Z každého čísla platívávalo se 2 groše - byla to určitá dávka - nyní ale platilo se dle uznání, 1, 2 nebo 3 šestáky = 10, 20, 30k. /.../ Po koledě rozdělil p. učitel*

⁵⁶ Pamětní kniha Nového Města nad Metují. [online]. 1907- 1933, [cit. 10.9.2016]. SokA Náchod. Dostupné z WWW: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace/nachod/?adresar=CZ_225103010_960_x3&strana=286&nadpis. str. 286

*sebrané peníze. Sobě ponechal svůj díl, ostatní dostali zpěváci. Na mě připadalo 15 zl. ročně, hoši zpěváci zbytek. To byla koleda? Byla to povinná dávka poddaných nejen učitelům ale i kněžstvu a kostelníkům. Učitelé šli si pro koledu sami, pro faru ji sbírali kostelníci.*⁵⁷

V roce 1864 Jan vážně onemocněl a rozhodl se vyměnit si místo s kolegou Josefem Hanušem, který působil na místě podučitele v Třebešově u České Skalice. Pracoval zde do roku 1868. Pracovními podmínkami pro učitele a výuku však nebyl potěšený. Škola se nacházela v dezolátním stavu, neměla dostatek prostoru pro vyučování a její vybavení nebylo dostačující. Znovu se ocitl na místě, kde nebyl šťastný a spokojený. *„Pro byt i službu mladého učitele byly zde poměry přímo hrozné. Školní stavení dřevěné, shnilé o jediné obytné světnici a o jediné učebně. Tedy: jediná světnice obytná, jediná učebna a dva učitelé! Podučitel zdejší spával v učebně nebo na půdě. Mně ze zvláštních ohledů postavili domácí páni mou postel do své světnice. /.../ Štance moje byla: celé zaopatření v rodině učitelově, byt a 126 zl. na penězích. Z toho srážel si učitel - pan Vilém Wolf 94 zl. za moje zaopatření, a zbývajících 32 zl. vyplácel mi po 8 zl. čtvrtletně na hotovosti. Nerad vzpomínám! Jak trapné bylo, dva učitelé současně v jedné učebně! V létě vodili jsme malé děti před školu a učili je pod ořechem.*⁵⁸

Při svém pobytu v Třebešově se seznámil s jednadvacetiletou Marií Němečkovou z České Skalice, se kterou se dne 26. listopadu 1866 oženil. Společně vychovali čtyři děti Vladislava Kloše, Marii Klosovou (později Bunzlovou), Jana Kloše a Zdenku Klosovou (později Duzbabovou).

Třebešov definitivně opustil v září roku 1868, kdy byl obecním zastupitelstvem Nového Města nad Metují zvolen novoměstským podučitelem v trojtřídní obecné škole na náměstí v čp. 1225. Místo podučitele vykonával do roku 1871, poté byl dekretem jmenován učitelem. Od roku 1894 působil jako řídicí učitel na zdejší škole, kde ve funkci vystřídal Václava Kořízka.

Od roku 1894 vedl tehdy vzniklou pokračovací živnostenskou školu, za svůj přínos pro novoměstské školství mu byl udělen titul ředitele. V Novém Městě nad Metují byl Jan s osobním životem i podmínkami pro svoji profesi spokojen. *„V Novém Městě nad Metují počal pro mě opravdový spokojený život jak ve škole, tak i ve veřejnosti. Brzy jsem seznal, že*

⁵⁷ Pamětní kniha Nového Města nad Metují. [online]. 1907- 1933, [cit. 10.9.2016]. SokA Náchod. Dostupné z WWW:http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace_nachod/?adresar=CZ_225103010_960_x3&strana=286&nadpis.str.287-288.

⁵⁸ Tamtéž, str. 288.

*mně občanstvo porozumělo a mě vlídně přijímá do svého středu. Byl jsem za to městu povděčen.*⁵⁹ Svoji učitelskou dráhu Jan ukončil v roce 1905, kdy po čtyřiceti čtyřleté pedagogické praxi odešel do penze.

Nové Město nad Metují se Janovi stalo druhým domovem. Mimo své pedagogické snahy se zde věnoval také kulturní a spolkové činnosti. Deset let byl členem obecního zastupitelstva. Byl aktivním i čestným příslušníkem několika spolků Čtenářské besedy, Okrašlovacího spolku, Řemeslnické besedy Hradiště, Odboru Klubu čs. turistů, Občanské záložny, divadelních ochotníků Tyl, pěveckého sboru Kácov a dalších. Zajímavostí je, že byl považován za odborníka v zahradnictví, obyvatelé města se na Jana obraceli v případě, že potřebovali rady z tohoto oboru.

S Hubertem Císařem se od roku 1894 podíleli na sepisování městské kroniky. Po odchodu do penze roku 1905 vedl kroniku samostatně. Zastupitelstvem byl v roce 1906 jmenován městským archivářem. Funkci vykonával svědomitě a v letech 1906 - 1928 se zasloužil o roztřídění všech písemností a vypracování inventáře. Okresní archiv převzal po Janovi kompletně uspořádaný celek v roce 1961. Městská rada od Jana obdržela dne 13. srpna 1921 zprávu o jeho archivační činnosti, což zaujalo starostu města Antonína Nyklíčka, který se rozhodl jeho práci veřejně ocenit. *„Je téměř nemožné slovy vyjádřit mravenčí píli, s kterou jsou tyto práce vykonávány a velikou lásku, jež dýše z každé zapsané řádky a pietně srovnaných starých spisů. Svědomitost a přísná kronikářská spravedlnost jsou ozdobou pamětní knihy našeho města.*“⁶⁰ V roce 1903 získal od c. k. místodržitelství čestnou medaili. Dalšího uznání za řádné vedení archivu se mu dostalo dne 30. ledna 1924 ze strany ministerstva školství a národní osvěty a od 1. března 1924 byl Jan Klos jmenován novoměstským zastupitelstvem čestným občanem Nového Města nad Metují. Městskou kroniku vedl až do roku 1927.

Dne 1. února 1929 kroniku odevzdal starostovi Jaroslavu Herzigovi, který v jejím pokračování pověřil ředitele obecných a měšťanských škol Jana Voborníka. Psát začal dne 4. února 1929. Jan se velmi nerad loučil se svým místem kronikáře: *„Loučím se s touto knihou ač dosti těžce. Loučím se též s ctěnými pány representanty našeho města. Děkuji za blahovůli,*

⁵⁹ *Pamětní kniha Nového Města nad Metují.* [online]. 1907- 1933, [cit. 10.9.2016]. SokA Náchod. Dostupné z WWW:http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace/nachod/?adresar=CZ_225103010_960_x3&strana=286&nadpis. str. 289.

⁶⁰ Jan Klos: (1841- 1929) ředitel škol, archivář a kronikář. DVOŘÁČEK, Bohumil. *Z galerie osobností Nového Města nad Metují.* Nové Město nad Metují: Tiskárna Losenický, 2008, str. 138. ISBN 978-80-254-1805-5.

*keré jsem se po celou dobu svého působení při městě vždy těšil. Bůh zachovej Nové Město v jeho slibném rozvoji!*⁶¹

Informace a znalosti, které díky své archivační a kronikářské činnosti získal, využil při svých přednáškových a publikačních aktivitách. Svým nákladem vydal u novoměstského tiskaře Böhma pro Bartoňovu rodinu v roce 1922 publikaci *Paměti města a zámku Nového Města nad Metují*, která se dle Bohumila Dvořáčka stala věrohodnou publikací o historii obce. „*Jeho předchůdci J. N. Padiaur, J. Rydlo a J. K. Rojek se jistě zasloužili o histografii města, ale uvedená knížka, sonda do života města v minulých dobách, se citací pramenů a dokumentární přesností stala pravou čítankovou učebnicí historie obce.*“⁶²

Jako jeden z prvních vypracoval dějiny o svém rodném městě České Skalici a svůj dokončený rukopis ze dne 30. října 1916 pojmenoval *Paměti města České Skalice*. Publikaci věnoval svému rodišti, vyšla posmrtně v roce 1935 nákladem českoskalické spořitelny jako druhý svazek *Vlastivědných publikací* městského muzea České Skalice. Dílo obsahuje výběr zajímavostí a historických zpráv o České Skalici v průběhu staletí. V *Pamětech* je patrná autorova láska k rodnému městu: „*S potěšením sledoval jsem rozvoj svého rodného města České Skalice, jaký se tu rozvíjel v posledních 20 letech před světovou válkou. Každým rokem přibývalo nových staveb, nových průmyslových závodů, nových obchodů a nových podniků všeobecně prospěšných. Skalice brala na sebe ušlechtilější tvář a vzhled a náleží dnes mezi přední pokročilá malá města našeho okolí. Avšak nám starým zůstala Skalice v milé paměti i z dob našeho mládí.*“⁶³

Mezi jeho další díla se řadí drobná publikace *Dějiny řemesel v Novém Městě nad Metují*. Svou autobiografii pod názvem *Z mého života* uveřejnil v městské kronice v roce 1924. Některé své drobné práce vydal časopisecky a to především v časopise *Od kladského pomezí*, ve kterém otiskl několik příspěvků *Dolování na stříbro v Novém Městě nad Metují*, *Zvonění před jarmarkem*, *Přádelní školy na Kladském pomezí* a *Pošta od kladského pomezí 1850*, kde systematicky popisuje zřizování poštovních stanic v první polovině 19. století. Zvláštní důraz klade na zřízení a fungování poštovní stanice v Náchodě, která byla vedle

⁶¹ *Pamětní kniha Nového Města nad Metují*. [online]. 1907- 1933, [cit. 12.9.2016]. Soka Náchod. Dostupné z WWW:http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-nachod/?adresar=CZ_225103010_960_x3&strana=286&nadpis. str. 435.

⁶² Jan Klos: (1841- 1929) ředitel škol, archivář a kronikář. DVOŘÁČEK, Bohumil. *Z galerie osobností Nového Města nad Metují*. Nové Město nad Metují: Tiskárna Losenický, 2008, str. 138. ISBN 978-80-254-1805-5.

⁶³ Karel Pleskač: [učitel, spisovatel]. VLČKOVÁ, Věra. *Česká Skalice: Osobnosti kultury, umění a vědy*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, str. 81. ISBN 978-80-7465-102-1.

poštovních poboček v Jaroměři a v Rychnově nad Kněžnou jediným takovým zařízením v regionu.

Do konce svého života Jan přebýval v Novém Městě nad Metují. Zemřel dne 24. července 1929 ve věku 88 let v domě Občanské záložny čp. 22 naproti klášteru, kde žil se svojí manželkou Marií. Pohřben byl na hřbitově Všech svatých v Novém Městě nad Metují. Jeho úmrtí bylo zaznamenáno do místní kroniky Janem Voborníkem. „*První záznam a zrovna truchlivý! Dne 24. července 1929 v půl čtvrté hodiny ráno zemřel p. Jan Klos, bývalý dlouholetý č. ředitel obecné školy zdejší, čestný měšťan, ředitel městského archivu a kronikář města, dovršiv 88 let čestného a plodného života. Pochován byl dne 26. července na hřbitov novoměstský za ohromného účastentství úřadů, spolků, jeho bývalých žáků, i četného obecnstva.*“⁶⁴ K uctění Janových zásluh a pro jeho uchování v paměti občanů přejmenovalo obecní zastupitelstvo dřívější ulici Mezi stodolami na ulici Klosova. „*Klosova - podle Jana Klosa. /.../ Název vznikl r. 1929, dříve se zde říkalo Pod lipkami nebo Mezi stodolami - měšťané zde měli své stodoly. V této ulici bydlel Jan Klos.*“⁶⁵ Později po něm nesla jméno i upravená vyhlídka v Jiráskových sadech.

⁶⁴ *Pamětní kniha Nového Města nad Metují.* [online]. 1907- 1933, [cit. 12.9.2016]. SokA Náchod. Dostupné z WWW:http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-nachod/?adresar=CZ_225103010_960_x3&strana=286&nadpis. str. 437.

⁶⁵ ŠTĚPÁŘOVÁ, Lucie. Uličník aneb Jak ulice přišly ke svým názvům. *Novoměstský zpravodaj*. Nové Město nad Metují: Městský úřad Nové Město nad Metují, 2013, (11). str. 1.

2.4. Anna Baudyšová

Život Anny Baudyšové byl velmi dlouho zahalen do šedého závoje nevědomí. Dodnes existuje málo dochovaných zdrojů, ze kterých by bylo možné v plném rozsahu životopis autorky popsat. Především doba jejího mládí je spojena s několika otázkami. Do roku 2015 nebylo známo její rodné příjmení a bydliště. Místo narození bylo velmi často mylně označováno za Žernov, a to především proto, jelikož se zde usadila na delší dobu po svém předchozím pobytu v Hradci Králové a Úpici v roce 1930.

V roce 2015 však náhodští autoři Václav Sádlo spolu s Lydií Bašteckou po důkladném pátrání v regionálních dokumentech zjistili rodné jméno a bydliště Anny. Anna Baudyšová, rozená Francová, se narodila dne 17. července 1880 v Černilově v malé obci ve východních Čechách. Otcem byl Jan Franc, který provozoval živnost kameníka. Můžeme tedy mluvit o velmi chudých poměrech, ze kterých vzešla. Vzhledem k nuzným poměrům, ze kterých pocházela, neměla možnosti se realizovat ve vzdělání. Oldřich Šafář uvedl: *„Její školní vzdělání nebylo velké, ale měla přirozenou inteligenci, která ji ve zralém věku nutila vyjadřovat se jednoduchými primitivními verši.“*⁶⁶

V Hradci Králové se v roce 1902 přijala pozici chůvy v rodině vrchního stavebního rady Beneše. Příjmení Baudyšová získala 13. září 1908, kdy se provdala za Karla Baudyše. K uzavření sňatku došlo v Družici, malé obci poblíž Kladna, kde Karel Baudyš pravděpodobně žil. Později se jim narodil syn Karel. V Družici pobývala do roku 1921, kdy se dle úředního záznamu rozhodla vystoupit z římskokatolické církve a zůstat bez vyznání. Manželství s Karlem Baudyšem však nebylo šťastné a skončilo rozvodem.

Až do roku 1929 se o Anně nedochovaly žádné zmínky a informace. Mnohem více však bylo zjištěno od roku 1930, kdy bylo Anně padesát let. V této době se usadila v Žernově, seznámila se zde s vdovcem Antonínem Hrdinou. Společně sdíleli byt v obecním domě pro chudé, Anna tedy nebyla ani ve svých padesáti letech patřičně finančně zaopatřena. Soužití s Antonínem trvalo téměř do jeho smrti v roce 1939, kdy byla nucena se vrátit do Úpice, v níž měla domovskou příslušnost. Pravděpodobně zde žila především na náklady obce. V roce 1942 přesídlila do Náchoda. Bydlištěm se jí stal dnes již neexistující dům čp. 1105 na Plhovském náměstí u hodináře Jana Tomeše.

⁶⁶ ŠAFÁŘ, Oldřich. *Lidová, vlastenecky cítící básnířka Anna Baudyšová pocházela ze Žernova, v Ratibořicích zřejmě dožila*. Noviny Náchodska. Hradec Králové: Pnpress, 2000, 9(223), str. 14. ISSN 1212-575x.

V Náchodě se živila prodejem tenkých sešitů vlastních básní, které sama roznášela po domácnostech a textilkách. „*Svazečky básní roznášela sama po domácnostech ve svém okolí a za levný peněz je prodávala. Zájemců měla kupodivu dost a příjem z prodeje jí zřejmě nejen kryl náklady na vytištění, ale usnadňoval jí i její skrovnou existenci.*“⁶⁷ Útlé sešitky básní nechala tisknout u knihtiskaře V. Lehma v náchodské tiskárně na Plhově. Většinu z nich zdobí na přebalu autorčina typická fotografie (žena v šátku), kterou svým příznivcům na požádání ochotně podepisovala. Spolupracovala s kosteleckým malířem Křečkem Jitušem, který svými kresbami zkrášlil přebaly několika sbírek.

Anna Baudyšová je označována za lidovou spisovatelku. První datované básně vznikaly již při jejím pobytu na Žernově roku 1938. Její básnická aktivita se však zvýšila především při přesídlení do Náchoda ve čtyřicátých letech. Svě sbírky vydávala nejvíce v letech 1942 - 1948. Oldřich Šafář o autorčině tvorbě uvedl: „*Pokud jsem mohl zjistit, z té doby pochází nejméně jedenáct sbírek básní na nejrůznější motivy. Většinou se jedná o básně silně vlastenecky zaměřené, jak to ostatně naznačují i názvy jednotlivých sbírek: Nezapomenem..., Bouře nad řekami, Českému lidu, V lepší zítřky a pod.*“⁶⁸

Za svůj život napsala celkem jedenáct básnických sbírek. Převážná většina z nich jsou básně příležitostné, vztahují se k aktuálním politickým a válečným událostem. Uvedme si některé z nich: *Básně I. a II. díl* (1943), *Bouře nad Čechami* (1945), *Českému lidu* (1948), *Nezapomeneme* (1946), *Od srdce k srdci* (1945), *Svítání* (1945), *V lepší zítřky* (1945) a *Vzpomínky z Náchodska* (1944). Sbírkou *Vzpomínky z Babiččina údolí* (1946) a *Básně za Boženou Němcovou* (dvě vydání v letech 1942 a 1944) se zabývají oslavou Boženy Němcové, kraje a jeho literárních a historických tradic. Archivářka a historička Mgr. Lydie Baštecká o tvorbě napsala: „*Básniřka Anna Baudyšová, kterou směle můžeme nazvat lidovou, ve svých verších neuměle, ale jistě upřímně vyjadřovala své vlastní pocity a myšlenky. V širokém spektru od náboženských motivů přes pocity vděčnosti k osvoboditeli Sovětskému svazu a maršálu Stalinovi až po obdiv a vyjádření lásky k Boženě Němcové a Aloisu Jiráskovi. Žena, která vždy žila v bídých poměrech, měla bohatý vnitřní svět a v pozdním věku u sebe objevila touhu vyjádřit své emoce ve verších a obdarovávat jimi své okolí. Její básně nelze*

⁶⁷ ŠAFÁŘ, Oldřich. *Lidová, vlastenecky cítící básniřka Anna Baudyšová pocházela ze Žernova, v Ratibořicích zřejmě dožila*. Noviny Náchodska. Hradec Králové: Pnpres, 2000, 9(223), str. 14. ISSN 1212-575x.

⁶⁸ Tamtéž, str. 14.

posuzovat z hlediska umělecké úrovně, ale víme, že ve své době byly v náchodských domácnostech oblíbené a najdeme je tam (nebo v antikvariátu) ještě dnes.“⁶⁹

Ve svých sedmdesáti letech, v roce 1950, se přesunula z Náchoda do Ratibořic ve východních Čechách. Zde přijala místo uklízejí v Panské hospodě. Pobývala na Starém bělidle, ve světničce nalevo od vchodu směrem k řece, kde dříve ve fantazii Boženy Němcové žila ústřední postava z díla *Babička*. Někteří pamětníci vzpomínají na ženu v šátku, která v Babiččině údolí prodávala své sbírky. Syn tehdejších provozovatelů Panského hostince, František Šimek, na Annu vzpomíná: „*Skutečně bydlela na Starém bělidle. Ve světničce nalevo od vchodu směrem k řece. V mnohém připomínala babičku Boženy Němcové. Její příbytek byl sice chudě vybavený, ale voněl kořením a léčivými bylinami, které obyvatelka sbírala.*“⁷⁰

Na Starém bělidle Annu navštívilo několik významných osobností, byl mezi nimi také tehdejší ministr školství a kultury Zdeněk Nejedlý. „*Neopomněl ji navštívit vždy, když zavítal na Náchodsko. Jistě odpovídala jeho představám o moudrosti prostého venkovského člověka. Pak se vždy zastavil v hospodě na bramborák, který mu paní hostinská speciálně připravila.*“⁷¹ Uvádí pamětník František Šimek.

Anna nebyla pouze pasivní obyvatelkou Starého bělidla. Vědomě se stylizovala do role babičky z knihy Boženy Němcové. Své návštěvníky prováděla v okolí zámku, bělidla a splavu spolu se svérázným výkladem. Správci areálu však Anně poutavé přednášky pro veřejnost zakázali. Důvody zákazu nejsou známy, předpokládá se, že výklady nebyly ve své době dostatečně ideologické. Právě barvitě přednesy a komunikace s veřejností v Anně udržovaly chuť do života, který vzhledem k chudobným poměrům nebyl lehký. Stará Anna se se zákazem prohlídek velmi těžko smířovala a od té doby pouze chřadla. Pamětník František Šimek si pamatuje, jak k nim Anna na počátku 60. let chodila do hostince na slivky. „*Pro ty, kteří nepoznali, co je to život na dně, je třeba vysvětlit, že se nejednalo o druh švestek, ale o zbytky piva, jež nechali hosté nedopité. Uživatel si je pak slije do jedné sklenice a vypije. Po takové konzumaci pak stará paní obvykle usnula a probudila se o půlnoci. V místech, co je*

⁶⁹ BAŠTECKÁ, Lydia. *Náchodští autoři, spisovatelé a básníci: Anna Baudyšová*. Náchodský zpravodaj. Náchod: Město Náchod, 2013, (9), str. 7.

⁷⁰ SÁDLO, Václav. *František Šimek v České Skalici*. Českoskalický zpravodaj. Česká Skalice: Město Česká Skalice, 2016, 26(7-8), str. 38.

⁷¹ Tamtéž, str. 38.

*dnes kuželník, pak dělala výklady neviditelným návštěvníkům a budila tak obyvatele hostince.*⁷²

Obyvatelé Čekoskalicka ani přesto úctu k Anně neztratili. František Šimek ji s radostí zařazuje mezi pábitele svého oblíbeného autora Bohumila Hrabala. Poslední část svého života strávila v Ústavu sociální péče v Teplicích nad Metují. Zemřela 2. listopadu 1967, malé úspory, které měla, však nepokryly ani část pobytu a syna Karla se nikdy nepodařilo nalézt.

⁷² SÁDLO, Václav. *František Šimek v České Skalici*. Čekoskalický zpravodaj. Česká Skalice: Město Česká Skalice, 2016, **26**(7- 8), str. 38.

3. Obraz Boženy Němcové v prozaické regionální literatuře Českoskalicka

Českoskalicko, místo, kde své mládí trávila Barunka Panklová - Božena Němcová, se stalo inspirací pro řadu regionálních spisovatelů. Malebné město Česká Skalice ve východních Čechách pro autory nabízelo několik motivů z jejího dětského života, o kterých by jejich literární díla mohla pojednávat. Osobností rozvernou mladé dívky se nechal inspirovat Karel Josef Pleskač, v roce 1920 vydal ke stému výročí narození B. Němcové dílo *Ratibořická idyla*. Ačkoliv je kniha velmi útlá, svým čistě popisným charakterem proloženým vzpomínkami pamětníků, vlastními studiemi a zápisky autora se stává významnou publikací doplňující již objektivně zjištěné informace o významné spisovatelce. Za zajímavé můžeme považovat, že se autor snažil dodržet posloupnost událostí ve spisovatelčině životě. Začíná seznámením rodičů Panklových ve Vídni, přechází do Ratibořického údolí a končí odchodem B. Němcové do Červeného Kostelce.

Václav Řezníček ve svém prozaickém díle *Za květu mladosti* oproti Pleskačovi mnohem více využívá vlastních domněnek a myšlenek, které vkládá do úst jednotlivým postavám. Na rozdíl od Pleskače neřadí informace chronologicky, ale věnuje se pouze jednomu stěžejnímu milníku v životě autorky, odchodu do Chvalkovic, který podrobně rozepisuje. V úvodu knihy líčí svůj literární záměr: „*Zejména o jedné krajanice rád jsem slyšel povídat a proto i nyní rád co vím, vypovím, a to již proto, že kdo Čech zná ji skoro každý. Aspoň o ní slyšel, když už byla ženou slavnou, znamenitou, však já umím vyprávěti o ní, když byla růžičkou v rozpuku. O svém dětství vyprávěla sama. Nevyrovnatelně! Já pokusím se podati obrázek jejího věku panenského.*“⁷³

3.1. Rodiče a narození Boženy Němcové

V samém počátku knihy Pleskač neopomíná čtenáři připomenout seznámení Panklových ve Vídni. Terezie zde sloužila ve vinárně Barbory Hauptmannové, pravděpodobně sestry Marie Magdaleny, v Alservorstadt a Jan Pankl jako kočí u hraběte Karla Schulenburga, za kterého se v roce 1819 provdala Kateřina Vilemína, vévodkyně Zaháňská. Zatímco se Pleskač zaměřuje na chronologické řazení událostí, uvádí přesná fakta a data, nesnaží se o umělecké vyobrazení, Řezníček svoji pozornost nevěnuje přesným datům,

⁷³ ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové*. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 1 - 2.

ale řádky vyjadřuje své pocity. „*Tam seznámila se Tereška s Janem Panklem, kočím u hraběte Karla Schulenburga. /.../ Pankl namluvil si Terezii Novotnou a zástavou jejich lásky byla dceruška Barbora - Božena Němcová, která se jim narodila dne 4. února 1820 ve Vídni.*“⁷⁴ Pleskač úsečně zobrazuje seznámení Panklových, nesnaží se zacházet do přílišných detailů, radí za sebe věcné informace. Řezníček do svých vět zapojuje množství přídavných jmen a zdůrazňuje tak charakter a rysy dané postavy. „*Štolba ten jmenoval se Pankel, rodem Němec, ale muž rozšafný a poctivý. /.../ Ona tehdy v říšském městě sloužila a on si ji oblíbil tak, že všelikými výhodami, které sňatek na panství kněžnině mu přinést mohl, pohrdnul a pojal za choť dívku chudičkou, prostinkou a bodře veselou.*“⁷⁵ Z charakteristiky otce Barunky je patrné, že byl V. Řezníček horlivým a oddaným vlastencem. V díle zdůrazňuje důležitost venkovského lidu, jeho sílu a lásku k vlasti.

Jan Pankl je v dílech autory vyobrazen jako slušný, uvědomělý občan, dobré povahy a mravů. „*Pan Jan Pankl byl neveliký, silný a hezký muž, poněkud pobledlý, čistě vyholený, pořádný, šetrný a přívětivý Němec*“ z *Dolních Rakous, povahy z míry dobré.*“⁷⁶ Pleskač J. Pankla zvětšil na základě vzpomínek své matky, zaměřil se především na vzhled a osobnost. Řezníčka však mnohem více zaujala Janova milá povaha, která se projevovala ve vztahu k jeho dětem. „*Pankel trávil veškerý prázdný svůj čas v kruhu své milé rodiny. /.../ Hýčkal, laskal tu rozmilou drobotu, ač s ní takorůzka mluvit nemohl. Jemu, pouhému Němci ze Zaháně, manželka a babička vychovala všechny děti po česku. Učil se žvatlati s nimi, za léto u nich vždycky valně pokročil, tak že konečně dobře se s nimi srozuměl...*“⁷⁷ Z ukázky je patrný vlastenecký aspekt. Řezníček neopomenul zmínit, že byl Jan Pankl pouhý Němec. Za kladné můžeme považovat, že i přes svůj odpor k německému vlivu, dokázal u jedné z hlavních postav pookřát a vidět snahu se zajímat o český jazyk a zvyklosti. S Barunkou měl Jan velmi pěkný vztah, František Kubka a Miloslav Novotný v díle *Božena Němcová* uvádí: „*I Barunka lnula spíše k otci, nežli k matce, ačkoliv se zdá, že po ní právě zdělila fabulační dar básnický.*“⁷⁸ O Terezii Panklové se Pleskač vyjadřuje spíše negativně, poukazuje na její vídeňský vliv, který se promítá do panských mravů a stylu oblékání. Nezapomněl čtenáři připomenout, že nebyla šetrná hospodyně. „*Paní Terezie Panklová, knížecí pradlena, byla*

⁷⁴ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 11.

⁷⁵ ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové*. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 3.

⁷⁶ Tamtéž, str. 16.

⁷⁷ Tamtéž, str. 4.

⁷⁸ KUBKA, František a NOVOTNÝ, Miloslav. *Božena Němcová*. Praha: V. Neubert a synové, 1941. Knižnice Kořeny; sv. 1, str. 23.

prostřední postavy, silná, „rochličkovatá“, málomluvná, panského mravu a chodila si pěkně vystrojená, vždy „jako z cukru“. Byla výborná kuchařka, nevalná však hospodyně; s penězi, které jí dával muž, nevystačila nikdy.“⁷⁹ Autor se snažil charakterizovat povahové rysy T. Panklové, která žila nelehký život s dětmi převážně bez manžela. „Přísná a málomluvná matka nemohla pochopiti tuto dětskou radost. Nerada pohádky poslouchala.“⁸⁰ Řezníček poukazuje na změny povahových vlastností T. Panklové v myšlenkách babičky: „Na dceru, paní Panklovou, nevzpomněla. Tu poněkud přetvořil svět, v jehož vlny byla se dostala.“⁸¹ Podobně jako Pleskač a Řezníček vyobrazují F. Kubka s M. Novotným Terezii Panklovou jako ženu panských mravů. „Spíše byla tato „paní málomluvná, více vážné povahy, v panských šatech a panského mravu“ pohněvána na živý důkaz své vídeňské zkušenosti.“⁸²

Dalším stěžejním motivem byl obraz venkovské rodiny 19. století. Občané vesnic a měst dbali na patřičné reprezentativní vychování mládeže a morální zásady. Ačkoliv nejsou motivy ukázkové lidové rodiny hlouběji rozepsané a vysvětlené, z několika úryvků je patrné, že se autor čtenáři snaží přiblížit ideál venkovské rodiny této doby. „Ačkoliv pan Pankl dlel většinou mimo svůj domov a jako kočí a deputátník měl asi nevalné příjmy, dbal přece, by dětem dostalo se dobré výchovy a vzdělání. To bylo mimo četnou rodinu též příčinou, že rodiče nemohli dětem zachovati žádného jmění. Zato však rodina jejich dle úsudku starých pamětníků byla hodná, docházejíc cti a vážnosti jak v Ratibořicích, tak v okolí.“⁸³ Zatímco se Pleskač věcně a obecně vyjadřuje k charakteru Panklovy rodiny, Řezníček představuje některé členy s ohledem na jejich charakterové rysy. Do jejich myšlenek vkládá morální zásady a ponaučení pro čtenáře. Jana Pankla vyobrazil jako muže, který od svých blízkých vyžaduje kázeň a respekt. „...a Barunka, ta musila poslechnouti na slovo. Kázeň pokládá za základ spokojenosti a spokojenost za základ utěšeného živobytí.“⁸⁴

3.2. Ratibořické údolí a babička Marie Magdalena Novotná

Ratibořice na každého návštěvníka působily nepopsatelnou magickou silou. Místy až pohádkové scenérie jsou dány především polohou, kde se Ratibořice nachází. Údolím

⁷⁹ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 16.

⁸⁰ Tamtéž, str. 27.

⁸¹ ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové*. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 14.

⁸² KUBKA, František a NOVOTNÝ, Miloslav. *Božena Němcová*. Praha: V. Neubert a synové, 1941. Knižnice Kořeny; sv. 1, str. 23.

⁸³ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 26.

⁸⁴ ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové*. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 39.

protékající řeka Úpa a strmé Zličské stěny dokreslují celkový obraz panenské přírody Českoskalicka. „*Je to rozkošný pruh země, jedno z nejpoetičtějších míst naší vlasti, které naráz uchvátí pozorovatele, byť i nevěděl, jaké umělecké posvěcení spočívá v této krajině. Je to věru říše idylického míru a klidu!*“⁸⁵ Podobně jako K. J. Pleskač vylíčil spisovatel Václav Řezníček ve svém díle *Za květu mladosti* Ratibořice vřelými slovy. „*Jest to na řece Úpě pod Krkonošskými horami. Tam znám každý strom, každou stezku, každý baráček, každého člověka. /.../ Tu jsem hostem a tam doma, a proto pouhá vzpomínka mně úplně stačí, abych pookřál.*“⁸⁶

První stranu *Ratibořické idyly* zdobí portrét sedmnáctileté Barunky Panklové od neznámého umělce. Vzhledem k uvedenému věku a anonymitě autora bychom se mohli mylně domnívat, že se jedná o Barunčina obdivovatele, akademického malíře, Gustava Vacka, který byl jejím prvním milencem. B. Němcovou ztvárnil na portrétní kresbě z červeno - kosteleckého období jejího života. Josef Hurdálek ve svém díle *Líbánky paní Barunky* uvedl: „*Paní Barunka se teď dívala zardělá, s víčky sklopenými a tak si ji v rychlosti znova mladý malíř zachytil. Ve chvíli, kdy črtu dokončoval, zachovala i jeho tvář, tvář malíře i milence zároveň.*“⁸⁷ Gustav Vacek byl pro B. Němcovou spřízněná duše, rozuměl jejímu uměleckému nitru a jemné povaze, byl přesným opakem povahy Josefa Němce. „*Docházejíc k domovu, vzpomněla náhle na slastnou chvíli, kdy spočinula ve Vackově objetí. Maně srovnávala polibky Vackovy s tuhými polibky manželovými, které jí chutnaly hůř, než tuhá hlína.*“⁸⁸

Ratibořickou idylu uvádí dvě vyobrazení Ratibořic a okolí. První je autorská báseň B. Němcové otištěna dne 3. září 1844 v časopise *Česká Včela*. Název básně *Touha*, dává čtenáři mnoho podnětů k představám, o čem by mohla pojednávat. B. Němcová svou touhu vyjadřuje dvěma odlišnými motivy. Bezmezně touží opět spatřit své milované Ratibořice a Krkonoše:

„*Kdy vás spatří oko moje,
hory drahé, milé hory,
vás, ty krásné vonné sady,
a ty temné, šumné bory?*“⁸⁹

⁸⁵ ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti*: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 8.

⁸⁶ Tamtéž, str. 1.

⁸⁷ HURDÁLEK, Josef. *Líbánky paní Barunky*. Červený Kostelec: Nakladatelství Ant. Doležal v Červeném Kostelci, 1944, str. 41.

⁸⁸ Tamtéž, str. 42.

⁸⁹ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 6.

Především však vzpomíná na svého milence G. Vacka a místa, kam společně chodívali.

*„Sedli jsme si mezi kvítí
na kypřinu drnovou,
to pod lípou medokvětnou,
pod křovinou růžovou;

nade námi slavík plakal
v roztoužení milostném,
a dvě duše rozplývaly,
v opojení blahostném.“⁹⁰*

Druhé zobrazení je psané perem pražského lékaře a spisovatele dr. Jana Josefa Čejky, který B. Němcovou v Ratibořicích navštěvoval především v době, kdy byla nemocná. *„Kdykoliv jsem se... v některém z těch přerozkošných údolí octnul, jichžto milá vlast naše nesčíslnou řadu v lůně svém chová, bylo mi, jako by se příroda živým okem na mne dívala.“⁹¹*

Vedle motivu Ratibořického údolí se autoři zaměřovali především na zachycení Starého bělidla, chaloupky čp. 6 v Ratibořicích, kterou Panklovi získali od Kněžny Zaháňské. Obydlí bylo situováno poblíž pozdější zimní zahrady zámeckého parku. Matka B. Němcové, Terezie Panklová, zde trávila dlouhé smutné měsíce, kdy očekávala příjezd svého muže ze služby kněžny Zaháňské v cizině. Řezníček mylně uvádí za místo bydliště rodiny Panklových stavení Staré bělidlo čp. 7 situované v údolí nedaleko panské prádelny, která se nacházela v rýzmburském katastru. *„V údolíčku stojí pod mohutnými, staletými lípami mlýn, něco výše do hor u cesty hospoda a nejvýše pod příkrou stráňkou, která porostlá vonnou jedlovinou rozkládá se u rovné lučiny, takzvané Staré bělidlo. Jest to pláň, kde druhdy bílival přízi a plátna bělič...“⁹²* Pravděpodobně se inspiroval vyobrazením bělidla z díla *Babička*, v němž

B. Němcová přenesla děj z malebného údolíčka do zmiňovaného domu, který však nikdy nebyl domem a bydlištěm Panklových. Dodnes je mu však přikládána literární tradice Starého bělidla. *„Vlastní a pravé „Staré bělidlo“ byla prostranná, dlouhá chalupa uprostřed ovocných sadů, z části zděná, z části dřevěná, mající číslo popisné 6, která stála při cestě v lukách a podzámčí, několik krokův od velkého, druhdy dřevěného skleníku...“⁹³* Přesnost Pleskačova vyličení spočívá ve využití vzpomínek pamětníku a především své matky, rozené

⁹⁰ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 6.

⁹¹ Tamtéž, str. 7.

⁹² Tamtéž, str. 2 - 3.

⁹³ Tamtéž, str. 12.

Kapounové, dceři Václava Kapouna, ratibořického ponocného, která se v dětství přátelila s Barunkou Panklovou. Pro svého syna se tak stala cenným zdrojem informací o mládí B. Němcové. Autoři rozdílně popisují charakter a „ducha“ Starého bělidla. Řezníček bělidlo popsal vřelými slovy. „...*chaloupku pohodlnou a pro rodinné štěstí jako schválně postavenou. Zrovna se mu hodila. Zvláště ty lučiny kolem ní, kde četný zástup jeho dítek mohl odrůstati pod dozorem manželčiny matky...*“⁹⁴ Pleskač je ve své charakteristice bělidla střídmejší, místo líčí jako nevlídné a pro rodinný život nepostačující. „*Je to obydlí neveliké, málo vlídné a neútluné a četná rodina Panklova žila ve skrovných prostorách jeho jistě dosti stísněna.*“⁹⁵ Kolem roku 1830 přikázala kněžna Zaháňská bělidlo zbořit. Nedaleko bývalého bělidla nechala postavit skleník s bytem, kde pobýval zámecký zahradník Gottlieb Bosse. „*Toto Staré bělidlo vzalo později při nové úpravě zámeckého parku za své, byvši zbouráno někdy v letech 30. 19. století.*“⁹⁶ Rodina Panklova se musela odstěhovat do vlhkého přízemního bytu ratibořického dvora pod ratejnou, kde obývala dvě místnosti až do roku 1845.

Pleskač se v díle již dalšímu vyobrazení obydlí Panklových nevěnuje. Svoji pozornost upírá na ústřední postavu babičky Barunky Panklové, Marii Magdalenu Novotnou. Za zajímavé můžeme považovat, že autor příjezd babičky do Ratibořic považuje za významnou událost, která je spojována s pozitivními myšlenkami, krásným počasím a radostí ze života. Babička se stává motivem nově přicházejícího „vánku“, který má změnit, rozprodit a vylepšit dosavadní život na Starém bělidle. Můžeme pozorovat změnu v Pleskačově stylu psaní. Zatímco se první část díla vyznačovala spíše faktografickými a popisnými rysy, část, kdy přichází babička, se mění na prozaičtější text, ve kterém autor využívá mnohem barvitější a nápaditější umělecké prostředky. „*Příchodem babiččiným klene se nad údolíčkem nízké, lahodné, modré nebe, plné pohody; planet nad ním jak slunné letní jitro radost ze života. A život, který se žije pod ním, je skvělý, melodický, harmonický; všude tu hřeje dobrodušnost, spravedlnost, soucit, sdílnost a srdečná touha, by každý dobrý tvor na této krásné zemi mohl se radovat ze svého života.*“⁹⁷

Podobně jako B. Němcová v knize *Babička* i Pleskač ve svém díle nezapomněl zdůraznit charakteristické vlastnosti babičky. Spatřuje je především v pracovitosti, pravdomluvnosti a moudrosti, které do značné míry ovlivnily mladou Barunku, její chování

⁹⁴ ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové*. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 3.

⁹⁵ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 14.

⁹⁶ Tamtéž, str. 12 - 13.

⁹⁷ Tamtéž, str. 19.

a způsoby. „*Naše babička byla práce sama. Srostla nohama, rukama i hlavou s půdou, která živila její rod. Jak jen trochu měla pokdy, pustila se do přádlu a to v létě na dvoře Starého bělidla... v zimě pak, sedíc ve své sedničce při kolovrátku, neboť nebyla zvyklá ani chvíli zahálet.*“⁹⁸ Zajímavá jsou úvodní slova, kdy autor pojímá babičku za „naši“, za babičku nás všech, ke které bychom měli vzhlížet, nechat se jí inspirovat a ji respektovat.

Pleskač pokračuje zmínkou o dceři hospodského Dominika Celby, Kristle, která byla v době Barunčina dětství již dospívající děvče. Pro Barunku představovala spřízněnou duši a přítelkyni pro dětské hry. „*Co den téměř k večeru přicházela babičku a děti navštívit Kristla, dcera z hospody ratibořické, děvče jako karafiát, čerstvá a čiperná veverkou, veselá skřivánkem.*“⁹⁹ Z dané ukázky je patrné, že Pleskač opouští popisný styl a snaží se pomocí přirovnání oživit text. Za zajímavé můžeme považovat přirovnání Kristly ke skřivánkovi. Především proto, že s ní v díle *Babička* B. Němcová spojila vznik lidové národní písně, v jejímž názvu se vyskytuje ptáček: *Co ten ptáček povídá, co na dubě sedá? V Babičce píseň zpívala právě Kristla.*

V některých částech knihy si autor propůjčuje jednotlivé řádky z díla *Babička*, cituje je a snaží se o reflexi svých myšlenek. Pokaždé však nezachovává doslovné citace, ojediněle přidává či ubírá slova a mění jejich tvar. Několikrát si pokládá řečnické otázky spojené s vlastenectvím a láskou k vlasti. Výrok babičky: „*Milujte tedy i vy Českou zem co matku svoji nade všechno, pracujte pro ni jako hodné děti /.../ Já se vás co mužných nedočkám, tak dodala, ale naději se, že na babiččina slova pamatovat budete!*“¹⁰⁰ komentuje svými slovy: „*A jakž by byli nepamatovali, zvláště, když jim to a zároveň i nám všem a budoucím statečná i uvědomělá vnučka její byla s takovou vroucností připomenula i na srdce vložila?*“¹⁰¹ Pleskač je považován za jednoho z předních autorů, který se po celý svůj život snažil o propagaci Kladského pomezí a především Českoskalicka. V ukázce můžeme sledovat, jak se autor vřele vyslovuje k osobnosti B. Němcové, její životní snahy a počiny chápe jako ukázkové a inspirativní vlastenectví. Na rozdíl od Pleskače, Řezníček své vlastenecké myšlenky vkládá přímo do úst hlavních postav a nechává je se zamýšlet nad jejich vážností. Rozhovoru Barunky s otcem Janem můžeme rozumět jako symbolickému střetu češství s německým živlem. „*A proč si tedy páni nejdou do té větší země mluvit německy a hovoří tak*

⁹⁸ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 24.

⁹⁹ Tamtéž, str. 19.

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 22 - 23.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 23.

mezi námi? Pan Pankel byl překvapen. Barunka řekla „mezi námi“. To jemu, Němci, dosud ještě nepřipadalo, že jeho děti se budou počítat mezi Čechy. /.../ Pan Pankel nevěděl teď kudy kam. „Kam by člověk také s češtinou došel!“ jen tak maně jako ze zvyku odvětil. To Barunku, která od babičky tolik pěkných českých příběhův a kronik slyšela, která tak ráda o českých hrdinách, králích a světcích poslouchala, z úst otcových zabořelo.“¹⁰²

3.3. Vzdělání

Barunčin pozdější umělecký život spisovatelky ovlivnilo především vzdělání, které v Českoskalicku získala. Pleskač v díle vyzdvihuje tři osoby babičku, zahradníka Bindera a pana učitele Viktorína Geislera - Kejzlara, které se významně podílely na formování postojů a myšlenek mladé Barunky. Z následující ukázky je patrný velmi vřelý vztah mezi zahradníkem Binderem, který byl sousedem Panklových, a Barunkou, která jej považovala za upřímného přítele a učitele. „Když byla Barunce čtyři léta, přinesla jí matka z jarmarku v městečku dřevěnou tabulku, na níž byl lístek potištěný černými literkami. /.../ V dřevěné chalupě vedle skleníku, bydlil starý zahradník Binder, jemuž všichni říkali pan strýček. K tomu šla Barunka pochlubit se tabulkou. /.../ I naučil ji znáti písmenka. Při tom také učil ji trochu psáti na velikých olověných knoflíkách... a na knoflíkách učil ji též počítati.“¹⁰³ Ukázka je zajímavá především z hlediska vztahu matky T. Panklové a mladé Barunky. Ačkoliv se T. Panklová o Barunku příliš nezajímala a neměla k ní vřelý citový vztah, můžeme její snahy o vzdělávání Barunky spojené s pořízením dřevěné tabulky s literkami, považovat za kladné. Binder mladému děvčeti neposkytl pouze základní vědomosti o psaní a počítání. Jeho názorné a praktické vyučování v zámeckých zahradách můžeme považovat za stěžejní pro uměleckou tvorbu B. Němcové. Svými barvitými výklady v Barunce vzbuzoval zájem o faunu i flóru a motivoval ji pro další vzdělávání. „...strýček vodíval Barunku po zámecké zahradě, učil ji jmenovati stromy, ukazoval jí, jak pracují včelky nebo učil ji lehkým pracím zahradním. /.../ V zimě se s panem strýčkem častěji učila a za odměnu ukazoval jí strýček knihu s vyobrazenými ptáky a květinami, vypravoval jí pohádky a učil ji zpívati.“¹⁰⁴

Zamyslíme-li se nad osobou, která položila základní pilíře pro Barunčino vzdělání, vzpomeneme si na Marii Magdalenu Novotnou, babičku B. Panklové. Pleskač v díle nezdůrazňuje pouze důležitost babiččiny výchovných monologů, které s Barunkou vedla,

¹⁰² ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti*: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 68 - 69.

¹⁰³ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 27.

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 27

ale snaží se poukázat na jejich význam pro tvůrčí osobnost B. Němcové. „*Po Martině babička snesla s půdy kolovrat, přišly přástevnice a s nimi pěkné pohádky a písně. Děti jásaly. /.../ Když se Barunka někdy zamyslí, pletouc punčochu, jaké sny klíčily a kvetly v hlavičce děvčátka, aby vytryskly později z čisté duše křišťálovým pramenem českých pohádek.*“¹⁰⁵ Václav Řezníček podobně jako K. J. Pleskač vkládá do babiččiných úst moudrosloví. Na rozdíl od Pleskače nevyužívá citací z díla *Babička* a nechává babičku častěji promlouvat. V promluvách používá vytríbenější a květnatější jazyk. Nesnaží se o stručnou charakteristiku babiččiných projevů, nýbrž o ucelené dialogy končící ponaučením. „*Je ti zima?*“ *otázala se. „Není, babičko!“ „Proč tedy se chvěješ?“ „Sáhla na mne smrt,“ přiznala se Barunka. „Na takovou mladou, zdravou holku!“ kárala ji za to stařenka. „Přišlo mi, že také jednou budu...“ ... „starou,“ řekla kmetice... „Stáří bývá ne pro smutek člověka, ale pro radost. Tu člověk teprve spatřuje ovoce květu své mladosti, tu teprve může od srdce poradovati se, a toho bysi ty, Barunko, jedenkrát zažít nechtěla?*“¹⁰⁶ Ukázka je o to zajímavější, jelikož zde autor záměrně použil spojení „květ mladosti“, mládí B. Němcové, ve kterém spatřuje vše dobré, krásné vzpomínky na dětství, čistou lásku k rodině, přírodě a vlasti, dny nadějí a snů malé Barunky, ale především období bezstarostného života. Název knihy *Za květu mladosti* symbolicky odkazuje na období dětství, které u B. Němcové považoval za nejradostnější.

Pleskač věnuje v díle Barunčiným školním létům patřičnou pozornost a přikládá jim velkou důležitost. V textu cituje i několik významných osobností. Využil oslavného telegramu Karolíny Světlé poslaného výboru pro odhalení plakety B. Němcové na školní budově v České Skalici z roku 1888. Zamyslíme-li se nad sporem, který měla s B. Němcovou, můžeme ocenit, že se od osobních neshod dokázala odpoutat a oslavit odhalení pomníku svého významného literárního vzoru. Domníváme se, že byla tvorbou autorky natolik nadšena a obohacena, že se rozhodla odhalení plakety oslavně okomentovat a vzdát tak úctu spisovatelce nadnárodní velikosti. „*Zde jest ono místo, kde jí byl zapuštěn do duše její kořen oné úžasné síly mravní, kteráž, když osud jí ověňčil čelo trnám, proměňovala každou krůpěj krve z něho se řinoucí v růže, jejichžto libodech probouzeti bude, co kdy vznešeného v srdci jejím žilo, i v srdcích ostatních, dokud v krajích našich slovanský hlahol nedozní.*“¹⁰⁷ Ačkoliv se autor snaží za pomoci citací o oživení textu, zaměříme-li se na odbornou stránku literárního

¹⁰⁵ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 27

¹⁰⁶ ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti*: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 10.

¹⁰⁷ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 29 - 30.

textu, musíme konstatovat, že je velmi nedůsledný. Při přejímání citací neuvádí literární zdroje a tím se úroveň jeho odbornosti zásadně snižuje. I přesto, že v textu využil citace Karolíny Světlé, neuvedl zde její jméno. V případě zájmu o identifikování autora musí čtenář individuálně bádát a snažit se o jeho odhalení.

Za zajímavé můžeme považovat, že podrobně charakterizuje všechny učitele, se kterými se mladá B. Panklová na farní škole v České Skalici setkala. Přes prvního Barunčina učitele Augustina Pruma, pomocného učitele v České Skalici, přechází k pomocnému učiteli Janu Smetanovi, příbuznému českého skladatele Bedřicha Smetany, u kterého absolvovala menší třídu a končí u Viktorína Kejzlara, který Barunku provázel po celou dobu její školní docházky jako třídní učitel až do roku 1830.

Aby se Barunčino vzdělání stalo uceleným obrazem zkušeností, dovedností a postojů, bylo zapotřebí, aby do jejího života vstoupila další výrazná osobnost, učitel Viktorín Kejzlar. Božena Němcová V. Kejzlara popisuje následovně: „*Co jsem pana učitele viděla a co na mne tak laskavě promluvil, odpadla mi od srdce všecka tíže. /.../ Ale jak zcela jiný byl pan učitel chvalinský! Vlasy, jako sníh bílé, splývaly mu až po límec, temeno hlavy měl lysé, přikryté obyčejně černou čepičkou. Tvář měl hodně vráskovitou, ale pěknou, přívětivou, a modré jeho oči se na každého z nás tak laskavě dívaly, že jsem s něho oči sputit nemohla.*“¹⁰⁸ Pleskač poukazuje na rozvernou povahu mladé Barunky, jejíž usměrňování stálo V. Kejzlara nemalé úsilí. „*Bylo to veselé, bujné, časem až rozpustilé dítě. Pan učitel měl asi ve škole dosti potíží s neposedným a dovádivým děvčátkem, které jen zvolna a těžce se přizpůsobovalo přísnější kázní školní.*“¹⁰⁹ Na svá školní léta v České Skalici B. Němcová velmi ráda vzpomínala, V. Kejzlar se stal předlohou pro hlavní postavu díla *Pan učitel*, kde „...vytvořila v povídkové studii o „Panu učiteli“ ideální postavu venkovského kantora. Jeho předobrazem byl Kejzlar, člověk mírný a laskavý, svědomitý a moudrý, trpělivý a spravedlivý, jehož srdce „pro blaho svých bližních jako pro své vlastní žilo.“¹¹⁰

Barunčino pokorné vzdělání a vztah k „prostému člověku“ také ovlivňovaly venkovské zvyky, kterým se oba autoři ve svých dílech rozdílně věnují. Zatímco se Pleskač snaží o stručné zobrazení daného zvyku se zaměřením na srozumitelnost pro čtenáře „*Po žních v Ratibořicích slavívaly se každoročně obžinky. Tu bývalo zvláště rušno a veselo.*

¹⁰⁸ NĚMCOVÁ, Božena. *Povídky I* [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2012 [cit. 6.3.2017]. Dostupné z WWW: http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/49/povidky_I.pdf. str. 8.

¹⁰⁹ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 33.

¹¹⁰ KUBKA, František a NOVOTNÝ, Miloslav. *Božena Němcová*. Praha: V. Neubert a synové, 1941. Knižnice Kořeny; sv. 1, str. 33.

Na žebříňáky naložilo se něco mandelův obilí, ženci a žnečky, mlatci a oráči, svátečně vystrojeni, ozdobeni kytkami z klasův a polních květin, nesli kosy, srpy, hrábě, cepy a zpívající ubírali se za vozy k zámku. Na posledním voze, jenž uzavíral průvod, byl polní hlídač s boudou a hlídacím psem. Průvod zastavil se před zámkem. Hlídač zatroubil třikrát na roh. Ženci, mlatci a oráči pozvedli slaměné klobouky a provolali za výskotu ženské chasy paní kněžně „Vivat“. ¹¹¹, Řezníček jednotlivé zvyky zakomponovává do děje, nechává postavy zvyky prožívat a charakterizovat emocionální zážitek z jejich prožitku. „Nyní Barunka nemyslíla již na nic jiného, než na starý obyčej, skákati přes plameny za večera Filipojakubského. Bylo to jaksi nutností pro mládež, aby před čarami zlomyslných, tajemných žen se ohradila a na celý rok křepkost' a bodrost' si zabezpečila. /.../ „Tedy pojďme spolu přeskočit ten ohniček!“ vyzval ji Kosinka. „Proč pak ne!“ rozjařeně odpověděla Barunka a již podávala smělcí drobnou svou ručku.“ ¹¹² Pleskač v díle ojedinele uvádí a vysvětluje pojmy, které jsou dnešní době významově vzdálené. „Cifrinda, říkala babička kávě, která byla tenkrát pitím mnohem vzácnějším, nežli dnes: jen páni v zámku, u správcův, u myslivcův a v hostinci u Steidlerů ji pili. Děti se na kávu jen třásly. Když ji uvařila, babička sháněla děti, volajíc: „Pojďte už pít, rozpustilci!“ ¹¹³

3.4. Pobyť na zámku ve Chvalkovicích

Oba autoři považují pobyt B. Panklové u obročního Augustina Hocha na zámku ve Chvalkovicích za významnou část jejího života. Jan Pankl svěřil výchovu své nejstarší dcery do rukou přítele v roce 1830. Z Barunky se měla stát slečna Betty, znalá panských mravů, němčině, šití a vaření. Díla se liší v zásadní otázce. Kdo poslal B. Panklovou do Chvalkovic? Pleskač se přiklání na stranu matky Terezie Panklové, která se obávala, že bude její dcera žít v chudobě. „Jí stačila ta drobná společnost, ale matka rozhodla, že jest potřebí, vymanit příliš živé a dovádivé děvče z vesnické té družiny a vpravit mu panské zvyky a německou výchovu. Chtěla ze své dcery vychovat paní, znala až příliš dobře ze své zkušenosti bídu chudých lidí na vsi, a vliv venkovské babičky a jejího rázu jí v tom směru vadil.“ ¹¹⁴ Zamyslíme-li se nad povahami a životními ideály Barunky a Terezie, můžeme sledovat značný rozpor. Zatímco Terezie netoužila po životě selského děvčete, byla rázná

¹¹¹ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 45- 46.

¹¹² ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové*. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 16- 20.

¹¹³ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 36.

¹¹⁴ Tamtéž, str. 38.

a přísná, nedokázala si ke své první dceři vybudovat láskyplný vztah „*Terezka nemilovala svou první dceru zvláště vroucně. /.../ Mladá žena vévodského štolby dovedla se záhy vžiti v postavení paní z lepší rodiny, záhy byla zvána na společenské večery skalických měšťanů a postupem let, když přibylo dětí, jistého blahobytu a „panských libůstek“, nezůstalo po bývalém selském děvčeti ani památky.*“¹¹⁵, Barunka byla rozpustilé dítě milující přírodu, Boha a svoji rodinu. Ačkoliv Pleskač matčino rozhodnutí o odchodu do Chvalkovic popisuje jako nejlepší a nejupřímnější rozhodnutí matky pro svoji dceru, zamyslíme-li se nad vztahem T. Panklové k dceři, můžeme se domnívat, že se za upřímným úmyslem poslat dceru na výchovu ukrývaly také snahy zbavit se na malou chvíli manželova nejmilejšího dítěte.

V otázce odchodu B. Panklové do Chvalkovic Řezníček označuje Jana Pankla za hlavní hybnou sílu. Důvody pro odchod B. Panklové jsou však mnohem přizemnější než u Pleskače. Jan Pankl považuje vzdělání za důležité, primárně se však obává mládenců, kteří by chtěli Barunku připravit o její duševní i tělesnou čistotu. „*Uviděl, co ho nepotěšilo. Spatřil, jak sedláček Barunku políbil a ta mu potom se smíchem utekla. /.../ Takřka dítě a již by si namlouvala! Ani ten mládenec se mu nelíbil. Sedlák byl také u něho jen nejposlednější druh člověka.*“¹¹⁶ Přestože byl doposud J. Pankl charakterizován jako vřelý Němec mírné povahy, který chová úctu k venkovskému lidu a způsobu života, jedná-li se o blaho a budoucnost jeho nejmilejšího dítěte, Barunky, nechává jej Řezníček pohrdat sedláckým stavem a přiklánět se k šlechtickým mravům. „*On, panský služebník, zkažen šlechtickými zvyky, nedovedl si prosté, srdečné venkovské děvče ani představit. Vrátil se do svého obydlí pevně odhodlán, že Barunka co nejdříve musí do Chvalkovic. Ač ji velmi nerad ze svého blízka ztrácel, přece pokládal to za nutnost.*“¹¹⁷ J. Pankl nepohrdá pouze selským stavem, ale také venkovskými zvyky. Pro vesnickou mládež byl Filipojakubský večer velmi důležitý, ve smíšených dvojicích se snažili přeskokovat vysoký oheň. Pokud jej přeskočili a oheň se snížil, odnášeli si s sebou štěstí v podobě budoucího společného sňatku, pokud se však oheň nesnížil, sňatek byl v nedohlednu. Místní chasník Kosinka, který Barunku velmi obdivoval, ji požádal, aby s ním oheň přeskočila. Osudným se jim však stal polibek, který viděl J. Pankl. „*Barunku dnes již nechal, ani babičce nešel domluvit a jenom manželce s úsměvem pověděl, co viděl. Ta se dobrému Němci smála. „A proto ji chceš dát pryč, ze stavení?“ „Proto!“ Bodrá paní jala se manželku svému vysvětlovati význam toho dne, vykládala mu o obyčejích zdejšího lidu. Ale on*

¹¹⁵ KUBKA, František a NOVOTNÝ, Miloslav. *Božena Němcová*. Praha: V. Neubert a synové, 1941. Knižnice Kořeny; sv. 1, str. 23.

¹¹⁶ ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti*: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 28.

¹¹⁷ Tamtéž, str. 29.

nechtěl ničemu rozumět. „Musí do Chvalkovic!“ setrval při svém úmyslu a vedl stále svou, že nepovolí.¹¹⁸ Na rozdíl od Pleskače se Řezníček snaží Terezie Panklové v jejich názorech a činnostech zastat, nechává ji obhajovat svůj lid a zvyky a tím ji zprošťuje označení ženy panských mravů, která se k prostému lidu svým způsobem života nechce přiblížit.

Chvalkovickému pobytu věnuje V. Řezníček převážnou většinu svého díla. Charakteristická jsou zdlouhavá vyobrazení Chvalkovic a zámku, ve kterém Barunka pobývala. „*Dvě strání, na nich ve kvetoucích sadech roztroušené, slámou kryté chaloupky. Na jedné strání převyšoval je starobylý, hřbitovní kostelíček sv. Jiljí s vysokou, baňatou věží, na druhé pak vévodil vedle dvora polo starý, polo nově přistrojený zámeček prapodivné stavby, bez věží a cimbuří, s vysokou, šindelem krytou střechou, z níž spousta učouzených komínů k vyjasněné obloze trčela.*“¹¹⁹ Pleskač líčení prostředí nevěnuje pozornost. Snaží se o vyjádření pocitů, které Barunka na zámku prožívala. „*Čím dále, více se Barunce v Chvalkovicích líbilo. Bylo tu veseleji nežli doma v těsném dvorském bytě. Směla se tu smát, dovádět a tančit - hlavně tančit mezi hochy, kteří počali si již všimnout rychle dospívající sličné dívky.*“¹²⁰

Zámek a jeho prostředí na Barunku inspirativně působily. Nejčastěji navštěvovaným místem se jí stala zámecká knihovna, kde trávila většinu svého volného času. „*Babiččiny pohádky a kronikářské příběhy nahradilo teď německé čtení a Barunka někdy hluboko do noci nemohla se dosytit Tisíce a jedné noci, Tromlize, Schillera, Van der Velde...*“ Z následujícího úryvku jsou patrné dvě symboliky. Z hlediska vlastenectví, které je pro Pleskače příznačné, můžeme babiččiny pohádky a příběhy založené na lidových tradicích a díla významných německých autorů J. G. Tromlitze, F. Schillera chápat jako symbolický střet češství s německým vlivem. Zamyslíme-li se však nad ukázkou s ohledem na Barunku Panklovou, můžeme sledovat symbolický přerod mladého děvčete vyznávajícího ideály postav z pohádek a bájných příběhů ve vyzrálou dívku vytříbeného vkusu.

Oba autoři se věnují charakteristice stěžejních postav, se kterými se Barunka na zámku setkala. Pouze okrajově se Pleskač vyjadřuje k paní Netty, manželce obročního A. Hocha, která s Terezií Panklovou sloužila u vévodkyně Zaháňské ve Vídni. Pro Barunku se stala kmotrou při křtu. „*Paní, ač jinak hodná, byla vůči svému mnohem mladšímu manželku méně*

¹¹⁸ ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové*. Praha: Ottova laciná knihovna národní, str. 29.

¹¹⁹ Tamtéž, str. 73.

¹²⁰ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 41.

vzdělána; kromě toho „on nevěřil nic, ona by pánu bohu paty ukousala.“¹²¹ Pro zdůraznění symbolického sporu mezi racionálně uvažujícím, vzdělaným A. Hochem - racionalismem a nevzdělanou věřící paní Netty - náboženstvím, si důmyslně propůjčil řádky V. Vávry. Také Řezníček se zabývá sporem mezi racionalismem a náboženstvím. Své vlastní myšlenky a názory na spor se snaží zakomponovat do dialogů paní Netty a A. Hocha. „Že ještě nenosíš také koženky jako ti sedláci,“ spouštěla obyčejně, když manžela s robotníky slušně nakládali viděla. „Však by mně snad vydržely déle než nejpevnější sukno,“ odbýval ji. „Ušetřil bys a některému tomu hranáči bys mohl dát hrst peněz.“ „Když potřebuje a mohu pomoci, to mně přikazuje činiti tvá víra.“ Tu přibledlá lic paní Netty zahořela. Pan obročník chtěl se odstraniti, než tomu ona nedovolila. „Tvoje náboženství zase si vzalo za základní článek, do všeho trkati,“ spustila. „Ano, přítelkyně, i své nepřáteli milovati musím,“ povzdychl pan obročník. „Však ty beztoho tím pilně se spravuješ...“ paní Netty začala teskniti. „...a po straně místo tebe miluju holky jako lusky,“ pan obročník vkročil jí do řeči.“¹²² Pro dialogy manželů je typická nadsázka s komikou.

Pleskač si pro charakteristiku Augustina Hocha propůjčil slova B. Němcové ze soukromého listu, ve kterém na A. Hocha vzpomíná. „Pan obročník, inteligentní Prušák ze Zaháně, protestant, čte velmi mnoho, i francouzsky a anglicky, odbírá několikery noviny se zálibou se stará o zahradu, miluje dobré jídlo, vybraná vína a má rád mnoho hostů.“¹²³ Svými slovy však záhy dodává: „Jinak byl řádný a ve všem správný, ale jak si přihnul vína, byl z něho učiněný drak. Mezi dvorským lidem vyprávěly se o něm všelijaké historky.“¹²⁴ Řezníček se nevěnuje ucelenému vyobrazení Hochovy osobnosti, symbolicky v něm spatřuje kult vzdělanosti, který byl pro další Barunčino vzdělávání důležitý. „...ač zastával velmi skrovnou službu na Náchodském panství, přece všichni ostatní úředníci pokládali ho mlčky za nejvzdělanějšího ze svého četného kruhu. /.../ Býval druhdy u kněžny lokajem, než nevedl si jako většina lidí tohoto postavení, aby totiž každou prázdnou chvíli prolenošil, nýbrž sáhl po knihách, které velitelka jeho četla.“¹²⁵ A. Hoch na zámku přivítal mladé venkovské rozpustilé děvče „Vítám tě, dítě!“ radostně zvolal, čápa si nevšímaje. A již Barunku srdečně vítal a tisknutím ruky a s opravdovou zálibou na ni se díval. „Vždyť ty jsi již na vdavky!“

¹²¹ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 39.

¹²² ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové*. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 80 - 81.

¹²³ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 41.

¹²⁴ Tamtéž, str. 41.

¹²⁵ ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové*. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 78 - 79.

*A nemohl ani dost nadívati se na štíhlou, ztepilou postavu dívčinu.*¹²⁶, aby svému ratibořickému příteli, Janu Panklovi, v roce 1833 přivedl slečnu Betty. *„Roku 1833 se vrátila slečna Betty do Ratibořic. Už to nebylo bujně vesnické děvčátko, nýbrž rozkvetlá panna aristokratického vzhledu a kouzelného půvabu.*¹²⁷

Při Chvalkovickém pobytu autoři zmiňují motiv lásky. Pleskač uvádí známost s písařem Pfeifrem, se kterým se seznámila na chvalkovické pouti. *„V domácnosti obročního seznámila se též s písari. Nedbala však ještě pozornosti jejich, kterou vzbuzovala její pučící krása, neznala panenské touhy, ale byla již koketní ve svých třinácti letech, v nejbláženějších dnech svého slunného mládí. O pouti chvalkovické v první říjnovou neděli seznámila se s Pfeifrem studentem, jež začal se jí dvořiti.*¹²⁸ Blíže se však k známosti nevyjadřuje. Čtenáři se snaží přiblížit krásu slečny Betty *„...děvče rozkvetlo v líbeznou krasavici, štíhlé, vysoké postavy, sametové pleti, černých vlasův a jasně zelených očí...“*¹²⁹, kterou okouzila mladé studenty, sedláka Jakuba Mílu, vzdělané pány a důstojníky paní vévodkyně a omluvit tak rodičovskou lásku, která Betty při příjezdu panstva nutila se ubrat do Chvalkovic. *„Betčini rodiče, vidouce, jak dospívá a rozkvétá jejich nejstarší dcera, již dvořil se a lichotil kde kdo, trnuli vždy strachem před každým příjezdem vrchnosti a záletného panstva na léto.*¹³⁰

Řezníček vyobrazuje bláznivé zamilování německého praktikanta Leopolda Weisfloga do mladé slečny Betty. Motiv lásky zde není explicitně vyjádřen. Na první pohled by se mohlo zdát, že se autor zaměřuje především na vylíčení milostných snah mládence *„Weisflog dlouho přemýšlel, jak by se k ní přiblížil a v soukromí s ní pohovořil, ale šťastná náhoda a příležitost se k tomu nedostavovala.*¹³¹ a odmítavý postoj slečny Betty *„Tak mně dejte hubičku!“ „Záleží vám na ní tolik?“ „Budu šťasten.“ „Abyste neřekl, tedy mně ten uzlík ještě kousek ponese, abyste si jí za něco zasloužil.“ /.../ „Děkuji vám,“ pravila, „že jste byl tak velice laskav. Slíbenou hubičku dala jsem tuto Panence Marii, vezměte si ji od ní...“*¹³², ve skutečnosti však do jejich dialogu důmyslně vkládá motiv lásky B. Panklové k rodné vlasti. *„Avšak já vás nechci,“ se smíchem odbývala ho Barunka. Toto přímé odbytí zle*

¹²⁶ ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti*: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 77.

¹²⁷ KUBKA, František a NOVOTNÝ, Miloslav. *Božena Němcová*. Praha: V. Neubert a synové, 1941. Knižnice Kořeny; sv. 1, str. 47.

¹²⁸ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 41 - 42.

¹²⁹ Tamtéž, str. 42.

¹³⁰ Tamtéž, str. 45.

¹³¹ ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti*: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 131.

¹³² Tamtéž, str. 135 - 136.

popudilo zamilovaného mladíka. „A proč mne nechcete?“ přál si věděti. „Protože jsem Češka a nechci Němce!“ Tato odpověď Weisfloga přímo ohromila. „Abyste si ho někdy ráda nevzala!“¹³³

Poslední slova L. Weisfloga z ukázky metaforicky přibližují závěrečný motiv, kterým se autoři v dílech zabývají. Věnují se charakteristice Josefa Němce, recipienta z Červeného Kostelce, a jeho vztahu k B. Panklové. Autoři se shodují na vzhledové i povahové charakteristice J. Němce. Z Pleskačových výroků je patrné osobní zaujetí proti J. Němcovi. Svými poněkud útočnými slovy: „byl o 15 let starší nežli ona, byl nudný. /.../ Nepodobal se ideálnímu reku jejich snů.“¹³⁴ nedává čtenáři možnost si vytvořit vlastní úsudek. Řezníček je k jeho osobě ve svých řádcích smířlivější, snaží se poukázat na Josefovy kladné vlastnosti. „Pan Němec nebyl sice člověk právě příjemný, ale byl to muž dobrý a pořádný, a to u pana Pankla rozhodovalo, že ho uvedl do svého domu.“¹³⁵ Podobně jako u otázky poslání Barunky do Chvalkovic se i zde autoři neshodují na osobě, která pro Betty vybrala nastávajícího chotě. Řezníček se mylně domnívá, že se o uskutečnění sňatku zasloužil J. Pankl. „Pan Pankl k tomu nepřihlížel, že nejstarší dcera jeho by měla ještě něco sem tam zkusiti, ještě něčemu se učití a ještě nějakého potěšení bez péčí a starostí v pokoji užiti. Jemu se jen jednalo o to, aby uhlídal Barunku v náležité bezpečnosti před každou životní nepohodou. A to se mu najednou všecko zvedlo! Barunka proti tomu ani slovíčkem ničeho nenamítla, leda že večer od srdce v tichosti si zaplakala.“¹³⁶ Jeho mylné tvrzení vyvrací Pleskač se svými důvěryhodně podloženými informacemi, které o sňatku shromáždil a využil při psaní svého díla. Za osobu, která Betty ke svatbě nutila, označil matku Terezii. „Ale matce se ženich líbil a měla dceru důtklivě k tomu, by neodbývala ho nevlídně. Byly v rodině dojistá často nemilé výstupy, ale matčina vůle rozhodla.“¹³⁷ Porovnáme-li obě výpovědi s ověřenými údaji F. Kubky a M. Novotného: „Slečna Betty si s počátku s celou svatební záležitostí jen pohrávala. Potom ji začal matčin úmysl rmoutit. I utíkala se o pomoc k otci, člověku velmi dobrému a laskavému, s nímž bylo příjemné sdílet bolest.“¹³⁸, můžeme říci, že mohlo být Řezníčkovo

¹³³ ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové*. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 134.

¹³⁴ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 47.

¹³⁵ ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové*. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, str. 143.

¹³⁶ Tamtéž, str. 165- 166.

¹³⁷ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 47.

¹³⁸ KUBKA, František a NOVOTNÝ, Miloslav. *Božena Němcová*. Praha: V. Neubert a synové, 1941. Knižnice Kořeny; sv. 1, str. 52.

nesprávné určení zapříčiněno dobou, kdy své dílo psal, postrádající dostatečné zdroje nebo barvitou fantazií, ve které milující otec zapříčinil počátek nešťastného života B. Němcové.

Odhlédneme-li od obsahové stránky zmiňovaných děl, můžeme u autorů sledovat ještě jeden spojující prvek, který je velice významný. Při volbě názvů pro svá díla oba shodně použili pojem „idyla“. Z názvů *Ratibořická idyla* a *Za květu mladosti: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové* vyplývá, že za nejkrásnější období života B. Němcové považují její mládí strávené v Ratibořicích. Potvrzením jejich úsudku může být vzpomínka z listu B. Němcové ze dne 24. července 1845, kterou Pleskač uzavírá své dílo. „Často si zapláču, když na to milé místečko, kde jsem ty nejblaženější doby prožila, vzpomenu. A ty upomínky mi duší vanou jako znění zvonků, jako drahá, milená píseň. Vidím se na té louce, plné kvítí, nademnou nezkalené nebe. Kvítí záhy uvadlo a nebe zkazil mrak...“¹³⁹

¹³⁹ PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937, str. 71.

4. Obraz Boženy Němcové v básnické tvorbě Anny Baudyšové

Spolu s K. J. Pleskačem a V. Řezníčkem se o postavu Boženy Němcové zajímala také regionální autorka Anna Baudyšová. Vlastními náklady vydávala básnické sbírky, mezi nimi byl titul věnující se různým motivům ze života B. Němcové *Básně za Boženou Němcovou* z roku 1942, který se druhého vydání dočkal již v roce 1944. Hlavním důvodem pro sepsání sbírky bylo 120. výročí narození Boženy Němcové, které se v době nacistické okupace stalo velmi významným vlasteneckým námětem. Motivy ze života B. Němcové měly českému lidu připomenout národní kulturu, tradice a hodnoty demokratického uspořádání státu. Podobně jako František Halas se svojí básnickou sbírkou *Naše paní Božena Němcová* (1940) a Jaroslav Seifert ve svém *Vějíři Boženy Němcové* (1940), reaguje A. Baudyšová svými verši na nelehkou životní situaci během druhé světové války a připomíná významnou vlastenku 19. století.

Přebal sbírky je ozdoben kresbou kosteleckého malíře Křečka Jituše, který svým malířským uměním zkrášlil desky několika jejich sbírek. Malíř důmyslně zvolil motiv Starého bělidla, zachycující dvě stavení pod vysokou lípou s tekoucí říčkou lemovanou vrbami, která se táhne podél celého Babiččina údolí. B. Němcová na Ratibořice několikrát a velmi ráda vzpomínala. Ve svém listě pro sestru Adélu ze dne 21. listopadu 1856 uvedla: „*A víš-li pak, který to milý obraz byl, jenž mne stále jakoby sladký čar obtékával, po němž jsem stále toužila jako po ztraceném ráji, víš to? Mé krásné mládí, sladká samota, ve které jsem žila, prosté vychování, jakého jsem požívala, krátce ideální dívčí život, ta čistá, krásná poezie, ráj našeho života- to to bylo! Nikdo z vás nevidí mé milé Ratibořice tak krásnými, jako já!...*“¹⁴⁰

Součástí básnické sbírky je dopis od A. Baudyšové umístěný za jejím přebalem věnovaný „panu Továrníkovi“. Dle řádků autorky byl pan Továrník šlechtný dárcem, který věnoval peněžitý dar na vydání díla. Díky získaným penězům mohla spisovatelka splatit svůj dluh a vydělat si na obživu. „*Prosím, přijměte laskavě kvítka, která jsem nasbírala v Náchodském kraji a prosím zároveň byste vlídně přijal i jejich autorku. Za pomoc Vámi mě poskytnutou- Zaplat' Bůh!*“¹⁴¹

Sbírku otevírá báseň *Za Boženou Němcovou*, nese silně vlastenecký ráz, reflektuje nelehký život B. Němcové. V první části autorka vzpomíná na spisovatelku pouze ve svých

¹⁴⁰ MÜHLSTEIN, Ludvík. Novák, Václav. *Česká Skalice a okolí*. Česká Skalice: Severografia Červený Kostelec, 1984, str. 10.

¹⁴¹ BAUDYŠOVÁ, Anna. *Básně za Boženou Němcovou*. Náchod: Anna Baudyšová, 1942, nečíslováno.

myšlenkách. Metaforicky na její hrob klade prostřednictvím letmých myšlenek pomněnky. Azurově modré květiny svojí barvou představují barvu duchovních ideálů, které na národní buditelce horlivě obdivovala.

*„Když se tichým údolím Babiččiným ubírám-
na Boženu Němcovou ve svém srdci vzpomínám.
V duchu za ní spěji v Prahu, k Vyšehradu,
pomněnky z údolí- na hrob její kladu.“¹⁴²*

Ačkoliv má báseň pouze jednu dlouhou sloku o dvaceti verších, můžeme ji pomyslně rozdělit na dva celky. Zatímco byla první část pocitově klidná a pokorná, v druhé pasáži dochází k absolutnímu kontrastu. Autorka přechází z vnitřního monologu a vzpomínání k přímému oslovení B. Němcové. Ve verších používá mnoho ukazovacích zájmen - Tvůj, Tebe, Tvoje, které básni dodávají údernost.

*„Kéž bys mohla vstáti, jíti do údolí-
bys viděla lid Tvůj, jak zde Tebe zdraví.“¹⁴³*

Po předchozím dvojverší A. Baudyšová oslavuje spisovatelčiny snahy a počiny. Promlouvá za český národ, svými slovy ujišťuje zemřelou buditelku, že ona i její odkaz nikdy neupadnou v zapomnění.

*„Nezapomněl národ na svou buditelku-
nezapomněl nikdy, tichou trpitelku
která po své vlasti květy rozsévala,
velké srdce krví svojí zalévala.“¹⁴⁴*

Pod zmiňovanými květy, které B. Němcová po vlasti rozsévá, si můžeme metaforicky představit její umělecká díla. A. Baudyšová neopomíná zmiňovat nelehký autorčin život, který se z idylického dětství v Ratibořicích proměnil v děsivé obrazy nešťastného manželství, smrti syna Hynka, nemoc a život v nuzných podmínkách. Zaměříme-li se na strukturální stránku básně, můžeme konstatovat, že autorka nevyužívá neotřelé básnické prostředky, není nápaditá, používá pouze sdruženého rýmu s občasným užitím metafory. Verše jsou primitivní a prvoplánové. Porovnáme-li uměleckou kvalitu básně s litanickou *Chválou naší paní* od Františka Halase, musíme se zamyslet nad následující otázkou. Z jakých důvodů se A. Baudyšová nedokázala se svými básněmi prosadit mimo svůj východočeský kraj? Autoři se shodují v literárním přínosu B. Němcové pro český národ, své pocity však vyjadřují rozdílně.

¹⁴² BAUDYŠOVÁ, Anna. *Básně za Boženu Němcovou*. Náchod: Anna Baudyšová, 1942, str. 3.

¹⁴³ Tamtéž, str. 3.

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 3.

F. Halas v úvodním dvojverší sice pojmenovává chudobné podmínky, ve kterých autorka žila, ale charakterizuje je jako pozitivní pro rozvoj morálních hodnot člověka.

„Paní
o Vaši smrt vyrostla naše sláva
kdo chudý je ten vždycky dvakrát dává“¹⁴⁵

A. Baudyšová explicitně vyjadřuje pouze utrpení a strasti, které B. Němcová zažívala, nesnaží se o jejich umělečtější vyobrazení.

„Jak dobrá jsi byla, ušlechtilá, milá-
v odříkání, bídě, v pohrdání žila.“¹⁴⁶

Zatímco A. Baudyšová nepoužívá básnických figur a tropů, F. Halas využívá opakující se paralelní apostrofy oslovující „Paní“- B. Němcovou. Národní spisovatelku a buditelku staví do pozice tvůrkyně a obhájkyně mateřštiny. Čtenáři je v každém dvojverší umožněno nalézt skryté významy a jinotaje. Často využívá přirovnání, které je patrné z následující ukázky:

„Paní
pařízkem příkrčeným mateřština byla
až do hvězd jste ji křídly svými vyhodila“¹⁴⁷

Oba autoři své básně uzavírají dvojverším vystihujícím literární velikost B. Němcové. Halasova závěrečná apostrofa je následována slovy prosby o ochranu českého lidu a jeho země nacházející se v rozvráceném stavu. Naléhavost posledních řádků umocňuje použití slova „matko“, které na čtenáře může působit jako silně emotivní.

„Paní
matko naší velikosti chraňte lid a země klín
až po srdce rozevřený řezem císařským“¹⁴⁸

Anna Baudyšová jmenovitě oslovuje spisovatelku. Podařilo se jí přiblížit naléhavosti veršů F. Halase a zdůraznit tak úctu a lásku, kterou k umělkyni chová.

„Boženo Němcová, Ty veliká ženo-
Jméno Tvé bud' vždy s úctou vysloveno.“¹⁴⁹

Básnickou sbírku můžeme dle tematiky rozdělit na několik celků. V básních *Za Boženou Němcovou* a *Osmdesát let od úmrtí Boženy Němcové* vzpomíná na významnou spisovatelku, jejich charakter je čistě popisný. Následují příležitostné básně *Předjaří*

¹⁴⁵ HALAS, František. *Naše paní Božena Němcová: 1939*. 6. vyd. [V Praze]: Fr. Borový, 1948, České básně; sv. 39. str. 41.

¹⁴⁶ BAUDYŠOVÁ, Anna. *Básně za Boženou Němcovou*. Náchod: Anna Baudyšová, 1942, str. 3.

¹⁴⁷ HALAS, František. *Naše paní Božena Němcová: 1939*. 6. vyd. [V Praze]: Fr. Borový, 1948, České básně; sv. 39. str. 43.

¹⁴⁸ Tamtéž, str. 44.

¹⁴⁹ BAUDYŠOVÁ, Anna. *Básně za Boženou Němcovou*. Náchod: Anna Baudyšová, 1942, str. 3.

a *Sněženska*, k jejichž sepsání došlo v únoru a březnu roku 1942, autorka se zcela jistě nechala při jejich tvorbě inspirovat přicházejícím jarem. Obsahují čistě přírodní lyriku doplněnou o jinotaj. Porovnáme-li je s popisnými básněmi z první části sbírky, můžeme sledovat rozvoj v uměleckém provedení. A. Baudyšová opouští explicitní vyjadřování skutečnosti, zaměřuje se na vystihnutí okamžiku zrození, který zobrazuje v básni *Sněženska*.

„*Matka země odpočívá pod sněhem si tiše-
ve svém tuhém zimním spánku, spokojeně dýše.
Nadra její zanedlouho volněji se zvednou-
na svět vyše první dítko- sněženu svou jemnou,*“¹⁵⁰

Zamyslíme-li se nad obsahem básně, můžeme vedle charakteristiky plodného ročního období v „prvním dítku jara“- sněžence, metaforicky spatřovat postavu B. Panklové. Matka země, představující českou zemi a národ, znavená zimním časem, očekává příchod svého znovuorození v podobě sněženy - B. Panklové. Autorka se v básni snaží využívat personifikaci, díky které jí dodává lyrický nádech a útěšný charakter.

Ačkoliv se A. Baudyšová snažila o zapojení básnických prostředků do svých veršů, porovnáme-li je s Halasovými, můžeme konstatovat, že zdaleka nedosahuje jeho kvalit uměleckých ani vyjadřovacích. Ve svých metaforách se tematicky otáčí v jednom kruhu, neustále zmiňuje B. Němcovou, její mládí a postavy s ním spojené, nesnaží se o hledání spojitostí, které by vyjadřovala hlubšími myšlenkami. Vzhledem k drobnému regionálnímu významu, který v tvorbě A. Baudyšové spatřujeme, nebyly sepsány a dochovány žádné dobové ani současné recenze. Můžeme však zmínit kritiku *Naší paní Boženy Němcové* Miroslavem Červenkou, která nám blíže osvětlí důvod, proč se sbírka stala úspěšnou a zároveň nastíní neúspěch A. Baudyšové se svými občasnými prvoplánovými verši. „*Halasovo vyjadřování kombinuje intelektuální metaforu s formulacemi ve stylu lidových rčení a pranostik; užívá malebných lidových názvů pro přírodní motivy i situace všedního života, zkoumá možnosti neobvyklého slovního odvozování, přičemž i slova nově tvořená si ponechávají lidový odstín. Objevují se jadrné aforistické formulace a zkratkovité výroky, které plní roli moderní významové koncentrace a zároveň odkazují ke stylu folklórní tvorby.*“¹⁵¹

Podobně jako M. Červenka se i Přemysl Blažíček vyjadřuje ke sbírce F. Halase velmi pozitivně. Obdivuje jeho barvitě básnické prostředky, nápaditost ve verších a uměleckou rovinu díla. „*Nikde jinde dosud Halas nerozvinul takové množství tvárných možností. Řadí*

¹⁵⁰ BAUDYŠOVÁ, Anna. *Básně za Boženou Němcovou*. Náchod: Anna Baudyšová, 1942, str. 10.

¹⁵¹ ČERVENKA, Miroslav. *Naše paní Božena Němcová: František Halas: 1940*. ČERVENKA, Miroslav, Vladimír MACURA, Jaroslav MED a Zdeněk PEŠAT. *Slovník básnických knih: díla české poezie od obrození do roku 1945*. Praha: Československý spisovatel, 1990, str. 167. ISBN 80-202-0217-X.

vedle sebe klasickou formu litanie (*Chvála naší paní*) a její aktualizaci, jež je podivuhodnou směsí vznešené osnovy litanie a hovorového stylu, jak se uplatnil již v *Dělnicích* (*Naše Paní bojuje s drakem*), moderní baladu s tématem milostné tragédie (*Žena a muž*) ...¹⁵² Na rozdíl od F. Halase, u kterého je oslavováno především využívání neotřelých básnických prostředků, A. Baudyšová méně frekventovaných figur a tropů nevyužívá. Přiklání se ke strohé charakteristice prostředí či postav, které zakomponává do primitivních veršů.

V další části básně se autorka nevyjadřuje k mladé B. Panklové, nýbrž k dospělé B. Němcové a jejím literárním snahám. Bílý zvonek představuje uměleckou tvorbu, kterou se snažila o uvědomování a propagaci českého národa. Víla Vesna představuje český národ, který spisovatelku vřele přijal a obdivoval. Ačkoliv báseň obsahuje přírodní lyriku, autorce se do jejich veršů podařilo skrýt oslavu významné osobnosti a vlastenectví.

„*Jak sněženka zazvonila něžným zvonkem bílým,
mrak se trhá, sněhy mizí a již okem milým
víla Vesna dítě vítá, v náruč svou je béře-
vtom, hle, matka Země ledné otevírá dvěře.*“¹⁵³

Významným motivem sbírky jsou Ratibořice a Babiččino údolí, kde trávila mladá B. Panklová své dětství. Autorka jim věnuje většinu svých básní *Jaro v údolí*, *Mé chaloupce*, *Teskná vzpomínka*, *Ratibořice*, *Viktorka* a *Pohádka naším dětem*.

„*Jaro v údolí*
*Přilétlo jaro z daleka, rozselo květy po českém kraji-
a v Babiččině údolí, bude zas tak jako v ráji...*

*Ty dojat stlumíš zde kroky svoje.
Oči Tvé slzou se zarosí,
duše Tvá se vznese výš a výš-
zde zapomeneš na bolest-
zde srdce tvé je nebi blíž...*“¹⁵⁴

Podobně jako většina východočeských autorů se i A. Baudyšová snaží o idealizaci mystického místa Babiččina údolí. Představuje jej jako kraj zázraků, v němž člověk načerpává duševní sílu a nabývá tělesné harmonie. Pro navázání přímého kontaktu se čtenářem opětovně využívá odkazovací zájmena, která jsou autorce nápomocná při snaze o myšlenkové přenesení čtenáře do dějiště literární *Babičky*. Zaměříme-li se na popisy údolí v tvorbě Jaroslava

¹⁵² BLAŽÍČEK, Přemysl a et al. *Dějiny české literatury*. IV. Praha: Victoria Publishing, 1995, str. 544. ISBN 80-85865-48-3.

¹⁵³ BAUDYŠOVÁ, Anna. *Básně za Boženou Němcovou*. Náchod: Anna Baudyšová, 1942, str. 10.

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 5.

Seiferta, zjistíme, že jim nevěnoval přílišnou pozornost. Pouze ve dvou slokách se můžeme domnívat, že se tematicky přibližuje tomuto motivu.

*„Tak jako v snách jsem viděl mez,
tu čáru, kterou nerozdělí
kraj končící až u nebes,
na třezalce se chvěly včely
a ty mi dobře rozuměly.
je můj a je nesněný
ten kraj, jež obletují včely
nad vodami a kameny.“¹⁵⁵*

Verše nejsou prvoplánové, čtenáře vybízejí k zamyšlení se a hledání souvislostí. Za zajímavé můžeme považovat shodnou volbu použití pojmu „nebe“ u obou autorů. Každý jej však zmiňuje v jiném kontextu. A. Baudyšová zdůrazňuje ozdravné účinky Babiččina údolí, fauny i flóry na duši člověka, J. Seifert za pomoci gradace poukazuje na velikost údolí, kterou nespátřuje v jeho demografickém rozložení, nýbrž ve smyslu místa upřímného porozumění.

Ve své nejkratší básni *Ratibořice*, která má pouhé dvě sloky, dokázala pojmenovat hlavní atributy Babiččina údolí tak, jak je v knize *Babička* zvěčnila B. Němcová.

*„Jaro jest v údolí Babičky-
zas jako v ráji zde bude
hudba nám zahraje písničky
na které vzpomínka zbude.*

*Na českou píseň lahodnou-
na Žernov, Viktorku divou-
splav její a staré bělidlo
vzpomínky nezahynou.“¹⁵⁶*

V básních autorka často zmiňuje jaro jako období rozkvětu a radovánek. Velmi často jej uvádí do kontextu s Babiččiným údolím. Podobně jako F. Halas v básni *Svatební*, využívá A. Baudyšová motivu hudby. Zatímco F. Halas uvádí taneční zábavu a písně v souvislosti se svatbou B. Němcové, A. Baudyšová využívá melodičnost písně z rozličných důvodů. Jednak se snaží dostat umělecký odkaz B. Němcové do pomyslného literárního nebe tím, že charakterizuje českou píseň prostými venkovskými vlasteneckými motivy Žernov, Viktorka, babička a Staré bělidlo, jednak se spoléhá na melodičnost české písně, jejíž tóny v člověku zanechají hluboké a upřímné vzpomínky na Ratibořické údolí.

¹⁵⁵ SEIFERT, Jaroslav a CHLÍBCOVÁ, Milada, ed. *Vějíř Boženy Němcové; Přilba hlíny; Ruka a plamen; Píseň o Viktorce*. Souborné vyd. 1. V Praze: Československý spisovatel, 1987, str. 31.

¹⁵⁶ BAUDYŠOVÁ, Anna. *Básně za Boženou Němcovou*. Náchod: Anna Baudyšová, 1942, str. 11.

Konkrétnějšímu pojmenování postav a prostředí z literární *Babičky* se věnuje v lyrickoepické básni *Pohádka naším dětem*. Autorka se nechala inspirovat dětskou pohádkovou tvorbou B. Němcové, prostřednictvím básně vypráví příběh o mladé B. Panklové. Stěžejní postavy ze spisovatelčina mládí zasadila do pohádkového prostředí spolu s nadpřirozenými bytostmi. Báseň na čtenáře působí uklidňujícím, místy až pohádkovým dojmem. Výrazné jsou opakované motivy tance a veselí.

*„Na panských lukách v údolí,
Rusalky dýmanty sejí-
tam při měsíce úplňku
divné prý věci se dějí.*

*Tam pod dubinou u řeky-
sbor lesních panen tančí
k tanci tiše jim hvízdá kos-
s ním všechna družina ptačí.*

*Když první tanec dokončen-
k pomníku vynesou se víly,
by milou Babičku s vnoučaty
tancem svým oblažily.*

*Za ručky vezmou Barunku-
Adélku, Vilímka, Jana.
V té chvíli všecko oživne-
i milá Babička sama.*

*Ta ve svém srdci předobřím
jen velice se diví-
že její milá Barunka-
tančí tak, jak lesní víly.*

*Sultán a Tyrl v shonu tom,
užijí svou chvíli volnou-
na staré bělidlo uhání-
zdali tam kačátka najdou.*

*A u starého koupadla,
na stávku vodník sedá
tu nejkrásnější ze všech víl-
ku svatbě svoji hledá.“¹⁵⁷*

Na rozdíl od J. Seiferta a F. Halase, kteří se ve svých básních o rodině B. Němcové nezmiňují, opomíjejí literární postavu babičky, A. Baudšová s hrdostí připomíná prostý venkovský život na Starém bělidle, který zde sama v padesátých letech 20. století prožívala. Bydlela ve světničce literární babičky, ráda se stylizovala do její role nejenom typickým venkovským krojem, ale také poučnými monology, kterými obohacovala návštěvníky

¹⁵⁷ BAUDYŠOVÁ Anna. *Básně za Boženou Němcovou*. Náchod: Anna Baudyšová, 1942, str. 9.

Babiččina údolí. S Magdalenou Novotnou ji však nespojovalo pouze Staré bělidlo, jejich životní osudy doprovázely chudoba a nuzné životní podmínky. I přesto však A. Baudyšová dokázala ve své básni zachytit Staré bělidlo v nejkrásnějším čase, kdy jeho prostory naplňovaly dětský smích, hudba a radost.

Většina básní je psána z pohledu A. Baudyšové, pouze ojediněle se ve sbírce nachází přímé promluvy a názory z úst B. Němcové. Ačkoliv jim autorka nevěnovala přílišný prostor ve svém díle, čtenáře vybízí k zamyšlení se a hledání paralel s reálným životem B. Němcové.

*„Mé chaloupce
Budiž pozdravena chaloupko ty česká,
v níž zrodila mne drahá matka má,
kde prožila jsem sladká léta dětská,
na než duše moje dodnes vzpomíná.
Tam v milých hrách a samém skotačení-
uplynul můj krásný, mladý věk-
až „Život“ zavolal mne k probuzení
a „Osud“ vyvedl mne z pohádek.
Ještě naposledy z chaloupky jsem vyšla
a prošla každý koutek- celý sad-
já věděla, že nevrátím se více,
že budu jenom v slzách vzpomínat.“¹⁵⁸*

Zamyslíme-li se nad významem zmiňovaného „Života“ a „Osudu“, můžeme sledovat autorčin záměr přiblížit symbolický konec šťastných dní v životě B. Němcové, který spatřuje v nešťastném manželství s J. Němcem a časném odchodu ze své rodné „chaloupky“. Báseň působí velmi neutěšeným a rozporuplným dojmem. A. Baudyšová využila emotivnosti dané básně a za pomoci kontrastu tak vytvořila pomyslnou čáru rozdělující ji na dvě odlišné části. V prvních šesti verších pojmenovává téměř všechny „dílký“ tvořící Babiččino údolí, Staré bělidlo, matku Terezie, hry a skotačení, které se podílely na prožití idylického dětství Barunky Panklové. Ve druhé části se naladění básně razantně mění, z radostných veršů plných nadějí a vřelé lásky mladé Barunky, se stávají verše utrpení a smutku.

Ačkoliv se autorka snažila čtenáři přiblížit nelehký manželský život B. Němcové, do svých veršů nedokázala dostatečně přenést své rozhořčení a smutek, nevyužívala prvku gradace a verše tak působí fádne a prvoplánově. Porovnáme-li motiv nešťastného manželství Anny Baudyšové s básní od F. Halase *Svatební*, můžeme sledovat značný rozdíl v uměleckém vyjadřování a údernosti textu.

¹⁵⁸ BAUDYŠOVÁ, Anna. *Básně za Boženou Němcovou*. Náchod: Anna Baudyšová, 1942, str. 6.

*„Barunka ještě s panenkou si šeptá
vřetena stromů slunce navíjí
Děvčátka se nikdo neptá
a tak vdali Ji*

*Tancovala krásná panna
celičkou noc mezi jiřinama
Hluché květy nikde vůně
nožky tančí srdce stůně*

*A pak z rána toho rána
zašel pláčem z kovu vlas
dvířka zámku rozlámána
Vid' Ty bys ráda umřela
Barunko Němcová¹⁵⁹*

Autoři v první části shodně zmiňují mládí B. Panklové, F. Halas se však snaží o rychlejší a důraznější nástup motivu utrpení mladého děvčete, které se muselo nedobrovolně a ve velmi mladém věku vdávat. Ačkoliv je báseň plná metafor a skrytých významů, které na čtenáře mohou působit nedůvěryhodně, autor při jejím psaní vycházel z objektivních informací o životě B. Němcové. Za zajímavou můžeme považovat pasáž, kde zmiňuje květiny jiřiny. Zcela záměrně jimi odkazuje na Jiřinkový ples ze dne 14. září 1837, na kterém byli přítomni již tři dny oddaní manželé Němcovi. Ačkoliv B. Němcová na plese tančila a radovala se, srdce mladé novomanželky bylo smutné a prázdné něžných citů. V dopise své sestře Adéle z roku 1856 uvádí: „*Vdala jsem se jednak z vlastního nerozumu, jednak z dobře míněného přemlouvání matčina a Němcova. V osmi dnech svého manželství plakala jsem první své slzy - hořké slzy! Jak krásným, jak nádherným představovala jsem si žití po boku milovaného muže, leč ten život mně určen nebyl...*“¹⁶⁰ Slova a pocity utrpení Boženy Němcové autor dokázal brilantně vystihnout v závěrečné sloce své básně pouhým jedním veršem:

*„Vid' Ty bys ráda umřela
Barunko Němcová¹⁶¹*

Sbíрку uzavírají dvě básně, které se svojí tematikou výrazně odlišují od předchozích věnujících se B. Němcové a jejímu životnímu osudu. Ačkoliv se básně nezabývají životem B. Němcové, svým regionálním charakterem dokreslují celkový obraz malebného

¹⁵⁹ HALAS, František. *Naše paní Božena Němcová: 1939*. 6. vyd. [V Praze]: Fr. Borový, 1948, str. 41. České básně; sv. 39. str. 15 - 16.

¹⁶⁰ KUBKA, František a NOVOTNÝ, Miloslav. *Božena Němcová*. Praha: V. Neubert a synové, 1941. Knižnice Kořeny; sv. 1, str. 66.

¹⁶¹ HALAS, František. *Naše paní Božena Němcová: 1939*. 6. vyd. [V Praze]: Fr. Borový, 1948, str. 41. České básně; sv. 39. str. 16.

východočeského kraje. Autorka se pomyslně přesouvá z Ratibořic a Babiččina údolí do nedaleko vzdáleného města Náchoda. Svůj zájem směřuje k jeho městské části nazývané Plhov, které jsou básně *Kaplička nad Plhovem* a *Kos* věnovány. Hlavním předmětem zájmu je plhovská kaplička na vrcholu kopce.

Při psaní lyrickoepické *Kapličky nad Plhovem* se autorka inspirovala příběhem osmdesátiletého mydláře Josefa Hejbara z Náchoda, sepsané v roce 1824 rukou Josefa Myslimíra Ludvíka. Poutavé příběhy se rozhodla zveršovat a připojit ke své básnické sbírce. Báseň je uvedena popisem kraje a okolí kapličky.

*„Ty, milá kapličko nad Plhovem,
se svými domky a stromky kolem,
Vížka tvá na mne se do okna dívá,
každícké ráno na pozdrav kývá.“¹⁶²*

Autorka pokračuje několika slokami věnovaných motivům války, bídy a moru. Kapličku představuje jako duchovní místo utišení, pochopení a odpočinku pro zesnulé. Neopomíná zmínit mecenáše Jana Průšu, který kapličce věnoval obraz Panny Marie.

*„Osadník Jan Průša z Plhova
jat citem dobrého srdce svého,
obraz Marie Panny tam postavil-
u pomníku moru příšerného.“¹⁶³*

Postupně popisuje osudy, které kapličku během let potkaly. Zabývá se změnou svatostánku na prachárnu, místo, kam vojáci ukrývali střelný prach před ohněm. V této části básně autorka do děje zakomponovává příběh podle skutečné události z roku 1815 o zjevení bíle oděné ženy se zlatým křížem a smrti mladého vojáka. Zamyslíme-li se nad prvky, které autorka v této části pro připoutání čtenářovy pozornosti volila, můžeme si všimnout, že se ubírala k využití momentu překvapení a strachu. Pojmy Dušičková noc, tma, bíle oděná žena, zlatý kříž a samotný voják strážící kapličku, dodávají básni tajemný místy až hororový charakter.

*„Stál vojín na stráži o dušičkové noci-
ohlédl se ku Babí, puzen divnou mocí,
vtom spatřil postavu oděnou bíle-
jak k němu přichází blíž a blíž.
ó, hrůza, a v rukou drží zlatý kříž.“¹⁶⁴*

¹⁶² BAUDYŠOVÁ, Anna. *Básně za Boženou Němcovou*. Náchod: Anna Baudyšová, 1942, str. 11.

¹⁶³ Tamtéž, str. 12.

¹⁶⁴ Tamtéž, str. 11.

V poslední části básně se autorka věnuje naddůstojníku Nedělkoviči, který v Náchodě zemřel po sedmileté válce mezi pruskými a rakouskými vojsky. Sluha jej pochoval v plhovské kapličce nazývané také jako „Hrob“. Nedělkovičův syn navštívil hrob svého otce a na jeho památku zde nechal vystavět pomník s nápisem: "*Zde leží Ragiožij Pavel Nedělkovič, oberlajtnant temu Svarko Gabanata ze Čna, dne 8. augusta léta 1758.*", který dodnes zdobí okolí kapličky.

Závěr

Cílem práce bylo zachycení obrazu Boženy Němcové v literatuře autorů Českoskalicka. V práci autorky převládá motiv raného dětství B. Němcové prožitého v České Skalici ve východních Čechách. Dalšími životními kapitolami B. Němcové se práce již nezabývala, pouze ojediněle se objevují motivy ze spisovatelčina pozdějšího života, které zobrazuje ve svých básních Anna Baudyšová. Předmětem práce byla analýza a srovnání vybraných děl a motivů souvisejících s osobností umělkyně. Mezi rozebíraná díla patřila *Ratibořická idyla* od autora Karla Josefa Pleskače, *Za květu mladosti* od spisovatele Václava Řezníčka a analýza básnické sbírky *Básně za Boženou Němcovou* méně známé regionální autorky Anny Baudyšové.

Hlavní cíl práce byl naplněn prostřednictvím rozboru již zmíněných knih. Nalezené motivy tvořily zásadní mezníky, které ovlivnily život mladé B. Němcové. Mezi stěžejní motivy patřilo seznámení rodičů a narození B. Němcové, Ratibořické údolí a babička Marie Magdalena Novotná, která se podílela na spisovatelčině výchově. Na vzniku dalšího motivu se podíleli pedagog Viktorín Kejzlar a zahradník Binder, kteří položili základní pilíře pro spisovatelčino vzdělání. Závěrečným motivem byl pobyt B. Němcové na zámku ve Chvalkovicích, kde došlo k symbolickému přerodu mladého venkovského děvčete B. Panklové v dospělou slečnu Betty znalou panských mravů. Na zmíněné motivy bylo pohlíženo ze dvou hledisek. Karel Josef Pleskač se snažil čtenáři přiblížit jednotlivé kapitoly života B. Němcové, ve svém zobrazení postupoval chronologicky od seznámení rodičů Pankových ve Vídni po svatební den B. Němcové. Vycházel výhradně z ověřených zdrojů a pracoval tak s relevantními informacemi, které doplnil o výpovědi pamětníků a své vlastní matky, školní přítelkyně B. Panklové. Naopak Václav Řezníček vyzdvihl pouze vybrané části z jejího života, zaměřil s především na okolnosti související s odchodem do Chvalkovic a pobytu na Chvalkovickém zámku u A. Hocha. Objektívni informace byly zkresleny důsledkem prozaičnosti textu románového charakteru.

Dalším cílem práce byl rozbor a srovnání básní s tematikou B. Němcové, *Básně za Boženou Němcovou*, od autorky A. Baudyšové. Pro srovnání byli vybráni spisovatelé František Halas (*Naše paní Božena Němcová*) a Jaroslav Seifert (*Vějíř Boženy Němcové*), kteří svá díla vydali v roce 1940 jako reakci na nacistickou okupaci Československa. Společným znakem pro srovnávání byla osobnost B. Němcové, ve které v období druhé světové války spatřovali národní buditelku. Jejím prostřednictvím se snažili o morální povzbuzení

československého národa. Dalším významným podnětem pro sepsání sbírek bylo 120. výročí narození B. Němcové. Ačkoliv Anna Baudyšová ve svém díle využila motivu B. Němcové, který byl obecně na našem území oblíbený, nepodařilo se jí dosáhnout takových uměleckých kvalit, které spatřujeme v dílech F. Halase a J. Seiferta. Anna Baudyšová tak zůstala pouze lokální autorkou, o které měli povědomí pouze východočeští čtenáři. Svým dílem neoslovila a neovlivnila větší skupiny čtenářů.

Další náplní diplomové práce byla spolková činnost ve východočeském kraji. Bylo zjištěno, že se spolky svojí kulturní činností zásadně podílely na vzdělávání a uvědomování občanů. Mezi hlavní spolky patřily mužský pěvecký sbor Bor spolu s ženským pěveckým sborem Libuše, divadelní ochotníci města Žernov, studentský spolek Krakonoš a jiřinkový spolek v České Skalici.

Pro vypracování diplomové práce byla použita následující literatura. První teoretická část věnující se kulturnímu spolkovému životu čerpala především z knih od Lydie Baštecké s názvy *Zakládání a činnost společností a spolků* a *Kulturní a spolková činnost*. Biografie autorů čerpaly především z pamětních knih, novinových článků a regionálních periodik *Sborník muzejní společnosti v Náchodě*, *Náchodský zpravodaj* a další. Dalším důležitým zdrojem informací byla kniha *Božena Němcová* od autorů Františka Kubky a Miloslava Novotného. Při psaní diplomové práce sloužila především jako zdroj relevantních informací v případě odlišných názorů na život B. Němcové v dílech V. Řezníčka a K. J. Pleskače.

V závěru nesmíme opomenout zmínit, že se diplomová práce orientovala na tvorbu východočeských spisovatelů. Autorka práce, pocházející z této krásné části České republiky, ke svému kraji chová vřelý vztah. Prostřednictvím zvoleného tématu se čtenáři snažila přiblížit tvorbu drobných regionálních autorů a probudit v nich zájem o možné čtení jejich děl s poutavou ústřední postavou Boženy Němcové.

Zdroje

1. *Almanach celostátních jiřinkových oslav v České Skalici 1837- 1937*. Česká Skalice: Prac. Výbor. Výst., 1937.
2. Anna Baudyšová, rozená Francová. SÁDLO, Václav a Lydia BAŠTECKÁ. *Velká encyklopedie osobností Náchoda*. Náchod: Město Náchod, 2015, ISBN 978-80-905853-0-0.
3. BAŠTECKÁ, Lydia a EBELOVÁ, Ivana, ed. *Náchod: [historie, kultura, lidé]*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 326 s., [16] s. barev. obr. příl. Dějiny českých měst. ISBN 80-7106-674-5.
4. BAŠTECKÁ, Lydia. Histografie a dějepisci Náchoda a Náchodska: Josef Myslimír Ludvík. In: *Sborník prací východočeských archivů*. 8. Zámorsk: Státní oblastní archiv, 2000, ISSN 231-6307.
5. BAŠTECKÁ, Lydia. *Náchodští autoři, spisovatelé a básníci 3.: Karel Pleskač*. Náchodský zpravodaj. Náchod: město Náchod, 2013, (3).
6. BAŠTECKÁ, Lydia. *Náchodští autoři, spisovatelé a básníci: Anna Baudyšová*. Náchodský zpravodaj. Náchod: Město Náchod, 2013, (9).
7. BAŠTECKÁ, Lydia. Z historie města: první hudební společnost v Náchodě. *Náchodský zpravodaj*. Náchod: Městský úřad, 1996, (1).
8. BAŠTECKÁ, Lydia. Z historie města: zpěvácké divadelní spolky. *Náchodský zpravodaj*. Náchod: Městský úřad, 1996, (4).
9. BAUDYŠOVÁ, Anna. *Básně za Boženou Němcovou*. Náchod: Anna Baudyšová, 1942, 15 str.
10. BLAŽÍČEK, Přemysl a et al. *Dějiny české literatury*. IV. Praha: Victoria Publishing, 1995, ISBN 80-85865-48-3.
11. ČEJKA, Josef. Ze Skalice nad Úpou. *Česká včela*. Praha: Háze, 1844, 3(77). ISSN 1801-3449.
12. ČERVENKA, Miroslav. Naše paní Božena Němcová: František Halas: 1940. ČERVENKA, Miroslav, Vladimír MACURA, Jaroslav MED a Zdeněk PEŠAT. *Slovník básnických knih: díla české poezie od obrození do roku 1945*. Praha: Československý spisovatel, 1990, ISBN 80-202-0217-X.
13. Divadelní ochotníci. JIRKA, Luboš. *Pohled do minulosti, aneb, Žernov známý a neznámý*. Žernov: Obecní úřad, 2000.
14. Drobnůstky z rukopisné pozůstalosti Josefa Myslimíra Ludvíka. *Od kladského pomezí: Vlastivědný sborník pro okresy Broumov, Náchod, Nové Město n. Met., Trutnov a přilehlé okresy menšinové*. Nové Město nad Metují: Jiráskův kraj, 1923, 1.
15. DVOŘÁČEK, Bohumil. Jan Klos (1841 – 1929) – významné výročí. *Novoměstský zpravodaj*. Nové Město nad Metují: Městský úřad Nové Město nad Metují, 1999, (7), Rubrika: Osobnosti Nového Města.

16. DVOŘÁČEK, Bohumil. Jan Klos (1841 – 1929) – významné výročí: (dokončení z červencového čísla). *Novoměstský zpravodaj*. Nové Město nad Metují: Městský úřad Nové Město nad Metují, 1999, (8), Rubrika: Osobnosti Nového Města.
17. FETTERS, Aleš. 135 let náchodského pěveckého sboru Hron. *Náchodský zpravodaj*. Náchod: městský úřad, 1996, (11).
18. FETTERS, Aleš. Karel Pleskač - učitel a spisovatel: výročí týdne. *Noviny Náchodska*. Hradec Králové: Pnpress, 2002, **11**, ISSN 1212-575x.
19. HALAS, František. *Naše paní Božena Němcová: 1939*. 6. vyd. [V Praze]: Fr. Borový, 1948, České básně; sv. 39. 44 str.
20. HLADKÝ, Ladislav. *Josef Myslimír Ludvík (1796- 1856), první historik Náchoda a Náchodska ve světle svých dopisů Františku Palackému*. Hradec Hrálové: Historický klub: Ústav historických věd PdF VŠP, 1996, **5**.
21. HORKÝ, Roman. Čtenářská beseda Božena Němcová v České Skalici a její role v kulturním životě maloměsta. In: *Stopami dějin Náchodska: sborník Státního okresního archivu Náchod*. 6. Náchod: Státní okresní archiv, Velké Poříčí: Tiskárny B.N.B., 2000, 391 str. ISBN 80-902158. ISSN 1211-3069.
22. HORKÝ, Roman. *Ke 120. výročí vzniku Čtenářské besedy v České Skalici*. In: *Rodným krajem: Vlastivědný sborník kraje Aloise Jiráska, Boženy Němcové a bratří Čapků*. Červený Kostelec: Vlastivědný spolek, 2000, ISSN 1210-6135
23. HURDÁLEK, Josef. *Libánky paní Barunky*. Červený Kostelec: Nakladatelství Ant. Doležal v Červeném Kostelci, 1944.
24. Jan Klos. SÁDLO, Václav a Lydia BAŠTECKÁ. *Velká encyklopedie osobností Náchoda: 600 medailonů již nežijících osobností se vztahem k Náchodu ze všech oblastí života*. Náchod: Město Náchod, 2015, ISBN 978-80-90-5853-0-0.
25. Jan Klos: (1841- 1929) ředitel škol, archivář a kronikář. DVOŘÁČEK, Bohumil. *Z galerie osobností Nového Města nad Metují*. Nové Město nad Metují: Tiskárna Losenický, 2008, ISBN 978-80-254-1805-5.
26. JEŽEK, Jan. *Josef Myslimír Ludvík: Kněz církevní a spisovatel český*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba, 1896.
27. JIRÁSEK, Alois. *U nás: nová kronika*. Kniha třetí, Osetek. 9. vydání. Praha: Otto, 1929.
28. Josef Myslimír Ludvík. SÁDLO, Václav a Lydia BAŠTECKÁ. *Velká encyklopedie osobností Náchoda: 600 medailonů již nežijících osobností se vztahem k Náchodu ze všech oblastí života*. Náchod: Město Náchod, 2015, ISBN 978-80-90-5853-0-0.
29. Karel (Josef) Pleskač. FETTERS, Aleš a Lydia BAŠTECKÁ. *Zanechali stopu: Osobnosti kultury v Náchodě*. Liberec: Nakladatelství Bor, 2013.
30. Karel Pleskač. KOUDELKOVÁ, Eva. *Literární ztvárnění lidových pověstí z Náchodska*. Boskovice: Albert, 1999, ISBN 80-85834-66-9.
31. Karel Pleskač. SÁDLO, Václav a Lydia BAŠTECKÁ. *Velká encyklopedie osobností Náchoda*: Náchod: Město Náchod, 2015, ISBN 978-80-905853-0-0.

32. Karel Pleskač: [učitel, spisovatel]. VLČKOVÁ, Věra. Česká Skalice: *Osobnosti kultury, umění a vědy*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, ISBN 978-80-7465-102-1.
33. KUBKA, František a NOVOTNÝ, Miloslav. *Božena Němcová*. Praha: V. Neubert a synové, 1941. Knižnice Kořeny; sv. 1.
34. Kulturní a spolková činnost. BAŠTECKÁ, Lydia a Ivana EBELOVÁ, ed. *Náchod*. Náchod: Nákladatelství Lidové noviny, 2004, ISBN 80-7108674-5.
35. KVĚTENSKÝ, Vlastimil, ed. *Jiřinkové slavnosti 1837/1847*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství, 1964.
36. LITTLOCH, Karel. Počátky studentského života v Náchodě a založení akademického spolku „Bor“: hrst vzpomínek. In. *Almanach studentského spolku „Bor“ pro Náchod a okolí*. V Náchod: Rydlo, 1934.
37. LUDVÍK, Josef Myslimír. *Památky hradu, města a panství Náchoda i vlastníkův jeho. Díl 1.* V Hradci Králové: Lad. Pospíšil, 1857.
38. LUDVÍK, Josef Myslimír. Slavnost giřenek. *Květy: národnj zabawnjk pro Čechy, Morawany, Sowáky a Slezany*. Praha: Pospíšil, 1837, **4**(41). ISSN 1801-3007.
39. MÜHLSTEIN, Ludvík. Novák, Václav. *Česká Skalice a okolí*. Česká Skalice: Severografia Červený Kostelec, 1984.
40. NĚMCOVÁ, Božena. *Babička: obrazy z venkovského života*. 9. vyd. v Odeonu. Praha: Odeon, 1981.
41. Obrozenecké jiřinkové slavnosti. MÜHLSTEIN, Ludvík. *Česká Skalice: Ratibořice*. Česká Skalice: Město Česká Skalice, 1996.
42. PEŠEK, Josef, ed. Slavnosti „jiřinkové“. In: *Božena Němcová: 1820- 1862: sborník statí o jejím životě a díle*. Red. Václav Černý. Praha: Šolc, 1912.
43. PLESKAČ, Karel J. *Českoskalicko: Krajem Boženy Němcové*. Praha: Körber, 1917.
44. PLESKAČ, Karel J. *Ratibořická idyla: k 75. výročí úmrtí Boženy Němcové dne 21. ledna 1937*. 2. vyd. V Náchodě: V. Rydlo, 1937.
45. PLESKAČ, Karel. J. *Humor našeho kraje*. V Úpici: V. J. Ehl, 1929.
46. Pospíšil, Jan Hostivít. Slavnost giřinek dne 5. září 1839. *Květy*. Praha: Pospíšil, 1839, **6**(36), ISSN 1801-3007.
47. PROFELD, Bedřich. *Josef Myslimír Ludvík*. In: FIKR. V. (ed.). *Sborník Musejní společnosti v Náchodě*, Náchod: Musejní společnost, 1934.
48. ŘEZNÍČEK, Václav. *Za květu mladosti: Podhorská idyla ze života Boženy Němcové*. Praha: Ottova laciná knihovna národní, 1892, 171 str.
49. SÁDLO, Václav. *František Šimek v České Skalici*. Českoskalický zpravodaj. Česká Skalice: Město Česká Skalice, 2016, **26**(7- 8).
50. SEIFERT, Jaroslav a CHLÍBCOVÁ, Milada, ed. *Vějíř Boženy Němcové; Přilba hlíny; Ruka a plamen; Píseň o Viktorce*. Souborné vyd. 1. V Praze: Československý spisovatel, 1987.

51. Spolková činnost. VLČKOVÁ, Věra. *Z českoskalických pamětí: vyprávění, co v České Skalici bylo a jak se žilo*. Červený Kostelec: Mervart, 2012, ISBN 978-80-7465-030-7.
52. Spolky. HRAŠE, Jan Karel a Rob. KOLOVRÁTEK. *Průvodce Náchodem*. Náchod: Rajmann, 1893.
53. [Staidlerův hostinec „U Českého lva“]. ŽDÁREK, Jaroslav. *Průvodce po České Skalici a okolí*. Česká Skalice: Okrašlovací spolek, 1907.
54. ŠAFÁŘ, Oldřich. *Lidová, vlastenecky citící básnička Anna Baudyšová pocházela ze Žernova, v Ratibořicích zřejmě dožila*. *Noviny Náchodska*. Hradec Králové: Pnpress, 2000, 9(223), ISSN 1212-575x.
55. ŠAFÁŘ, Oldřich. *Památky hradu, města a panství Náchoda*. *Náš čas*, 1997, 37(13), 5. ISSN 1210-6321.
56. ŠAFÁŘ, Oldřich. *Zapomenutý spisovatel*. *Náš čas* 43, 28. 10. 1997.
57. ŠTĚPAŘOVÁ, Lucie. Uličník aneb Jak ulice přišly ke svým názvům. *Novoměstský zpravodaj*. Nové Město nad Metují: Městský úřad Nové Město nad Metují, 2013, (11).
58. TILLE, Václav a Miloslav NOVOTNÝ. *Božena Němcová: nové kapitoly o Boženě Němcové*. 4. vyd. Praha: Družstevní práce, 1938.
59. VANĚK, Vlastimil. *Jiřinky*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1966, Rostlinná výroba.
60. VLČKOVÁ, Věra. *Česká Skalice: osobnosti kultury, umění, vědy*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-102-1.
61. Zakládání a činnost společností a spolků. BAŠTECKÁ, Lydia. *Jak se žilo na kladském pomezí: čtení ze starých pamětí a kronik*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2004, ISBN 80-86818-07-1.
62. NĚMCOVÁ, Božena. *Povídky I* [online]. V MKP 1. vyd. Praha : Městská knihovna v Praze, 2012 [cit. 6.3.2017]. Dostupné z WWW: http://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/76/49/povidky_I.pdf.
63. *Pamětní kniha Nového Města nad Metují*. [online]. 1907- 1933, [cit. 10.9.2016]. Soka Náchod. Dostupné z WWW: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-nachod/?adresar=CZ_225103010_960_x3&strana=286&nadpis.
64. *Pamětní kniha obce Žernov I*. [online]. 1923 - 1990, [cit. 10.11.2016]. Soka Náchod. Dostupné z WWW: http://vychodoceskearchivy.cz/ebadatelna/zobrazeni-publikace-nachod/?adresar=CZ_225103010_413_x1&strana=29&nadpis=Pam%C4%9Btn%C3%AD%20kniha%20obce%20%C5%BDernov%20I.%201923-1990.

Anotace

Jméno a příjmení:	Bc. Klára Semeráková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Obraz života Boženy Němcové v umělecké tvorbě autorů 19. a 20. století s přihlédnutím k regionální literatuře Českoskalicka
Název v angličtině:	Life depiction of Božena Němcová in artistic activity of writers from 19th and 20th century with consideration of regional literature of Českoskalicko
Anotace práce:	Práce se zabývá kulturním a společenským životem na Českoskalicku v 19. a 20. století, věnuje se regionálním autorům J. M. Ludvíkovi, J. Klosovi, K. J. Pleskačovi, A. Baudyšové a vykreslení obrazu Boženy Němcové v jejich dílech. Cílem práce je analýza motivů ze života B. Němcové v umělecké tvorbě těchto autorů.
Klíčová slova:	Čtenářská beseda B. Němcové, studentský spolek Krakonoš, pěvecké sbory Hron a Libuše, Jiřinkový spolek, Josef Myslimír Ludvík, Jan Klos, Karel Josef Pleskač, Anna Baudyšová, Božena Němcová, česká literatura, Česká Skalice, Českoskalicko
Anotace v angličtině:	This thesis focuses on cultural and social life of Českoskalicko in 19. and 20. century aimed at regional authors J. M. Ludvík, J. Klos, K. J. Pleskač and A. Baudyšová and analyses depicting of Božena Němcová in their publications. The aim of thesis is analysis of motives from B. Němcová life in artistic creation of these authors.
Klíčová slova v angličtině:	Čtenářská beseda B. Němcové, Krakonoš student club, chorus Hron a Libuše, Jiřinkový spolek, Josef Myslimír Ludvík, Jan Klos, Karel Josef Pleskač, Anna Baudyšová, Božena Němcová, czech literature, Česká Skalice, Českoskalicko
Přílohy vázané v práci:	Žádné.
Rozsah práce:	78 stran.
Jazyk práce:	Český.